

KULTÚRA

ROČNÍK IX. – č. 17

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

1. NOVEMBRA 2006

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Takmer každá krajina strednej a východnej Európy sa po šestnástych rokoch transformácie nachádza v politickej kríze. Namiesto toho, aby sa upevňovali ťažiskové klasické modely Západu v smerovaní krajín a to sociálno-demokratický a konzervatívno-liberálny, zahniezdili sa tu ich karikované modifikácie, ktoré vzbudzujú v demokratickom svete obavy a rozčarovanie. Zmeny, ktoré nastali, vyžiadali si u obyvateľov nielen enormný rozsah odriekania, ale aj dramatickú zmenu myslenia a konania. Pozitívne zmeny rastu hospodárstva, jeho štruktúry a výkonnosti ako aj prepojenie na západný systém trhového hospodárstva s priamou účasťou západných firiem pri zabezpečovaní hospodárskeho rastu, sú často sprevádzané chaotickým procesom reforiem, nezriedka poznačené lúpežnou privatizáciou, nezvládnutou inštitucionálnou reformou a množiacou sa korupciou verejnej správy. Drastické zvyšovanie cien plynu, vody, elektriny, nájomného a telekomunikačných služieb pri relatívne nízkych

JOZEF MIHALIK

mzdách a príjmoch s negatívnym dosahom na sociálnu situáciu sociálne slabších ľudí, ktorých počet v týchto krajinách prevláda, obraz politických kríz dokresľuje.

Množia sa názory o tom, že príčinou politickej krízy vo viacerých nových štátoch únie treba hľadať v uzurpovaní moci skupinami, ktoré sa konštituovali ako nová politická trieda s vlastnými záujmami, často odlišnými od svojich voličov.

Namiesto občianskej spoločnosti budovanej na znalostnej ekonomike a riadenia vecí verejných odborníkmi presadzuje sa moc politických strán, a politických nominantov, ktorí sa zodpovedajú stranickým centrálam, pričom intelektuálna elita sa často vyláča na okraj diania v krajine. Ľudia majú pocit, že aj keď majú svoje ústavné práva, skutočná moc nie je v ich rukách a presúva sa do tradičnej elitárskej politiky. Byť v politickej strane znamená možnosť obsadiť dôležité hospodárske funkcie s výhodami, ktoré v normálnom kariérom raste nie sú. Pritom na predpoklady pre výkon funkcie a etický kódex sa až tak veľmi nedbá. Nejde tu o to, aby sa znižovala dôležitosť politických strán a nezaslúžene zvýrazňovala prevaha občianskej spoločnosti, ani o to, aby sa politické strany posúvali do polohy spoločenských nepriateľov, ale o mieru delby práce medzi tradičnou politikou a formami participácie ľudí na riadení vecí verejných ako aj o etické vládnutie politických strán, ktoré je v súčasnosti slabým miestom demokracie v nových členských štátoch EÚ.

Svedčia o tom kauzy, či aféry, ktoré občas preniknú z dielni politických strán na verejnosť. Ukazujú, že také hodnoty ako pravda, etické správanie, solidarita, spravodlivosť, verejné blaho, uspokojovanie potrieb ľudí, občianska participácia na moci a iné, nie sú také dôležité.

Najvypuklejšie sa to prejavuje v Maďarsku. Studená vojna, ktorá tu vypukla po vyhlásení premiéra Gyurcsányho, že „klamali sme ráno, večer aj v noci“, hovorí sama za seba. Premiér

Zatiaľ bez krízy

Gyurcsány napriek vyhláseniu, že „evidentne sme klamali celý minulý rok a pol, dva roky... A pritom sme mimochodom štyri roky nerobili nič...“ nemieni odstúpiť. Jeho demisii a predčasným voľbám zabránilo vyslovenie dôvery parlamentom. Nezabránilo však permanentným demonštráciám nespokojných ľudí, ktoré v Budapešti pokračujú. Na Západe predsedovia vlád a ministri odstupujú za menšie prehršky než je viacročné klamanie občanov. Vo Švédsku ministerka obchodu v októbri 2006 rezignovala potom, čo sa priznala, že v minulosti mala opatrovatelku

detí bez toho, aby jej platila sociálne odvody a zdravotné poistenie. Ministerka následne po ôsmich dňoch z úradu nútene odstúpila. Z novej švédskej vlády musela odstúpiť aj ministerka kultúry, keď vyšlo najavo, že 16 rokov neplatila koncesionárske poplatky a zamestnávala opatrovatelky svojich detí načierno.

V Česku po voľbách s najtesnejším výsledkom rivalov ODS a ČSSD vznikol český politický pat, ktorý rozhýbal fantáziu politikov do absurdných predstáv o zložení vlády.

(Pokračovanie na 5. strane)

Kým do roku 1998 slovenská verejnosť do značnej miery podliehala sofistikovaným psychologickým manipuláciám podivného súručenstva skupiny politikov a médií, po posledných voľbách, zdá sa, už nadpolovičná väčšina občanov chápe túto cynickú hru o moc. Osem rokov sado-masochistického školenia zrejme stačilo na to, aby sa slovenský volič nadýchol a vyjadril opäť svoju slobodnú vôľu, ktorú boli nútení rešpektovať aj traja rozdielni lídri Fico, Slota a Mečiar. Teraz zostáva na nich, ako s touto obrodenu dôverou v politiku (čo automaticky neznamená aj dôveru v jednotlivých politikov) naložiť.

Rád by som veril, že budú rozvíjať želanie voličov, ktorí si prirodzene predstavujú Slovensko ako štát z vôle majoritného národa a teda štát, ktorý sa neotočí chrbtom nielen k jeho kultúrnym, no ani sociálnym potrebám.

Ale umožnia im to medzinárodno- a vnútropolitické súvislosti?

Na jednej strane „principiálni“ európski socialisti ľahkovážne opominajú, že po prvý raz v dejinách slo-

Za zrkadlom

TEODOR KRIŽKA

venskej štátnosti sociálnodemokratická strana u nás zostavila vládu (iba vďaka tomu, že zobrala na vedomie okrem sociálnych požiadaviek aj aspekt vlastnenctva), na druhej strane vnútroštátna opozícia, ktorá si priveľmi zvykla stotožňovať záujmy krajiny s vlastnou politickou odtrhnutosťou od domácich koreňov, čaká na každú príležitosť udrieť novej koalícii do slabín.

Bežnému pozorovateľovi politického diania, ktorý očakáva konkrétne výsledky, okolnosti zápasu o moc pripadajú celkom oprávnené ako jalové bremeno. Žiaľ, realita je, aká je a iná v dohľadnej dobe nebude. To by sa musel napr. v radoch slovenskej pravice stať zázrak. Musel by napr. v KDH prevládnuť väčší rešpekt pred vôľou vlastného národa než rešpekt voči európskym a transatlantickým mocenským štruktúram. Zatiaľ však kresťanskí demokrati prejavujú iba redukovanú odvahu vykročiť užšou cestou. Lebo vysvetľovať národný záujem naplňaním neraz ignorantských predstáv zahraničných mocenských elit je cesta ľahšieho odporu. Je to iba chabý pokus maskovať mocenský egoizmus. Keby sa tak správali reprezentanti vlasteneckých síl pred vojnou a počas vojny, ba dokonca i niektorí odvážnejší slovenskí komunisti s národným cítením v omnoho ťažších podmienkach moskovskej totality, ktovie, za akých dramatických okolností by sme dnes museli zápasiť o základné národné práva.

Ale všetko môže zmeniť dozrievajúci slovenský volič. Pohyby v KDH, ktoré si „vyžiadali“ návrat Jána Čarnogurského do vedenia kresťanských demokratov, dávajú určitú nádej. Ibaže zatiaľ nie je jasné, či návrat zakladateľa a bývalého predsedu KDH je posilou nového myslenia. Rovnako tak to môže znamenať aj odklad naplnenia mnohoročného deficitu výraznejšieho národného prvku na neurčito, hoci jeho Slovensko-ruská spoločnosť predsa len o čomsi vypovedá...

Nechajme sa však prekvapiť.

Som presvedčený, že slovenský citiaci volič sa už nedá tak ľahko obalamutiť ani chytrým a ľstivým politikom. Keby sa napr. ktorýkoľvek zo subjektov zúčastnených na súčasnej vláde spreneveril jedinému zo spoločne deklarovaných princípov, znamenalo by to v niektorom prípade pokles voličskej podpory, v inom prípade (Mečiar) odchod z politickej scény. Ale to isté sa v prípade odkladu riešenia problémov môže prihodiť aj KDH, ktoré sa nateraz machiavelisticky viac túli k maďarským irendentom ako k slovenským kresťansko-sociálne orientovaným vlastencom.

Pravda, faktorov budúcej kryštalizácie a prípadnej nádeje na stabilizáciu celkového politického života je omnoho viac. Ovplyvní ju aj skutočnosť, akú šťastnú ruku mali koalíčné subjekty pri výbere nepodkupných poslancov.

www.kultura-fb.sk

Medzi Berlínom, Budapešťou a Bratislavou O čom rozprávajú archívy

Problém maďarsko-slovenských vzťahov nie je nový. Nová nie je ani skutočnosť, že napätie medzi dvoma susedskými štátmi historicky bytostne spojenými a prepojenými množstvom väzieb, boli v minulosti zneužívané treťou mocnosťou a konic-koncov neboli na ošoh ani jednej ani druhej strane. Aj menej historicky zbehlým je známe, že hlavne predstavitelia Tretej ríše s ríšskym kancelárom Adolfom Hitlerom na čele veľmi dobre poznali a využívali závažnosť maďarského problému v slovenskej politike ako aj maďarských revizionistických snáh ohľadom územných ziskov na úkor Slovenska. V archíve ministerstva zahraničných vecí v Berlíne sú celé zväzky aktov o záznamoch revizionistických rečí a vystúpení maďarských poslancov v budapešťanskom parlamente ako aj podobných článkov v dennej tlači, ktoré slovenské ministerstvo zahraničných vecí niekoľkokrát cez nemeckého vyslanca poslalo do Berlína. Je veľmi pravdepodobné, že materiály sa dostali na stôl samotného Ribbentropa. Treba poznamenať, že dokumenty sú z obdobia po podpísaní Viedenskej arbitráže a teda po odstúpení južného Slovenska Maďarskému kráľovstvu, na ktorom podľa československých štatistik z 1930 okrem prevažnej väčšiny občanov hlásiacich sa k maďarskej národnosti zostalo medzi iným aj 272 145 Slovákov (spolu s Čechmi). O aký spor tu teda šlo, keď Horthy sa vďaka spojenectvu s Hitlerom podarilo dostať Maďarov rozdelených po Trianonskej mierovej zmluve medzi okolité štáty pod jednu strechu a otázka revízie slovensko-maďarských hraníc po 2. novembri 1938 už nemohla byť aktuálna? Tak *Magyar Nemzet* píše 7. septembra 1941: „Obnovenie Uhorska by nebolo len najvyšším odvolávaním sa na spravodlivosť a takisto by nebolo len požiadavkou historického práva, ale slúžilo by všeobecnému záujmu a zdravému rozumu.“ Poslanec István Vásári sa nechal 28.11.1941 počuť: „Naším najvyšším ideálom od svetovej vojny je znovuzískanie integrity Uhorska. Keďže na dosiahnutie tohoto cieľa musíme ešte veľa pracovať, treba považovať nad tým, či vládne nariadenia zodpovedajú dosiahnutiu nášho cieľa – Veľkého Uhorska.“

Nemci použili maďarskú kartu proti Slovensku niekoľkokrát. Už pri samotnom vzniku Slovenskej republiky latentná hrozba „splnenia požiadaviek Maďarska“ a teda de facto okupácia zo strany južného suseda, ktorú formuloval Hitler počas rozhovoru s Tisom v Berlíne 13. marca 1939, urýchlila rozhodnutie Slovenského snemu vyhlásiť samostatnosť (pod ochranou Nemeckej ríše). Hoci Bratislava už v prvých dňoch podpísala s Berlínom tzv. Ochrannú zmluvu, napadnutím východného Slovenska Maďarskom, nezmyselného bombardova-

nia Spišskej Novej Vsi, začo spišskí Nemci protestovali priamo u Hitlera, došlo k jej porušeniu. V nasledujúcich mesiacoch osud Slovenska visel na vlásku, keď vládne kruhy v Budapešti sa všemožne pokúšali presvedčiť Führera o neschopnosti Slovákov vládnuť si. Maďarská karta sa opäť vyťahuje na jeseň 1940, keď sa slovenská vláda po vstupe Slovenska do Trojaktu zaväzuje, prispôbiť všetky masovokomunikačné prostriedky línií oficiálnej nemeckej tlače, reagujúc tak medzi iným aj na stupňujúce protimaďarské útoky ľudacej tlače. A opäť zasahuje Berlín, keď po vystupňovanom napätí v slovensko-maďarských vzťahoch na jeseň 1941 súvisiacich s neutíchajúcim veľkouhorským revizionizmom na jednej strane a protimaďarských demonštráciách pri spomienke na Viedenskú arbitráž na strane druhej, zakazuje slovenským denníkom uverejňovať Maďarsku nepriateľské články.

Latentné nepriateľstvo Budapešti bolo slovenskou diplomaciou pociťované počas celého obdobia Druhej svetovej vojny, o čom tiež svedčia archívne záznamy. Bratislava hľadala spojencov v Rumunsku a čiastočne v Chorvátsku. Maďarský ministerský predseda Bárdošy proti tomuto „obnovovaniu ducha Malej dohody“ promptne protestoval v Berlíne. Reagovalo Taliansko, keď Mussolini, ktorý si neželal posilnenie Chorvátska patriaceho do talianskej sféry vplyvu, odložil návštevu slovenského predsedu vlády, Vojtecha Tuku, na obdobie „po vojne“. Treba len dodať, že z rumunsko-maďarského konfliktu z marca 1942 opäť najviac vyťažili Nemci a to vymožením si väčšej účasti oboch štátov vo vojne proti Sovietskemu zväzu.

Politické elity na oboch stranách Dunaja by si snáď mali uvedomiť, že vyvolávaním konfliktov škodia hlavne samým sebe, prihrávajú tak veľmociam, ktoré v zmysle starorímskeho *divide et impera* sa odjakživa snažili ovládnuť malé národy. Iste, južná hranica Slovenska sa tvorila z čiste strategických dôvodov. Presadil ju Beneš – stojaci na vrchole svojej slávy –, počas Parížskych mierových rokov, prehliadajúc tak etnické zloženie tohto regiónu. Istý je aj fakt, že Uhorsku bolo Trianonská zmluva nanútená a cena územných strát privysoká. Ale aj iné národy – Rakúšaniam, Švédiam, Rusiam, Nemci – sa po „najväčšej katastrofe v dejinách ľudstva“, akou bola – podľa slov pápeža Benedikta XV. – prvá svetová vojna, museli zmieriť s územnými stratami a zánikom monarchií. Je teda načase, aby si susediace národy v zmysle konštruktívneho vysporiadania sa s vlastnými dejinami sadli za spoločný stôl. Budúcnosť bude o to ľahšia, čím úprimnejšie a otvorenejšie sa staviame k svojej histórii.

BEÁTA BLEHOVÁ

Komu prekáža Ľudovít Štúr?

Ad.: Za návrat sochy Márie Terézie je aj primátor (Bratislavské Noviny 28/2006)

Každý kultúrny národ si uctieva osobnosť, ktoré sa významným spôsobom podieľali na jeho kultúrnom, vedeckom, sociálnom, náboženskom, národnopolitickom povznesení a v ťažkých časoch neváhali prinášať za tieto ciele aj tie najťažšie obeť. Aj slovenský národ má mnoho významných osobností, ktoré sa zaslúžili o jeho povznesenie, identitu i štátnosť a zaslúžia si, aby sa im úcta prejavila aj postavením pamätníka.

Tak by to malo byť v normálnej kultúrnej spoločnosti. Žiaľ, neplatí to o hlavnom meste republiky Bratislave. Predstavitelia nášho mesta sa môžu pochváliť bronzovými grotesknými figurkami, z ktorých napoleonovský vojak evokuje obliehanie a ničenie mesta a hradu Devín. Žeby sme ďakovali aj za príkorie? Na druhej strane iniciatívy rôznych kultúrnych ustanovizní, spoločenstiev a jednotlivcov na pomenovanie, či premenovanie námestí, ulíc, mostov, postavenie dôstojných pamätníkov významným slovenským osobnostiam, ignorujú. Uvažujú o prestávaní českého leva pred nové národné divadlo a nemajú ani námitky proti navráteniu súsošia Márie Terézie na jeho pôvodné

miesto, kde sa teraz nachádza súsošie s Ľ. Štúrom! Vraj „dozrela doba, aby sme sa prihlásili k jej odkazu“.

Bolo by skutočne správne, aby sa jej pamätník obnovil? Honosné súsošie z karského mramoru predstavovalo panovníčku na koni, pri ktorom stáli maďarský honvéd so zemanom. Pamätník symbolizoval moc Rakúsko – Uhorskej monarchie, ktorú slovenský národ nemá dôvod veľbiť, ale práve naopak. Pádom monarchie po prvej svetovej vojne vojsko pamätník zbúralo. Nebol to svoje kultúrny počín a pamätník sa mohol premiestniť na iné menej exponované miesto. Napokon v súčasnosti panovníčka má pamätník v záhrade Gralkovičovho paláca.

Mária Terézia patrí do našich dejín, ale nie je žiaden dôvod jej stavať honosné pamätníky, kriessť monarchiu a pritom sa macošsky chovať k našim významným slovenským dejateľom.

MILAN RUFUS, LADISLAV ŤAZKÝ,
TEODOR KRIZKA, STANISLAV MÁJEK,
MAGDA RUFUSOVÁ, AUGUSTÍN M. HÚSKA,
JÁN SMOLEC, JOZEF RÁČZ,
JÁN LITECKÝ – ŠVEDA, MARIÁN ŠURAN
a ďalší

Československá politika na Slovensku

O 1. Československej republike (ČSR) bolo všeobecne známe, že sa v politickom živote riadila heslom: *Divide et impera*, čo po slovensky toľko znamená ako: rozdeľ ľudí, a tak potom panuj nad nimi. Pre 1. ČSR bolo toto heslo životnou nutnosťou natoľko, že len dotiaľ mohla žiť, dokiaľ sa jej darilo toto heslo uplatniť a skutočňovať. Svedčí o tom aj skutočnosť, že keď si predstaviteľia vládnych strán postupne uvedomili, aké nebezpečenstvo im hrozí zo strany vzťahujúcej sa HSLS na čele s vodcom A. Hlinkom, ktorá sa usilovala pod heslom – Za Boha, za národ, za tú našu autonómiu zjednotiť všetkých Slovákov, vysielali po Slovensku rôznych agitátorov, ktorí zakladali nové strany.¹

Ak si analogicky preniesieme politické pomery v 1.ČSR do súčasnosti, vidíme tu zrejmu podobnosť. Aj keď sa bývalej vládnej koalícii, ktorá vládla v duchu spomínaného hesla – *Divide et impera* nepodarilo po voľbách udržať sa pri moci, predsa sa len istej strane, ktorá sa netají svojimi ambíciami o pripojenie Slovenska k Maďarsku, zatiaľ celkom úspešne darí diskreditovať v očiach verejnosti národnárov na čele s J. Slotom poukazujú na niektoré jeho tvrdé výroky na adresu Maďarov. Zabúdajú však na to, že to boli práve oni, ktorí svojou maďarizačnou politikou v oblasti školstva, kultúry aj štátnej správy vyvolali protimaďarské nálady na Slovensku. Veď ako je možné, že v druhom najväčšom meste na Slovensku nájdeme na každom kroku sochy maďarských dejateľov, ktorí sa pričínili o útlak Slovákov a pri vstupe do budovy maďarského konzulátu sa s vami odmietajú baviť po slovensky? Preto je potrebné upozorniť súčasnú vládu, aby v duchu zásady reciprocity, tak úspešne realizovanej v období 1.SR poskytovala národnostným menšinám toľko práv, koľko majú Slováci v ich krajinách.

Počas 1.ČSR sa vládni politici viackrát usilovali presvedčiť HSLS o nevyhnutnosti vstúpiť do vlády, až nakoniec sa im to v r. 1927 predsa len podarilo. Z tohto obdobia pochádza zaujímavý rozhovor redakcie Slováka s vtedajším ministrom zdravotníctva J. Tisom, v ktorom sa ho redaktor okrem iného opýtal,

či sa ľudová strana skutočne tísila do vlády? Jeho odpoveď znela: „Ani zďaleka nie. Ani sme neklopali, ani sme nebúchali na dvere vlády. Po ministerských kreslách sme nebažili, ale vnútil nás do vlády vstúpiť – medzi iným – aj agrárnou reformou a socialistickými štvanicami vychovaný boľševizmus. Myslím každému je pochopiteľné, že do vlády vstupovali sme s istou nedôverou voči svojim novým politickým partnerom a iste nebude sa nik diviť, keď po podobných rečiach, akou bola i vami spomínaná, budeme ešte opatrnejšie pracovať“.² Aj tu sa dá vidieť istá analógia medzi obdobím 1. ČSR a súčasnosťou. Dzurindove reformy donútili víťazný Smer rokovať o vstupe do vlády aj so SNS, ktorá sa netajila tým, že chce dosah týchto reforiem na obyvateľov čo najviac minimalizovať, a tak spolu s HZDS vytvoril vládnú koalíciu. Avšak ľavicová orientácia Smeru je výstrahou pre národnárov, aby pracovali vo vláde s veľkou dávkou opatrnosti pri presadzovaní národných záujmov Slovenska. Nechcem byť skeptický, ale nová vláda bude vystavená mnohým skúškam.

Predstavitelia HSLS na čele s A. Hlinkom a J. Tisom sa nikdy ani počas krátko obdobia pôsobenia vo vláde nezriekli myšlienky autonómie, ktorá bola alfou a omegou jej programu. Svedčí o tom aj jeho výrok z r. 1930, ktorý predniesol na pôde Zväzu československého študentstva v Prahe: „V plnom pochopení rozdielu medzi autonómnym a federatívnym zariadením štátu stojíme s pohľadným odmietnutím podozrenia, že požiadavkou autonómie kladíme úklady proti jednotnosti štátu, lebo však pri autonómnom zariadení štát prepúšťa isté svoje funkcie autonómnemu telesu zostávajú v ostatných funkciách nedotknutá jeho zvrchovanosť, federatívne zariadenie popiera jednotnosť štátu v prospech zväzu jednotlivých štátnych celkov, z ktorých každý si nárokuje štátnu zvrchovanosť a ako rovný s rovným do spoločného zväzku štátov vstupujú.“³ Týmto prejavom J. Tiso vyvrátil tvrdenia svojich oponentov, ktorí sa domnievali, že HSLS chce rozbiť republiku a dal najavo, že tejto strane ide o spravodlivé rie-

šenie slovenskej otázky, bez ktorej nie je možné budovať dobré vzťahy medzi českým a slovenským národom.

O nevyhnutnosti zmeniť dovtedajšie centralistické zriadenie štátu, „v ktorom ešte i Slováci zaniknú so svojou oddanosťou k Slovensku buď tak, že sa odchyli od neho alebo nevedia sa uplatniť ani pri najlepšej vôli“ svedčí i nasledujúca skutočnosť: Slovensko s Podkarpatskou Rusou tvorilo 27% obyvateľstva, keď ide o daňové bremeno zúčastňovali sa na nich 15,6%, kým na príjmoch zo štátnej pokladnice len 6,2%.⁴ Aj tento veľavravný fakt je dôkazom toho, že českí politici považovali Slovákov a Rusínov len za zdroj príjmov a že im neležali na srdci ich záujmy a požiadavky.

Ako to nakoniec s 1.ČSR dopadlo, všetci dobre vieme, a preto je jej osud výstrahou aj pre súčasných politikov, aby v prvom rade mali na mysli boj za presadenie kresťanských ideálov, „ktoré sú pre slovenskú mládež priamo životnou a čestnou úlohou. Či neznie slovo mládež tak, ako ranný vzduch, jarná vôňa alebo čerstvosť prameňa? Z očí mládeže žiari túžba jej duše po pravde a láske, žiari viera a nádej, nezlomná vôľa k životu... A preto, keď sa nadhadzuje problém starých a mladých, keď má dostať mládež vo verejnom živote určité prednosť oproti starým, nech odkáže mládež naša, že vie byť kresťanskejšou v chápaní, uplatňovaní, v dôslednom prevádzaní večných kresťanských ideálov, lebo len takto príde s radami mladých na javisko verejného života nielen nový menoslov ľudí, ale i nové metódy a nové cesty k novému a lepšiemu životu“.⁵ Iba tak sa nám podarí odovzdať budúci generácii tieto hodnoty, ktoré sú ako drahocenné perly, ktoré nám právom závidia svet.

POZNÁMKY:

1. Porovnaj: Fabricius M., Suško L.: Jozef Tiso. Prejavy a články (1913-1938), Bratislava 2002, s. 163.
2. Fabricius M., Suško L.: c.d., s. 272.
3. Fabricius M., Suško L.: c.d., s. 307.
4. Fabricius M., Suško L.: c.d., s. 343.
5. Fabricius M., Suško L.: c.d., s. 353.

JÁN HODÚR

Kresba: Andrej Mišanek

Správa z NR SR:

Náš najvyšší zákonodarný orgán práve schválil zákon, predložený poslancom Kebešom a spolovníkmi, podľa ktorého musí byť novela slovenského klasika Martina Kukučína "Keď báčik z Chochoľova umrie" odstránená zo všetkých verejných a školských knižníc v SR, pretože vyvoláva protiľadovské nálady a averzie, čím môže byť ohrozená mravná výchova občanov, najmä však detí a mládeže.

V svojom parlamentnom expozé podrobil poslanec Kebeš báčika z Chochoľova hlbokú a všestranú analýzu a kritiku, čo mu uľahčilo najmä malý rozsah novely čítajúcej necelých 38 strán. Ako sám uviedol, na závažnosť predmetnej novely ho upozornila dnes už nebohá bývalá veľvyslankyňa ČSFR v USA Atir K., ktorá pri čítaní tejto novely dospela k nezvratnému presvedčeniu o geneticky podmienenom slovenskom antisemitizme, pretože napriek tomu, že mal báčik z Chochoľovia smrť na jazyku, viackrát sa v tejto novele zadieralo do židov.

Za najzávažnejšie pokladá pán poslanec nasledovné výroky v predmetnej novele:

Fikcia

Báčik z Chochoľova musí preč zo školských a verejných knižníc

"Groša medzi svetom málo; čo groš jest, držia ho židia v rukách."
"Čo by si mal stovák plný záčin a vodor - všetky by šli tvojím nešťastným hrтанom a zas by ich mal len žid."
"Ale to je slivovica! Proti svetlu - zlato! Dolu hrdlom - olej. Tu od žida, tá driape."

Zvláštnu pozornosť venoval pán poslanec výroku:

"A tak ho zas vidíme za stolom s gazdom a jeho driecnou ženou. Dosť sa navzpierali, ale on nepopustil, kým fľaša neprišla na stôl; on sám ju objednal u žida." Táto veta podľa poslancu Kebeša hrubo skresľuje pomery v prvej ČSR, v ktorej ako je všeobecne známe bolo rozvinuté trhové hospodárstvo, a preto si hrđina novely mohol fľašu s alkoholom objednať na dedine aj u nejakého iného dodávateľa ako u žida.

Za temnú a príliš jednoznačne vy-

svetliteľnú, považuje pán poslanec Kebeš nasledovnú sentenciu novely:

"Život kupca nie je ver na závidenie - najmä u nás, v krajine roľníckej, kde kupectvo vzala do rúk kasta ľudí, ktorí ho znížili a zanesli špinou."

Na záver sa žiada uviesť, že pán poslanec Kebeš sa so svojimi kolegami sa dostal do parlamentu iba vďaka tomu, že sa pre nich otvorila kandidátka KDH, ako to požadoval na tomto politickom subjekte exminister rezortu spravodlivosti.

Redakcia Kultúry plne podporuje záslužné úsilie pána poslancu Kebeša a vyzýva svojich čitateľov, aby jej nahlasovali závadové diela slovenskej literatúry s presnou anotáciou a citáciami, aby mohli byť po zásluže urýchlene vyradené zo slovenských školských a verejných knižníc.

JÁN DANCER

Ludská pamäť je krátka, a poznatky o dejoch v súvislosti s Vodným dielom Gabčíkovo sú zdedifikované – politikárčením v médiách (patriaciach priateľom kadekoho, len nie Slovenska), inštitútom štátneho klamstva v ostatných rokoch, na oboch brehoch Dunaja, nerešpektovaním prezumpcie neviny, hygienizmom nielen mediálnych pracovníkov. Pravdy nielen v prípade Vodného diela je ako šafran.

Dostávam otázku, ako je to s vodným dielom, najmä po uverejnení správy, že do dvoch mesiacov môže byť podpísaná akási dohoda s Maďarskom. Či to bude výhodné pre nás alebo podľahne tlaku a podpísať, len nech nie je nám pripisovaný biľag o neochote.

Zároveň - či na záver? - sa pokúsím zsumarizovať, ako to bolo, ako to je, neodvážim sa však povedať, ako to bude, i keď ma to pokúša, aby som sa stal prognostikom. Vopred prosím o pochopenie, že pričádzam z rozsiahlym článkom, veď (ak odpočítam moje prestávky z práce na iných projektoch) je to viac ako tridsať rokov mojej činnosti na Sústave Gabčíkovo-Nagy- maros. Článok vychádza v čase štrnásteho výročia prehradenia Dunaja (24. októbra 1992), keď rokovacie tímy po ôsmich rokoch mlátenia prázdnej slamy vyhlásili, že do dvoch mesiacov pripraví „nejakú“ do- hodu.

História prípravy projektu a výstavby

Riešením ochrany územia pozdĺž Du- naju, zlepšením plavebných podmienok, využitím jeho hydroenergetického potenciálu ako i záchranou vnútrozemskéj delty sa zaoberal významný Slovenský vodohospo- dár Prof. Dr. Ing. Peter Danišovič intenzív- ne od roku 1949. Komplexnú štúdiu odo- vzdal príslušným inštitúciám v roku 1951 – táto sa stala základom rokovaní a prípravy projektu.

Dunaj tvorí z väčšej časti štátnu hranicu s Rakúskom a Maďarskom, využitie rieky bolo preto treba dohodnúť s týmito štátmi.

Predbežnú dohodu o využití spoločné- ho česko-slovensko-rakúskeho úseku Du- naju podpísali 30. apríla 1957 v Prahe a predbežnú dohodu o spoločnom využití česko-slovensko-maďarského úseku rieky 20. apríla 1963 v Budapešti.

Investičnú úlohu (IN) česko-sloven- sko-rakúskeho úseku Dunaja Vodného die- la Wolfsthal-Bratislava (VD W-B) vláda ČSR schválila 1. 10. 1957. Podľa schvále- nej investičnej úlohy čs. a rakúske investo- rské, projektová a výskumné organizácie spoločne vypracovali do apríla 1959 Spo- ločnú zmluvnú projekt na stavbu VD W-B. Vládne delegácie ČSR a Rakúska sa na ro- kovaní vo Viedni 10. až 13. 2. 1959 dohod- li, že vodné dielo W-B sa uvedie do pre- vádzky v r. 1963. Výstavba sa neuskutočni- la. Na radu českých „expertov“ sa dala prednosť výstavbe tepelných elektrární na Mostecku. Spôsobilá to skutočnosť, že vý- znamný zdroj energie v ponímaní – „tiež- priateľov Gabčenska“ – tečie na nevhodnom mieste.

V období 1952 - 1978 prebiehala spo- ločná plánovacia a projektová príprava stavby spoločných dunajských vodných diel s Maďarskom pod názvom Sústava vodných diel Gabčíkovo- Nagymaros (SVD G-N). V rokoch 1978-1989 ich spo- ločná výstavba, uvedenie do prevádzky okypťeného diela Gabčíkovo, už len našou stranou až v roku 1992. Kapitulu histórie by som mohol ukončiť, má však okrem chronológie veľa bolestivých miest.

Medzištátna zmluva o využití spo- ločného úseku Dunaja Sústavou vodných diel Gabčíkovo-Nagymaros bola podpísaná v Budapešti v r. 1977, teda po rokovaniach trvajúcich od roku 1952 – 25 rokov. S vý- stavbou SVD G-N sme na Slovensku začali v r. 1978, zatiaľ čo práce v Maďarsku sa roz- behli až v roku 1984. Prvý agregát na vod- nom dielu Gabčíkovo sa roztočil až v no- vembri 1992, t. j. až 40 rokov od podpísania prvej vládnej dohody, o tri roky neskôr, ako bolo dohodnuté, aj to už bez účasti zmluvné- ho partnera, ktorý v roku 1989 svojvoľne prerušil práce na spoločnom dielu.

Príčinou zdĺhavého procesu prípravy bola neochota pražského vedenia realizo- vať nákladnú stavbu na území Slovenska.

V októbri 1958, z vlastnej iniciatívy, prišla do Prahy maďarská vládna delegácia s návrhom, aby sa neodkladne začala vý- stavba spoločných vodných diel na Dunaji, a to začatím výstavby kanálového stupňa Gabčíkovo a následne aj riečneho stupňa Nagymaros.

Všetky česko-slovenské a maďarské noviny uverejnili 8. októbra 1958 na po- prednom mieste správu o česko-sloven- sko-maďarskom rokovaní v Prahe a vy- zdvihli neobyčajný význam podpísanej do- hody pre obidva štáty. Antal Apró v ma- ďarských novinách NEPSZABADSAG okrem iného uviedol: „Terajšia dohoda je neobyčajne dôležitá z hľadiska maďarskej energetiky a celého maďarského národné- ho hospodárstva. Spolu s československými súdruhmi vybudujeme v pomerne krátkom čase elektrárňu v Nagymarosi. Tak už v ro- koch 1964-1965 bude priemysel oboch kra- jín obohatený novým mohutným zdrojom energie“. Túto skutočnosť však maďarská strana nerada počúva.

Štátna plánovacia komisia (ŠPK) v Prahe, resp. jej vplyvní pracovníci, sa nezmiernili s výstavbou. Začali šíriť pochyb- nosti o ekonomickej efektívnosti SVD G-N a ŠPK zakázala pokračovať v geologicko- prieskumných prácach pre stavbu týchto

JÚLIUS BINDER

Gabčíkovo

Štrnásť rokov po prehradení

diel. Odôvodnenie – najmä pre laickú ve- rejnú – bolo dôveryhodné. Nemáme do- statok podkladov na zaujatie konečného stanoviska k výpočtom ekonomickej efek- tívnosti dunajských vodných diel, pokiaľ nebude hotová „nezávislá oponentúra“. S týmto pojmom sa ešte viackrát stretne- me. Objednali oponentúru s prejednaným výsledkom u Ing. Vithu, experta prezidenta Novotného (známeho „priateľa“ Sloven- ska), ktorý sa už osvedčil ako likvidátor VD W-B. Výsledok bol jednoznačný: „Za krajne nevhodné riešenie lze pokládat výstav- bu SVD G-N.“

„Proces s prípravou na dunajských die- lach sa pohol“ až 1. februára 1963. Prvý ta- jomník ÚV KSČ a prezident republiky An- tonín Novotný so sprievodom sa zastavili v Moskve u Chruščova, keď sa vracali zo štátnej návštevy Indonézie, Kambodže, Vietnamu a Barmy. A. Novotný, okrem in- formovania o štátnej návšteve uvedených krajín, požiadal Chruščova o výpomoc v energetike. Chruščov prudko odmietol túto žiadosť s poznámkou, že ČSR necháva ne- využitú vlastnú zdroje energie, ako napr. Dunaj, na ktorom sedí „ako žaba na prame- ni“. Po návrate Novotného do Prahy ŠPK zanechala ekonomicke pochybnosti o SVD G-N a začala neodkladne pripravovať roko- vanie s maďarskou stranou – toto oživenie však netrvalo dlho.

V roku 1964 bol Chruščov zbavený mo- ci a predsedom rady ministrov ZSSR sa stal Brežnev, ktorého Dunaj prestal zaujímať. ŠPK v Prahe dostala opäť voľnú ruku v roz- hodovaní a opäť uplatňovala svoje pochyb- nosti o správnosti koncepcie SVD G-N, a vôbec o nutnosti budovať ochranu územia.

V roku 1965 Dunaj pohrozil, voda za- plavila veľkú časť Žitného ostrova. Podľa oficiálnych štatistik škoda činila 3 mld. Kčs. Skutočná výška škôd bola okolo 8 mld. Kčs. Ešte ani to nestačilo, až rok 1968 a nastupujúca energetická kríza začiatkom sedemdesiatych rokov znamenala obrat.

IÚ SVD G-N bola v predsedníctve vlá- dy ČSSR schválená 24. 1. 1974, teda nie do jedného roka, ako dohoda predpoklada- la, ale až o 10 rokov! Investičný náklad nášho podielu bol 7,3 mld. Kčs vo vtedajšej cenovej úrovni – teda menej ako škody spôsobené povodňou v roku 1965. Histori- cký deň 16. september 1977 – podpísanie Zmluvy – prišiel až po 22 rokoch.

Činnosť proti SVD G-N tých, čo sa hrdili menom „ochrancovia prírody“

Od roku 1978 výstavba prebiehala, s prekonávaním vtedajších ťažkostí, vcelku úspešne. Boli použité najmodernejšie me- tódy pri zakladaní hlavných objektov. Za- riadenie staveniska bolo budované ako de- finitívne, po ukončení bolo bezplatne odo- vzdané rezortu školstva a zdravotníctva.

V polovici osemdesiatych rokov nastal čas „perestrojky“. Nielen v Sovietskom zväze, ale aj v ostatných štátoch Varšavskej

zmluvy súkolia odporu naberali rýchlejšie tempo. V Prahe vznikla Charta 77, v Buda- pešti už pôsobil Dunakör (Dunajský kruh). Vznikli aj rôzne ekologické organizácie, pod pláštikom ktorých bolo možné polo- gálne vyvíjať aj politické aktivity. Na Slo- vensko to bol najmä Mestský výbor SZOPK Bratislava pod vedením Mikuláša Hubu, za výdatnej asistencie Pavla Šremera, Jarosla- va Šibla, Juraja Holčíka, Juraja Mesíka, Ju- raja Zamkovského, Petra Tatára a ďalších. Výsledkom činnosti tohto spolku bolo vy- danie dokumentu: „Súhrn upozornení, va- rovných prognóz a odporúčaní na tému ne- gatívnych vodných diel G-N“. Tento dokument bol živnou pôdou pre časť médií, najmä českých, na vytváranie protigabčíkovských hystérií, na získavanie zahraničných zdro- jov pre činnosť množstva mimovládnych organizácií, ktoré si (bez červenia) dali do vienka názov „ekologické“. Je pripravené bod po bode vyhodnotenie „Súhrnu...“ na základe slovensko-maďarského environ-

skej arbitráže pripadla časť južného Slo- venska, Nemeckom a Talianskom násilne odkrojená zo slovenskej krajiny.

Po 2. svetovej vojne sa Maďarsko opäť ocitlo v skupine porazených štátov, na mie- rovej konferencii v Paríži, kde veľmoci rozhodli o prinavrátení Maďarskom okupo- vaného územia do ČSR, a okrem iného aj o pričlenení troch obcí pri Bratislave k ČSR výmenou za rovnakú plochu v inom teritó- riu. Ako sa neskôr ukázalo, toto územie malo pre nás neoceniteľný význam. Inicia- torom požiadavky bol prof. Danišovič, rea- lizátorom vtedajší minister zahraničných vecí Vladimír Clementis – za akú cenu, môžeme sa dočítať – Slovo zo dňa 20. 9. 2006 uverejnilo pod názvom „Nezabudne- teľné spomienky osobného tajomníka Vla- da Clementisa“ rozhovor s Matejom An- drášom. Uvádzam časti z uvedeného člán- ku, týkajúce sa iba tejto problematiky: „Ale naopak, práve Vlado Clementis bol veľmi úspešný, keď presadzoval malé územné po-

žadavky Česko-Slovenska voči Maďarsku. Išlo o pripojenie troch obcí na pravom brehu Dunaja pri Bratislave: Rusovce, Jarov- ce a Čunovo. Netvrdím, že to bol len jeho úmysel, ale zostane historickým faktom, že Clementis presadil na mierovej konferencii v Paríži rozšírenie územia okolo Bratislavy za pravý breh Dunaja, teda na úkor pora- zeného Maďarska. V súvislosti s výstavbou vodných diel na Dunaji sa to ukázalo ako nesmierne prezieravý ťah, veď by sme nikdy nič také nevybudovali. On vtedy veľmi ve- hementne vysvetľoval, že naša metropola nemôže ležať nechránená na hraniciach, čo sa jej stalo osudným pred začiatkom druhej svetovej vojny. A bol úspešný... Naopak, ne- bol úspešný s návrhom na podobné vysídle- nie Maďarov, o akom rozhodla Postupim- ská konferencia v prípade Nemcov... on tú- to prácu na ministerstve považoval za svo- ju povinnosť voči slovenskému národu, prá- ve pre tie myšlienky, o ktorých som pred chvíľou hovoril. A domnievam sa, že práve na to doplatil aj životom... na svoje inten- zívne angažovanie sa v otázke maďarsko- slovenskej. Na svoje presadené územné ná- vrhy i nepresadený návrh na odsun Maďa- rov. Dodnes si pamätám - to som už pôsobil ako konzul v Katovicach - ako tvrdo a ini- ciatívne vystupoval na rokovaniach s ma- ďarskou delegáciou v Tatrách. Napokon sme o mnoho rokov neskôr zistili, že to bol Mátyás Rákosi - vtedajší maďarský komu- nistický vodca - kto neustále opakoval Sta- linovi, že aj v Česko-Slovensku treba zlikvi- dovať „zradcovské“ živly, ako to urobil v Maďarsku. A práve Rákosi predložil Stali- novi zoznam s menami niekoľkých sloven- ských komunistov a Clementis bol na prv- nom mieste. Veď si spomeňte, že toto besne- nie sa u nás rozpútalo až po podobných udalostiach v Maďarsku. Nikto z našich „nedonášal“ na Maďarov.

Toľko citácia z uvedeného rozhovoru. Maďarské hranice boli teda po druhý raz za štvrtstoročie stanovené po prehratých voj- nách výraznými mocnosťami. Na to sa Ma- ďari sťažujú, tvrdiac, že ide o akt bezprávia. 16. septembra 1977 sa situácia podstatne zmenila. Podľa 22. článku Zmluvy medzi Československou socialistickou republikou a Maďarskou ľudovou republikou o výstav- be a prevádzke Sústavy vodných diel Gab- číkovo-Nagymaros štátna hranica vedie strednicou vtedajšej plavebnej dráhy (teda tej z roku 1977). Tak to určuje aj Parížska zmluva, aj Zmluva z Trianonu. Lenže na rozdiel od dvoch posledne menovaných, o ktorých Maďari tvrdia, že im boli nanúte- ný, Zmluvu z r. 1977 podpísali dva suverén- ne štáty bez akéhokoľvek nátlaku. Padol te- da mýtus o trpiteľovi, ktorý ich vo vlast- ných očiach legitimoval žiť protitriانونské aktivity. Časť maďarského obyvateľstva však považovala Zmluvu z roku 1977 za zradu národa, a preto ju bolo potrebné zru- šiť, aby tak padla zábrana, ktorá im ako- tak bránila uplatňovať revíziu Trianonu.

Maďarské ambície po roku 1989 na zabratie Felvidéku narastajú, iredentizmus

sa rozhojňuje. S vedomím Maďarskej vlády pôsobi i teraz hnutie 64 žúp, ktoré otvorene hlása požiadavku revízie hraníc na stav pred prvou svetovou vojnou. A mapou Uhorska provokujú (vyhrážajú sa) aj na plagátach na Slovensku!

Vývoj vo svete, najmä v ZSSR, tomu napomáhal. Rozpad svetovej socialistickej sústavy v Európe, zánik RVHP a Varšav- skej zmluvy s následným rozpadom ZSSR rapídne aktivizoval maďarské iredentisti- cké živly. Zmluva z r. 1977 by im bola na medzinárodných fórach možnou prekáž- kou. Bolo sa jej treba zbaviť – a to aj za ce- nu nesmierne škôd spôsobených najmä vlastnému hospodárstvu! Nie kvôli ekoló- gii, ale kvôli iredentistickej politike rozpú- tali nenávisťný boj, ktorý trvá dodnes. V tom je podstata konania maďarskej vlády a vtedajšieho a aj terajšieho maďarského parlamentu.

Dunakör 12. septembra 1988 zorgani- zoval v Budapešti protestné zhromaždenie, na ktorom žiadali okamžitú prerušenie vý- stavby SVD G-N. Bol som v tom čase v Budapešti, bol som očitým svedkom skle- nených očí, peny na ústach, žltovitéj nená- visti väčšiny účastníkov „reťaze ľudí“, ale nie ľudskej reťaze, ako ju pomenovali. Sig- natári CHARTY 77 v Prahe (V. Havel, L. Lis, S. Devátý a ďalší) dňa 4. októbra 1988 sa prihlásili k maďarskému protestu proti výstavbe SVD G-N. Iredenta, hlásaná sku- pinou Dunakör, úplne ovládla maďarskú verejnú. Charta sa vehementne pridala. Následne Maďarská vláda 13. mája 1989 svojvoľne a bez konzultácie so zmluvným partnerom prikázala s okamžitou platnos- ťou „zastaviť práce na výstavbe“ vodného diela Nagymaros. Deštrukcia vzťahov na- berala na intezite, keď Maďarská vláda 20. júla 1989 zakázala pokračovať na stavbe aj vodného diela Gabčíkovo.

Maďarský parlament 16. apríla 1991 poveril svoju vládnu delegáciu rokovať s čs. vládnu delegáciou len o zrušení Zmlu- vy z roku 1977 a o prinavrátení územia do pôvodného stavu. Nasledovali ďalšie roko- vania, ale i boj doma – o možnosť pokračo- vať v príprave náhradného riešenia. Toto rozhodnutie maďarského parlamentu nebo- lo doteraz zrušené.

Oponenti VDG v Maďarsku si boli is- tí, že sa bez hate Dunakiliti nedá voda pre- viesť do kanála a uviest' už vybudovanú elektrárňu do prevádzky, tak spokojne ča- kali, lebo vedeli, že proti SVD G-N sú aj viaceri federálni „politici“ z OF a VPN na čele s prezidentom Václavom Havlom. Správy o možnosti realizovania iného rie- šenia, ktorým by sa mohlo VDG uviest' do prevádzky bez spolupráce s maďarskou stranou, zaradili do kategórie utópie, v podmienkach ČSFR nerealizovateľnej – nielen z finančného a kapacitného hľadiska, ale aj z hľadiska mimoriadnej inžinier- skej náročnosti.

Maďarská strana preto zvolila vyčká- vaciu taktiku, pričom akékoľvek odborné rokovania podmienovala zastavením prác na slovenskej strane, aby si tak vynútila ďalší krok k splneniu maďarského jedno- straného rozhodnutia

Po vytvorení novej, dočasnej vlády ČSFR premiéra Čalfu, došlo k zmenám aj na Slovensku. Z rozhodnutia VPN minis- trom lesného a vodného hospodárstva sa stal Ing. Ivan Veselý, jeho námestníkom Ing. Dominik Kocinger. Ministerstvo nebo- lo svojprávne, bolo riadené podpredsedom vlády Ing. V. Ondrušom. „Vplyv“ na roz- hodovanie vlády a i jeho podpredsedu mali dve skupiny. Jedna pochádzajúca z MV SZOPK a druhá z maďarských, nacionálne orientovaných strán. V dokumentoch mi- nisterstva sa „hrdo“ hlásalo, že „Jedným z prvých rozhodnutí nového ministra MLVD SR bolo zastavenie prác na príprave ná- hradného riešenia. V stanovisku sa rozhod- nutie zastavenia prác odvodňuje poskytnu- tím priestoru česko-slovenským odbor- ným kruhom i nezávislým odborníkom, aby pri konfrontácii s projektom SVD G-N, na základe vykonaných vedeckých a výskum- ných prác vyjadrili svoje poznatky a názory na ekologické dôsledky vodného diela Gab- číkovo na okolité územie, pri priebežnej prevádzke VEG.“

Ešte i dnes to cítim ako dehonestáciu nielen dvoch generácií vodohospodárskych odborníkov, ale i vedeckých pracovníkov iných vedných odborov, ktorí sa zúčastnili prípravy SVD G-N. Garnitúra štvrtoráčnych vedcov a vodohospodárov dostala právo hovoriť do vecí, ktorým rozumeli menej ako „hus do piva“.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

Spomínam si na slová múdreho človeka, literárneho kritika Pavla Števéčka, ktorý pri príležitosti 75. narodenín prof. Antona Hlinku v bratislavskom hoteli Kyjev vyslovil názor, že „ak niečo zo Slovenska obstojí pred modernou Európou, tak to je dielo Antona Hlinku“. Žiaľ, práve údelom veľkých je práve vo vlasti prechádzať ak nie osobnou kalváriou, tak určite nepochopením, zášťou závistlivého prostredia neprípraveného viesť rovnocenný dialóg, ignorantstvom.

Otec Anton tak úpenlivo hľadal doma vo vlasti partnerov na rozhovor: Bol otvorený a pripravený nielen kázať, ale i počúvať. Rád prijímal podnety, ak boli rozumné. Žiaľ, jeho vzdelanosť nenašla len pozorných poslucháčov, ale aj revnivých, skôr záklisných ako otvorených odporcov. Nie je náhoda, že po nástupe vlády roku 1998 Slovenská televízia ukončila jeho pravidelné televízne príhovory. Odporcovia samostatnej slovenskej štátnosti mu nezabudli jeho modlitbu na poľnohonom námestí v Bratislave, keď hodiny odbili obnovenie Slovenskej republiky.

Nedalo mi, aby som sa nepokúsil nájsť pre otca Hlinku náhradný mediálny priestor. Nikdy nezabudnem, ako sme sa v zime, uprostred zálahy snehu brodili k rádiu Koliba a keď sme nepochodili, pobrali sa do Nitry, odkiaľ sa prof. Hlinka prihovárať v nedelňu na rozhlasových vlnách. Navždy mi zostanú v pamäti všetky naše spoločné chvíle, osobitne naša cesta autom do Košíc, keď som ho zaviezol k prameňu Hrona a otec Anton pil dlhými dúškami vodu s neštylizovanou úctou a láskou. Ale už vtedy som si uvedomoval, že zdravie tohto múdreho a vytrvalého človeka čoskoro definitívne poznačí zákerá choroba.

Je mnoho dôvodov, prečo Kultúra nemôže zabudnúť na jubileum tohto vznešeného muža. Už aj preto, lebo od prvopočiátku stál pri zrode nášho časopisu a nikdy nezapochoval, že nám ide o obnovu Slovenska. Prinášame preto dva príspevky. Článok Júliusa Bindera, dobrého priateľa prof. Antona Hlinku, a Jozefa Ráca.

TEODOR KRÍŽKA

* * *

Priateľstvo a úcta k životu a dielu Antona Hlinku mi pri príležitosti jeho 80 narodenín dodáva odvahu poďakovať sa tomuto výnimočnému katolíckemu kňazovi, profesorovi teológie, doktorovi filozofie, psychológovi, nevšednému spisovateľovi a národovcovi, múdreho, cieľavedomému a húževnatému, pravdivému a pravdovravnému, tolerantnému človekovi, ktorý si váži ľudí.

Príspevok som pôvodne chcel napísať v mene jeho priateľov, obdivovateľov starajúcich sa o dôstojný život v jeho súčasnom zdravotnom stave, ale stále vo mne prevláda sklon k osobnému vyznaniu, k príbuznosti osobe mne veľmi blízkej.

S Antonom Hlinkom som prežíval jeho radosti, smútky, i nepochopenie a často aj závisť, okolia. V myšlienkach sa vraciam do minulosti a premietam si film jeho života.

Narodil sa vo Valaskej Belej. Vyrástol v početnej rodine v Považskej Bystrici. Na súkromné gymnázium saleziánov do Šaštína sa dostal, ako s radosťou pripomína, „omylom“ a „omylom“ sa dostal i do noviciátu rehole saleziánov v Hronskom Sv. Beňadiku. Bol to prozreteľný „omyl“, riadený Tým, ktorého i v pokročilom štádiu svojej choroby hlboko vníma, veď často prítomných vyzýva: Pomodlime sa... Sám pritom začne a sleduje, či sa modlíme aj my.

Počas likvidovania rehoľníkov bol najprv internovaný, po „preškolení“ narukoval do pracovného tábora neďaleko Plzne, neskôr na nútené práce. Odtiaľ sa mu podarilo ujsť. Skrýval sa v Bratislave, Piešťanoch a inde. Po pol roku na príkaz predstaveného sa mu podarilo odísť do Talianska.

V Taliansku študoval teológiu, filozofiu a psychológiu. Ešte pred dosiahnutím doktorátu prednášal vo Viedni filozofiu.

Po štyroch rokoch a dosiahnutí dok-

torátu prijal ponuku prednášať kresťanskú filozofiu v Kolíne nad Rýnom a po niekoľkých rokoch na Sicílii.

V Miláne ho zastihla pozvánka pracovať v Rozhlase Slobodná Európa v Mníchove. Hlinka povzbudzovaný svojím predstaveným, riaditeľom Slovenského saleziánskeho ústavu v Ríme pátrom Ernestom Macákom, pozvanie prijal. Pracoval tam plných 20 rokov, realizovaním prislovia: lepšie je zodrať sa než zhrdzavieť, a veru aj sa zodral.

Jeho mníchovské rozhlasové reportáže sme mnohí očakávali s nedeckým napätím. V jeho príhovoroch na malej časovej ploche bolo cítiť dôverný kontakt s moderným katolíckym teológom - mysliteľom. Jedna z reportáží mala nesmierne dramatický priebeh a i významný vplyv na ďalší politický vývoj v Československu. Známa je pod menom „Sviečková manifestácia“, ktorú on na-

Tento moderný bojovník cez rozhlasové vysielacie a knihy, brožúry a letáky sa pre tento neúspech neutiahol do ústania. Pokračoval v prednáškach v Slovenskom rozhlase, prihovárať sa ľuďom v televízii plných šesť rokov. „Zmena“ na politickej scéne Slovenska ukončila túto jeho činnosť. Čím sa naplnili slová prislovia: „Je to tak, ako pri studni stáť a smädom umierať“.

Anton Hlinka prestal pôsobiť v masovokomunikačných prostriedkoch, s ťuťou nad nezaslúženou skutočnosťou povedal: „Cítim sa, akoby mi prelepili ústa páskou“, aby nebolo počuť môj hlas, aby ma nebolo vidieť, aby som sa stratil z mysle ľudí“.

I napriek snahe pochopiť „víťazov“, nechápem. Prečo a komu prekážali slová a obraz vytvárajúci často nezabudnuteľný zážitok. Ponižiť človeka, ktorý pre seba nikdy nič nechcel, chcel sa iba rozda-

ak mi ponúkne trpieť, odpoviem, som Ti k dispozícii, Pán môj a Boh môj“.

Posledné dielo Antona Hlinku „Ježiš na dosah ruky“ je jeho testamentom. Bol si vedomý, že zákerá choroba mu nedáva veľa času. S veľkým vypätím vytvoril dielo, ktoré má priviesť čitateľa k Ježišovi priam na dosah ruky, do kontaktu s autentickým Ježišom, dieťaťom či chlapcom, Ježišom - tesárskym učňom, neskôr po smrti Jozefa Ježišom - majstrom, až do tridsiatich rokov učiteľom a divotvorcom, odsúdeným na smrť a víťazom nad smrťou. Najšťavý zmysel Ježišových slov, gest a celej jeho činnosti.

Antonovi Hlinkovi bolo dopriate pracovať i trpieť. Sestra Bernadeta, jeho spriaznená duša, sa takto vyjadrila k jeho zdravotnému stavu: „Veľký a Vznešený Pán a Boh má so svojím služobníkom plány, ktorých zmysel pozná iba On“. My veríme v zmyslupnosť Božieho ria-

dateľa rehole Saleziánov, ku ktorej patrí. Sám chudobný, vytvoril dielo nevyčísliteľnej hodnoty. Jeho životné peripetie by vystačili na mnoho priemerných životov. On bol a zostal skromný maximalista. Žiadna polovicatosť nemala u neho miesta. Nebál sa spolupracovať pre dobrú vec ani s evanjelikmi, ani so Židmi, ani s ateistami. Kritériom boli mravné hodnoty. Tie však vyžadoval od svojich priateľov alebo spolupracovníkov nekompromisne. Ak by v týchto zásadách poľavoval, mohlo by to mať za následok aj ohrozenie bezpečnosti svojich emisárov, ktorých počas komunistickej neslobody vysielal na Slovensko či už ako prenášačov alebo distribútorov náboženských kníh, aj ako ilegálnych informátorov o dianí doma. Jeho informácie bývali vždy aktuálne a overené z viacerých zdrojov, teda pravdivé a presné. Napríklad informácia o bratislavskej Sviečkovej manifestácii

Ježiš na dosah ruky

Anton Hlinka sa dožíva 80 rokov

zval Bratislavským Veľkým piatom. Komentoval ju s politickým nadhľadom a znalosťou budúceho vývoja ako prielom v myslení i obetovaní sa Slovákov.

Jeho slová plných dvadsať rokov Slovensko počúvalo z troch zahraničných rozhlasov a po nedeliach, viac než len sv. omšu z Mníchova. Bol blízky mníchovskému kardinálovi J. Ratzingerovi, súčasnému Sv. Otcovi Benediktovi XVI. Choval k nemu úctu a obdiv.

Svoj zásadný postoj k otázkam viery, vyjadril v diele: „Viem, komu som uveril“, preštylizoval do literárnej reči, vyplnil vecné medzery, poopravil nepresnosti najmä z filozofickej oblasti, pokoncilového katechizmu nemeckého biskupského zboru, čím obrúsil hroty radikálnej kritiky najmä Hansa Künga. Dielom vytvoril most na prekľenie ľudského a božského brehu. Dielo by malo byť predmetom štúdia na každej fare, i pri výučbe náboženstva na všetkých školách. Bohužiaľ, realita prístupu k Hlinkovým dielam je taká, aká je, z nepochopiteľných príčin „chladná“.

Iba oddanosť povolaniu, láska k vlasti a úcta k poslucháčovi či čitateľovi, umožnila Hlinkovi toľko a tak múdro a strhujúco oslovovať široké vrstvy národa. Robil to s odševnením v zmysle Kristových slov: Chodte a učte...

Hneď po prvých týždňoch pobytu vo vlasti začal pracovať na založení Slovenskej katolíckej tlačovej služby (Skates). Keď zistil, že nedosiahol potrebnú spoluprácu, nepokračoval s touto potrebnou a jedinečnou službou cirkvi a jej pastierom. Dnes vieme posúdiť, čo sme stratili, keď v prevažnej časti médií vládne protináboženský duch.

Anton Hlinka založil v roku 1993 Slovenskú katolícku akadémiu v Bratislave a stal sa jej rektorom. Nadviazal kontakty s najslávnejšou inštitúciou tohto druhu na svete - Bavorskou katolíckou akadémiou, získal jej podporu. Slovenská katolícka akadémia organizovala prednáškové kurzy a diskusie. Tí, čo sa mali pridať, nepridali sa. Neprísluší mi hodnotiť prečo.

Táto inštitúcia čaká na „hviezdny moment“, kedy sa nájdú pokračovatelia Antona Hlinku a akadémia sa ujme kormidla, aby pomáhala ľuďom, ktorí majú uši na počúvanie a srdce ochotné prijímať „kresťanský svetonázor“, spôsobom hodným súčasného veriaceho ľudu.

vat. Anton Hlinka mal čo povedať poslucháčom, ktorí vyznávajú obeť Krista, i tým, čo iba pravdu hľadajú. Významný človek, apoštol viery, oddaný Ježišovej cirkvi, sa doma nestal prorokom.

Ťažká choroba i vplyvom „zajacovho zdravotníctva“ prepukla zo dňa na deň. Do nemocnice prišiel sám, bez pomoci. Po troch týždňoch hospitalizácie, nevládny, bez pamäti, nereagujúci na vonkajšie dianie bol odvezený na geriatrické oddelenie. Svoj obdivuhodný život dožíva v úzkom kruhu svojich priateľov, opatrovaný s láskou.

Môj priateľ Anton, čo je pre mňa ako brat, vyznal v čase pred prepuknutím choroby, na moju otázku, čo bolo a je jeho krédom, odpovedal: „Tie najdôležitej-

denia a snažíme sa mu pomáhať v ďalších rokoch jeho ťažkého života, pomôcť zvládnuť mu úlohu, uloženú mu Tým, ktorý všetko pozná.

JULIUS BINDER

* * *

Dňa 31. októbra 2006 uplynulo desať rokov, ako autor tohto príspevku predniesol krátkučké laudácie na vtedy čerstvého sedemdesiatnika, kňaza otca Antona Hlinku. Bol to za katedrou Slovenskej katolíckej akadémie, ktorú v roku 1993, po mnohých peripetiách, uviedol do života (priestory terajšej Technickej univerzity v Bratislave), aby aj touto formou povzbudzoval kresťanského a národného ducha a povznášal vedomosti Slovákov. V tom čase ešte svieži zakladateľ tejto inštitúcie, moderujúci prednášku a diskusiu k prednesenej téme, sa skromne schovával za rečnícky pult, aby ho nebolo možné fotografovať. Poslucháči v sále nepredpokladali, že budú mať medzi sebou jubilanta, takže neboli kvety, neboli slávnostné prejavy, neboli dary.

Ale ešte predtým, 1. januára 1993, urobil nesmierne gesto - symbol, najzácnejší dar do vienkla znovu sa rodiacej Slovenskej republiky. Na tribúne bratislavského námestia sa pomodlil nádhernú modlitbu za Slovensko, za slovenský národ. Symbol o to vzácnejší, že premostil dva kresťanské vzory - osobnosti stojace na začiatku dejín moderného Slovenska. Zakaždým to boli kňazi - národovci. Z tejto prenádhernej modlitby odvážim sa vytrhnúť jeden verš a aspoň ten odcitovať: „...Po tejto hodine túžili generácie dcér a synov našej slovenskej vlasti. Samostatnosť, ktorej sme sa dožili, prijímame ako dar Tvojej prozreteľnosti a pokladáme ju za zmluvu medzi Tebou a obyvateľmi krajiny medzi Tatrami a Dunajom...“. A tak bolo Slovensko na prahoch svojich dejín dvakrát zasvätené do Božej ochrany svojimi duchovnými veľikánmi. A vlastne až trikrát, ak počítame aj vierozvestov sv. Cyrila a Metoda. A teda ak nás dar nezvedie, hrozba neskloni, potom nám pieseň slávou zazvoní.

Ale profesor Hlinka nefiguroval iba pri slávnostných príležitostiach Slovenska. Roky predtým, ba desaťročia viedol boj za dušu Slovenska tu doma, ale najmä v cudzine. Rím, Miláno, Turín, Viedeň, Mníchov, Washington. To je iba niekoľko míľnikov, ktoré etapovali jeho život a prácu v cudzine. Na výzor sa trochu podobá na sv. Dona Bosca, zakla-

25. marca 1988 bola vysielaná z Hlasu Ameriky ešte v deň jej konania v relácii začínajúcej o 21.00 hod., teda už dve hodiny po jej ukončení. Eštebáci počas éry komunizmu nezistili, ako sa to dialo.

Knihy nielen písal, ale aj „pašoval“. Za 15 rokov (sedemdesiate a osemdesiate roky minulého storočia) sa mu podarilo ilegálne, za podstúpenia veľkého nebezpečenstva pre seba i svojich spolupracovníkov, prepašovať na Slovensko do pol milióna prísne zakázaných kníh. Bol to heroický výkon. No a knihy, a nie hocjaké, aj tvoril. Jeho dielo obsahuje vyše štyridsať kníh. Boli to knihy filozofické, náboženské, životopisné, teologické, psychologické. Spomeňme aspoň niektoré: Viera veľkých vedcov, K širším obzorom, Cesty k nekonečnu, Keď z kvitne rumovisko, Svetlo z Lisieux, Ozvena slova (1-7), Sila slabých a slabosť silných, Myslitelia a myšlienky, Slovo do týždňa a mnohé iné.

Popri tom vykonal aj nespočetné množstvo prednášok doslova po celom svete. My si spomíname najmä na jeho príhovory, kázne, sv. omše z Rádia Slobodná Európa, Hlasu Ameriky a po návrate domov na rozhlasové sv. omše z Dómu sv. Martina, od Kapucínov, z Kalvárie, príhovory z rozhlasu z Nitry (rozhlasová stanica Hviezda), televízne vysielania a osobné stretnutia s veriacimi i neveriacimi po celom Slovensku.

Páter Hlinka, alebo ako ho nazývali jeho mnohí priatelia - otec Anton, bol veľmi skromný človek. Svedectvami môžu poslužiť najmä tí, ktorí ho zažili vo svojom vlastnom súkromí. Rád prijímal so samozrejmosťou apoštola pohostinstvo v rodinách. Bol vítaným hosťom nielen v našich slovenských domácnostiach, ale aj v mnohých zahraničných, neslovenských, kde to nie je až také samozrejmé ako u nás. Malo to minimálne dva významy: Praktický - ubytovanie a odpočinutie si, a misijný - posvätenie rodinnej atmosféry hosťateľa. Veľavravný dôkazom jeho skromnosti je jeho najobľúbenejšia socha Panny Márie. Ale nie v tej podobe, ako sa zvykne znázorňovať - ako kráľovná alebo s malým Ježiškom na rukách. V jeho skromnej, súkromnej izbičke kráľovala Madona s metlou. Ten, kto mal česť vstúpiť do jeho súkromia a uvidieť tento symbol skromnosti a obetavosti, zažil šok. Jeho vlastné vysvetlenie bolo veľmi lapidárne: Panna Mária bola žena v domácnosti. Starala sa o Syna, o kuchyňu, o poriadok, o Jozefa. Metlu držala v rukách častejšie než kráľovské insígnie, s ktorými ju umelci často stvárňovali.

A to je azda i priliehavá charakteristika pátra Hlinku - tvrdá, ľudmi nehonovaná práca v prospech iných. Ďakujeme Bohu, že nám ho dal, že ho ešte stále máme, i keď ťažko chorého. Že je stále medzi nami.

JOZEF RÁČZ

(Dokončenie z 1. strany)

Po štyri a pol mesiacoch prezident Václav Klaus dal najavo, že je zástancom dohody politických strán buď o predčasnej voľbách, alebo o stabilnej (aj úradníckej) vláde. ČSSD za jedno z východísk považovalo veľkú koalíciu s ODS, pre ňu však taký zväzok bol neprijateľný. Hlavným problémom pri dohode je programový nesúlady oboch strán.

Poľsko sa často zmieta v politickej kríze po tom, čo rozhodujúce posty vládnutia v krajine – prezidenta a predsedu vlády – obsadili dvojčicy, bratia Lech Kaczyński a Jarosław Kaczyński. Sústredenie takmer všetkej moci v rukách dvoch bratov nepripelo k väčšej politickej stabilite v Poľsku. Mnohým Poľiakom sa nezdá a dožadujú sa nápravy v štáte. Po týždňoch trápenia lídri poľských vládných strán Jarosław Kaczyński za Právo a spravodlivosť a Roman Giertych z Ligy poľských rodín sa priblížili k uzatvoreniu novej koalície dohody s vodcom populistického hnutia Sebaobrana Andrzeja Leppera, aby sa vyhli predčasným voľbám s neistým výsledkom. Koalícia Práva a spravodlivosti (PiS), Ligy poľských rodín a Sebaobrany po krátkej pauze opäť vládne Poľsku.

Na Slovensku nič podobné, čo vyvoláva v susedných štátoch politickú krízu, zatiaľ nebadáť. Vládna koalícia, ktorá vzišla z demokratických volieb a vládne v koalícii bez obvyklého prútia s pohodlnou väčšinou v parlamente 85:65, stihla prijať viaceré opatrenia, ktoré riešia skrivodlivosti napáchané minulou liberálnou vládou. Vláda odsúhlasila štátny rozpočet, ktorý oceňujú aj jej nezlivci. Viaceré inštitúcie sa vyslovili s uznávaním o tom, ako vláda zvládla prvých

sto dní svojho vládnutia. Dokonca aj k novým vládam menej naklonené mienkotvorné ekonomické agentúry sa vyslovujú pozitívne. Medzinárodná ratingová agentúra Standard & Poor's Ratings Services označila vládný návrh štátneho rozpočtu na rok 2007 za pozitívny signál, že slovenská vláda chce splniť svoj záväzok a doviest krajinu do eurozóny v roku 2009. Slovenská koruna dosiahla historické maximum svojej hodnoty voči euru. Ide o najsilnejší kurz od vzniku Slovenskej republiky. Väčšina občanov sa priaznivo vyjadruje k solidárnym opatreniam vlády, ktoré aspoň sčasti riešia krivdy spôsobené väčšine občanov nezvládnutou rýchlostnou liberalizáciou a šokovou terapiou minulej pravicovej liberálnej vlády.

Väčšina ľudí oceňuje politiku novej vlády, čo vyjadruje aj v prieskumoch verejnej mienky. So smerom sympatizuje takmer 40 percent občanov. Najviac priaznivcov má medzi mladšími vekovými skupinami do 29 rokov, čo je povzbudzujúce, pretože v prieskumoch vykonaných ku koncu volebného obdobia minulej vlády až 47,4% študentov sa vyslovilo, že chcú natrvalo odísť za prácou do zahraničia. Sociológovia varovali, že medzi mladými prakticky niet nikoho, kto by nedeklaroval ochotu z krajiny odísť. Prieskum sympatií k stranám (ÚVVM pri ŠÚ SR) v októbri 2006 ukazuje, že so Smerom sympatizovalo 43,7% opýtaných. Nasleduje SNS (11,8 %) a SDKÚ a HZDS zhodne po 11,1 %. SMK je sympatická 9,7, KDH 8,3, SF 1,7, KSS 1,2, HZD 0,8 a ANO 0,3 percenta.

Zatiaľ bez krízy

Napriek rastu sympatií ľudí k politike koalíčných strán a k premiérovi a šéfovi Smeru Robertovi Ficovi (ktorému dôveruje podľa agentúry MVK takmer 46 % opýtaných) sa na Slovensku vytvára akési *politické dusno*, ktoré spôsobujú niektorí opoziční politici, väčšina médií, mnohí pravicovo orientovaní analytici, publicisti, komentári, a zainteresovaná loby európskych socialistov. Žiaľ, niet zatiaľ médií, ktoré by poskytovali priestor aj iným názorovým prúdom a myšlienkam (okrem dvojtyždenníka KULTÚRA). Takáto situácia môže vytvoriť dojem pre vznik politickej krízy v ďalšom členskom štáte únie v strednej a východnej Európe. Zatiaľ mnohí pozorovatelia označujú Slovensko ako stabilizované v porovnaní s okolitými štátmi.

Komu môže vytváranie zlého imidžu o Slovensku prospieť? Nikomu!

Rozkolísanie pomerne stabilizovaného ekonomického rastu neustálym spochybňovaním každého kroku súčasnej vlády je nerozumné. V tomto období konjunktúry ani nemôže znepokojiť investorov do takej miery, aby zo Slovenska zutekali. Nemajú na to dôvod a čudujú sa, prečo sa im podsúvajú kritiky, ktoré nemajú opodstatnenie. Trh práce zostáva naďalej otvorený, dokonca aj pre Bulharsko a Rumunsko, ktorým staré členské krajiny asi uložia masné prechodné obdobia, hodnota pracovnej sily na Slovensku naďalej zostáva nízka, investičné stimuly budú poskytované aj ďalej, reprivatizácia nehrozí, zlepšuje sa infraštruktúra. Vláda za prvoradú prioritu považuje

záväzný vstup do eurozóny v roku 2009, čo garantuje, že deficit verejných financií, verejný dlh, cenová stabilita, úrokové sadzby, kurzová stabilita budú v súlade s mastrichtskými kritériami na zavedenie eura, čo zaručuje aj zlepšovanie podnikateľského prostredia na Slovensku a iné.

Vláda chce realizovať model sociálne trhovej ekonomiky a budovanie sociálneho štátu, ktoré sú kompatibilné s rozvojovým modelom EÚ, prijatým v Amsterdame roku 1999, ktorý praktizujú takmer všetky členské štáty únie. Slovensko bude viac ako doteraz kompatibilné s rozvojovou stratégiou EÚ. Pre obyvateľov Slovenska tento model a cieľ je prijateľnejší tiež preto, že občania Slovenska sú väčšinou už tradične naklonení prijímať za svoj taký model hospodárstva a smerovania spoločnosti, ktoré sú založené na solidarite, sociálnej spravodlivosti, kresťanskej orientácii a hodnotovom rebríčku budovanom na kladných hodnotách európskej civilizácie. Vláda sa právom zaviazala korigovať, meniť, či znovu začať formulovať nepodarené reformy najmä v oblasti sociálneho rozvoja.

Nová vláda sa nielen verbálne hlási, ale je aj rozhodnutá realizovať budovanie hospodárstva a spoločnosti na báze znalostnej ekonomiky. Zaviazala sa vykonať školskú reformu a reformu vysokoskolského (univerzitného a celožitného vzdelávania), vedy a výskumu ako základného predpokladu pre ďalší rozvoj Slovenska a priblíženie sa k modernizácii univerzitného vzdelávania, ktoré nastúpila EÚ.

Tým nechceme povedať, že vládnutie novej vlády je snehobielo transparentné a bez problémov. Lenže na základe parametrov, ktoré hodnotili vlády predošlého politického cyklu, sa ukazuje, že občania prevažne chcú a viac akceptujú program, s ktorým nová vláda v súčasnosti predstúpila pred občanov. Hovorí, že treba rešpektovať jej prvé kroky, ktoré tento program naplňujú s tým, že za 100 dní sa nedá urobiť všetko. Tiež to, že ľudia v preferenciách naznačujú, že dávajú tejto vláde stále väčšiu dôveru, aby mohla svoj program naplniť. Aj to, že vláde treba veriť, že chce vládnúť pre ľudí, že treba podporiť jej snahu vstupovať do nerovného zápasu s molochom politiky nadnárodných spoločností, ktorá necitlivo nerešpektuje možnosti väčšiny ľudí. Kvituju to, že nemožno pristúpiť, aby politické strany formované na etnickom princípe určovali, čo je a čo nie je správne v spravovaní vecí verejných.

Ak chceme zvoliť pre Slovensko optimálny cieľový rozvojový model treba rešpektovať jedno. Keď voliči dali možnosť minulej vláde realizovať vládnutie v liberálnej pravicovom osemročnom politickom cykle, treba dať priestor pre vládnutie ďalšiemu, sociálne orientovanému politickému cyklu tak, ako rozhodli a prípadne rozhodnúť voliči. Až potom bude možno objektívne zhodnotiť klady a zápory vládnutia v pravicovom, či ľavicovom politickom cykle a povedať, ktorý z týchto rozvojových modelov by mal byť pre Slovensko v rámci únie cieľový. Vo väčšine vyspelých západných štátoch tento postup je obvyklý a každý ho rešpektuje.

JOZEF MIHALIK

Autor je profesor na Trnavskej univerzite

„Slovensko sa zmierilo s odstavením Jaslovských Bohunic“, zaznela krátko po nástupe novej vlády strohá správa Slovenského rozhlasu. A v čase, keď sa objavil návrh túto otázku znova otvoriť v samotnom Bruseli. Sotva sa však podnikli nejaké kroky v tomto smere, prišla odpoveď: záväzky prijaté v predvstupovom procese nemožno meniť. Je to naozaj tak?

Predovšetkým treba konštatovať, že terajšia JE V-1 Jaslovské Bohunice nemá, okrem hrubej stavby, už nič spoločné s atómkou sovietskeho typu: oba bloky, ktoré sa majú odstaviť, prešli viacnásobnými modernizáciami a kontrolami, takými, že vyhovujú všetkým bezpečnostným, technickým a ekonomickým kritériám. O nevyhnutnosti tejto elektrárne niet pochýb, a to, čo je nevyhnutné, nemôže nebyť právne. A to tak na poli vnútorného ako aj medzinárodného práva.

Na druhej strane sme svedkami snáh spolitizovať aj takéto nevyhnutné a odborné záležitosti. Je to súčasťou politického a mocenského boja. Za príkladmi netreba chodiť ďaleko, ako o tom svedčí ešte nedávne spolitizovanie Vodného diela G-N maďarskou stranou, spolitizovanie, ktoré musel odpolitizovať až haagsky tribunál, ostatne v náš prospech. Keďže však toto dielo je predmetom medzinárodnej zmluvy, bolo z privatizácie vyňaté. V prípade JE Bohunice ich odstavenie na ťarchu štátu v súčinnosti s prostriedkami z EÚ.

Musela sa však energetika vôbec privatizovať? Na túto otázku, ktorú si treba kľásť znova a znova, nestačí odpovedať formálnym záporom „nemusela“, ale imperatívom nescela! Lebo ide o trestuhodné podkopanie hospodárskych základov štátu a skupina odborníkov aj podala trestné oznámenie na Generálnu prokuratúru v r. 2004. Predaj Slovenských elektrární (SE) bol navyše protiústavný, keďže podľa čl. 55, ods. 1 Ústavy SR sa „hospodárstvo Slovenskej republiky zakladá na princípoch sociálne a ekologicky orientovanej trhovej ekonomiky“. A sociálne orientovaná ekonomika nepredpokladá nič iné než existenciu štátnych podnikov. Aj z ekologického hľadiska je to energia z jadra, ktorá najmenej zafažuje životné prostredie. Do tretice je privatizácia SE ignorovaním elementárnej zásady kapitalizmu (maskovanej tzv. strategickým investorom), podľa ktorej sa nepredávajú celky, ale len účastiny či akcie. Nie je však predaj 66% akcií toľko ako predaj celku? Keď už privatizovať štátny alebo iný veľký podnik, tak len maximálne do výš-

JOZEF SIVÁK

Slovensko sa zmierilo?

ky 49% akcií, ktoré sa majú ponúknuť nielen cudzím záujemcom, ale predovšetkým slovenským občanom.

Tak ako maďarská strana spolitizovala VD G-N, rakúska strana zas spolitizovala JE Jaslovské Bohunice po tom, čo svoju už postavenú jadrovú elektrárňu nespustilo do prevádzky. Keď v r. 1995 Rakúsko vstúpilo do EÚ, tento svoj nesúhlas internacionalizovalo, lobujúc u ostatných (vtedy 14-ťich) členských štátov, aby tiež zaujali odmietavý postoj voči našej elektrárni a podmienili náš vstup jej odstavením. A keď slovenská strana začala s predvstupovými rokovaniami, bola vlastne postavená pred hotovú vec a v r. 2001 sa aj zaviazala odstaviť spomínané dva bloky Jaslovských Bohunic. Z týchto rokovanií ostala bežnému občanovi spomienka na ich úpornosť, pričom v strehu musela byť najmä rakúska strana.

V skutočnosti a s odstupom času sa ukazuje, že slovenskí vyjednávači na čele s vtedajším štátnym tajomníkom MZV J. Figeľom boli pripravení vyhovieť EÚ vo všetkom, čo jej videli na očiach a spôsobili, že SR prijala aj záväzok o odstávke Jaslovských Bohunic dobrovoľne, ako to nedávno potvrdil predseda Slovenskej nukleárnej spoločnosti (SNUS) ing. Slugiňa, ktorý naďalej patrí medzi odporcov tejto odstávky. Známym odporcom odstávky je aj bývalý generálny riaditeľ Slovenských elektrární Ing. T. Mikuš – je iróniou osudu, že je t. č. predsedom VÚC, na území ktorého sa inkriminovaná elektrárňu nachádza – podľa ktorého so zástupcami EÚ nerokoval dostatočne kvalifikovaný tím, ktorý by bol dokázal čeliť politickému tlaku a oboznámiť ich so skutočným technicko-bezpečnostným stavom elektrárne a jej prínosom aj pre hospodárstvo samotnej EÚ. Takú elektrárňu možno vyradiť z prevádzky, len keď nevyhovuje technicko-bezpečnostným požiadavkám, je nevhodná ekonomicky či ohrozuje životné prostredie. Čítajme ešte ing. J. Bindera, ktorý mal odvahu v neľahkej situácii zrealizovať náhradné riešenie VD G-N: predčasné odstavenie V1 JE Bohunice bolo technicky a ekonomicky neodôvodnené a potenciálny prínos „predaný“ za prijatie do EÚ. Drvivá väčšina pri-

slušníkov slovenskej technickej inteligencie zastáva podobné stanovisko. A vôbec potrebuje Slovensko Európu a nie naopak? Nestačí, že sme otvorili svoje trhy, čo je požiadavka ekonomickej integrácie, ale ešte sa máme zbaviť aj výrobných prostriedkov?

Tak či onak, ide, opakujeme, o politické rozhodnutie s ďalekosiahlymi následkami, z ktorého nemôže urobiť medzinárodnú záväzku ani jeho odobrenie členskými štátmi EÚ. Politická prax na celom svete je taká, že nová vláda nemusí byť viazaná politickými záväzkami predchádzajúcej. Ak je v základe medzinárodného záväzku nátlak a podvod – a je preukázateľná pravda, že rakúska strana informovala ostatné členské štáty EÚ zavádzajúco – podľa Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, ktorý chráni aj hospodárstvo štátov, je takýto záväzok nulitný. Nová vláda sa nemusí cítiť byť viazaná záväzkom, za ktorým bola snaha oslabiť hospodárstvo SR, naopak musí aj ona politicky dopad takéhoto záväzku eliminovať. Či nie je elementárnou povinnosťou každej vlády postarať sa od chlieb pre svojich občanov? Môže sa jeden predseda vlády, ktorý, keď bol v opozícii sa zasadoval za pokračovanie prevádzky JE Bohunice, uspokojiť tvrdením, že nám hrozí, že z vývozu elektrickej energie sa staneme jej dovozcom? Kto a na základe čoho chce uvaliť takúto pohromu na Slovensko?

Treba ďalej konštatovať, že SR nie je v situácii, v akej bolo v r. 1920 po prijatí ústavy prvej Č-SR ako ústavy unitárneho štátu, keď sa muselo bezmocne prizerať odbúravaniu priemyslu na svojom území. Lebo EÚ nie je štát, ale v striktnom zmysle stále medzinárodná organizácia, nech je akokoľvek úzko previazaná jednotným trhom. Nemali by sme sa správať ako plnohodnotný členský štát medzinárodnej organizácie?

Ústupok v otázke odstavenia JE Bohunice by mal nielen hospodárske dôsledky vyčísľiteľné desiatkami, ak nie stovkami miliárd korún, ale aj nedozerné politické dôsledky. Ak sme už Bruselu odovzdali časť zvrchovanosti, prečo ešte odovzdať ďalšiu časť svojej zvrchovanosti bilaterálne, a to voči Rakúsku? Je to náhoda, že práve táto susedná krajina je uvedená na

prvom mieste medzi donormi Medzinárodného fondu na podporu odstavenia JE V-1 (spolu s Holandskom, VB, Dánskom, Španielskom a Írskom)? Ak by sme sa uspokojili s touto „obmedzenou suverenitou“ na západný spôsob, nemali by sme v Európskej rade a ďalších inštitúciách EÚ aj hlasovať ako Rakúsko, t.j. vzdať sa práva veta, keďže (zatiaľ) sú rozhodnutia vo vrcholných orgánoch EÚ prijímané jednoduše? A keďže politické či presnejšie spolitizované záväzky sú dvojsečnou zbraňou, je si Brusel istý, že SR už nikdy nesiahne po odvetnom opatrení za to, že práve ona a len ona má obmedziť svoj jadrový potenciál tým, že sťaží či dokonca odmietne konsenzus v inej oblasti?

Rozhodnutie o odstavení JE Bohunice je v rozpore s duchom Programového vyhlásenia vlády, v ktorom je zakotvená snaha o energetickú bezpečnosť, aj keď je v ňom reč o „vedeckom využití“ elektrárne. Čo iné znamená vedecké využitie v danom prípade, ak nie fungujúcu atómovú elektrárňu? Jestvuje lepší príklad než atómová elektrárňu na ilustráciu, ba aj dôkaz 400 rokov starého tvrdenia, podľa ktorého je veda výrobná sila? V tomto zmysle je toto rozhodnutie aj v rozpore s ďalšou kapitolou Programového vyhlásenia, ktorou je kapitola o „vedomostnej spoločnosti“ a následné vytvorenie novej ministerskej kompetencie. Bude vari podpredseda vlády, zodpovedný za budovanie takej spoločnosti, platený za likvidáciu špičkovej vedy na Slovensku tak ako bol „odmenený“, funkciou eurokomisára, a to pre vedu, čo je ďalšia irónia osudu, náš hlavný vyjednávač podmienok vstupu do EÚ? Nájdeme medzi eurokomisármi ešte jedného takého, ktorý by bol išiel nielen proti záujmom krajiny, z ktorej pochádza, ale aj proti záujmom EÚ samotnej?

Lebo oslabenie energetického potenciálu v jednej členskej krajine je tiež v rozpore so zásadami energetickej politiky EÚ prijatými v r. 1995, ktorými sú energetická sebestačnosť a konkurencieschopnosť, nehovoriac už o posledných snahách Komisie dať nový impulz rozvoju jadrovej energetiky v krajinách ako Francúzsko a inde. V tomto zmysle dokonca aj Nemecko, ktoré sa tiež zaviazalo svoje atómové elektrárne odstaviť, dnes toto rozhodnutie prehodnocuje.

Rozhodnutie o odstavení v neposlednom rade priam zosmiešňuje proklamované „úspechy“ našej zahraničnej politiky, ak ju nezbujuje zmyslu. Na čo je nám dobré členstvo v BR OSN a rečenie na medzinárodných a svetových fórach, ak ich nevyužívame vo svoj prospech - A prečo nie? - aj na obranu svojho jadrového programu? Miesto toho a pri všetkej úcte, nová vláda premárnala svojich prvých 100 dní na pletky s európskymi socialistami a menšinovou agendou, ktoré sú z hľadiska centrálnej politiky druhoradé. Je najvyšší čas, aby si konečne uvedomila dôležitosť tézy, podľa ktorej zahraničná politika predchádza vnútornú, ak má položiť základ dlhodobej prosperity Slovenska i svojho vlastného prežitia. V tomto smere treba potvrdenie rozhodnutia o odstavení jednoznačne kvalifikovať ako abdikáciu správanie novej vlády, ktorá by ho mala čo najskôr prekonať. Je tiež nepochopiteľné, prečo, ak chce verne plniť aj politické záväzky, nepodmienila odstavenie JE Bohunice takým zvýšením finančných prostriedkov, ktoré by kryli nielen odstavenie, ale aj výpadok elektrickej energie dovtedy, kým sa nepostavia nové reaktory či už v Bohuniciach alebo Mochovciach?

Ešte lepším riešením by bolo iniciovanie referenda, či už zdola alebo na pôde NR SR o tejto otázke, napr. v kombinácii s budúcimi komunálnymi voľbami. Neopiera rakúska strana rozhodnutie o svojom jadrovom programe práve o všeľudové hlasovanie? Ak sa naša vláda cíti, odôvodnene alebo nie, bezradne, prečo potom neprenechá aj slovenskému národu právo rozhodnúť, že on sám (ne)chce, aby sa zvyšovala jeho životná úroveň? V prospech úspešnosti takého referenda svedčia prinajmenšom dve skutočnosti: úspešná regionálna petícia proti odstaveniu JE v Bohuniciach a v okolí na jednej strane a podpora, ktorej sa vláda (zatiaľ) teší u väčšiny obyvateľstva na druhej strane.

Tak či onak, JE Bohunice by mali ostať v rukách štátu. Ale niet dôvodu sa definitívne vzdať ani myšlienky prehodnotenia, inak v súlade s ústavou, privatizácie celých SE predaných hlboko pod cenou. V každom prípade by však mala vláda zabezpečiť, aby sa podstatná časť zisku SE realizovala na slovenskom území.

A nakoniec, ak odstavíme bloky JE Bohunice, rakúskej strane už nič nebude stáť v ceste, aby nespustila do prevádzky – politika sa neradi logikou, ale dialektikou – svoj atómový reaktor.

S tarí profesori Cibák a Bartečko boli v rozpakoch, či ich úvahy a „mudrovanie“ o strastiplnom období „normalizácie“ a o tom, čo po ňom nasledovalo, patria do literatúry alebo do odbornej či vedeckej tvorby. V literatúre dnes prevláda spleť žánrov orientovaných na ľahšie témy: ako ľahkomyselne prežiť život plný zábavy a lacných úspechov, len tak, osvojením si jednoduchých riešení a bez väčšej námahy. Preto mali obavy, či o ich literárne rozprávania o sociálno-ekonomických problémoch budú mať ľudia záujem. Nakoniec zvíťazilo rozhodnutie, že v literatúre treba angažovane hovoriť o sociálno-ekonomických problémoch ľudí. Odhodlali sa na neľahkú úlohu: vniesť do vedeckej prózy problematiku z oblasti sociálno-ekonomických vzťahov.

Uznáva sa, že 21. storočie by sa malo niesť aj v znamení úsilia zmeniť súčasný deštruktívny kultúrny konflikt na prospešnú kultúrnu súťaž, ktorá by pozitívnejšie prispievala k ekonomickému a spoločenskému vývoju. Je to výzva pre autorov, ktorí by sa chceli o čosi podobné pričiniť. V terajšom období taký krok inak bezúhonných ľudí môže vyznieť ako samovražedný.

Dnes treba veľkú odvahu, ak sa niekto rozhodne vstúpiť na veľmi tenký ľad hľadania pravdy v oblasti literatúry. Rozhodnutie urobiť tak je o to zložitejšie, že ide o pokus hovoriť v rámci vedeckej prózy o sociálno-ekonomických vzťahoch, ktoré sú na škodu veci nadmieru spolitizované a často im chýba potrebný kultúrny rozmer. Obaja profesori si myslia, že aj keď ide o jednu z nebezpečných tém, treba ju aj v románe preskúmať. Nebezpečnú preto, že je spojená s politikou vo vzťahu k prerozdeleniu vlastníctva, moci a záujmových sfér. V našej časti sveta nie je slušné o tom hovoriť. Napriek tomu obaja profesori chcú o tom hovoriť. Aj preto, že v polemickom diele, o ktoré sa usilujú, ponúkajú alternatívy, z ktorých si možno slobodne vybrať. Radosť z pravdy, o ktorú v románe ide, je väčšia ako obavy z kritiky, preto treba o tom písať. Potešenie zo slobody slova bez ohľadu na to, kto čo povie, stojí za to.

Profesori Cibák aj Bartečko hovoria, že prezili aj horšie veci, ocenenia nečakajú, preto sa nevzdávajú. Nech im slúži ku cti, že ich neodradil ani neuveriteľne neobjektívny obraz, ktorý existuje v dnešnej slovenskej literatúre. Spisovateľ Michal Hvorecký o tom píše: „Dnešná literatúra, tá, ktorá je široko dostupná, ktorá sa predáva a s nadšením akceptuje, hovorí o neskutočnom svete, dáva pokrytecké rady, odhaľuje falošné identity, zobrazuje skrášlenú minulosť a zromanizovanú skutočnosť - čiže klame. A to robí podľa môjho názoru väčšiu súčasnosťou umenia.“

Obidvaja profesori, Cibák aj Bartečko, sú si vedomí toho, že súčasťou témou v transformujúcich sa krajinách je sloboda a rozvoj. Poľský politik a ekonóm Leszek Balcerowicz napísal o tejto téme knihu. Zaoberá sa v nej najmä otázkami ekonomickej slobody a značnú pozornosť venuje vzťahom medzi slobodou, nerovnosťami a rozvojom. Iste je to téma, ktorú treba rozprávať lebo poskytuje odpoveď o slobode, zmenách jej hraníc, jej následkoch, a tom, ako tieto zmeny súvisia s rozvojom, najmä ekonomickým a sociálnym.

Sloboda a pravda sa testujú najmä v súvislosti s dilemou „koľko štátu a koľko trhu“. Pojem sloboda v ekonomickej a sociálnej oblasti sa transformuje v značnej miere do kategórie liberalizmu. V liberálne orientovaných reformách by mala pravda vystupovať do popredia ako miera únosnosti reforiem. Aktéri liberálnych reforiem tvrdia, že tie „ich reformy“ sa robia v prospech ľudí, hoci pravda môže byť iná. Napríklad taká, že sú skôr v prospech záujmových a finančných skupín než v prospech ľudí. Výrazne to vystupuje v reforme zdravotní-

ctva, ktorú ľudia označili za zlú a väčšina občanov ju neprijala. Jedným z dôvodov je, že zdravotníctvo sa príliš komercializuje a reforma sa robí viac v prospech finančných a záujmových skupín než pre ľudí, ktorým je určená.

Liberálny americký ekonóm a profesor ekonomie na Harvardskej univerzite Benjamin Friedman vo svojej najnovšej knihe Morálne dôsledky hospodárskeho rastu (New York 2005) prišiel s teóriou, že v súčasnosti treba venovať zvýšenú pozornosť hospodárskemu rastu vo vzťahu k morálke. Tvrdí, že podporou hospodárskeho rastu sa podporuje aj morálka a že hospodársky rast zvyšuje morálku spoločnosti. Otázka je či to platí všade a či možno zovšeobecniť, že tam, kde je vyšší hospodársky rast, je prítomná aj

PETER PODBANSKÝ

Mudrovanie

o strastiplnom období „normalizácie“ a nasledujúcich rokoch

morálka. Asi nie. Diskusia na túto tému by bola iste veľmi užitočná, pretože americký neoliberalný ekonomický model sa dostáva problémom. A nielen americký ale aj slovenský.

Laureát Nobelovej ceny v odbore ekonomických vied na rok 2001 americký profesor Joseph E. Stiglitz prišiel s novou „horúcou“ témou a vyhlásil (jún 2006), že neoliberalný ekonomický model stroskotal a vo svete sa „jasne“ črtá čosi nové - ekonomický model, ktorý zhodnocuje úlohu štátu v ekonomike krajiny a kontrolu exploatácie prírodných zdrojov. Za zmienku stojí, že Stiglitz bol svojho času protagonistom realizácie neoliberalného ekonomického systému.

Ešte horúcejšia témou je téma „rovnosti a nerovnosti“ vo vzťahu k ekonomickému a sociálnemu rozvoju. Táto téma trápi najmä juh a sever našej planéty. Presvedčivejšie povedané, chudobný juh a bohatý sever. Má však svoju dimenziu aj v transformujúcich sa krajinách vrátane Slovenska, ktoré za veľkých obetí uskutočňujú transformačný proces. Ten sprevádzajú nielen zlepšenia, ktoré poskytuje prechod na demokratický systém života a práce, ale aj prepady ekonomickeho rastu, útlm životnej úrovne značného počtu ľudí, degradácia hodnotového rebríčka a ďalšie neduhy, ktoré kon-

úzko spojená s otázkou slobody a morálky, neoliberalizmu a sociálnej spravodlivosti, rovnosti a nerovnosti, hľadania svojho miesta v európskej identite či vo vlastnom národnom štáte. A aj to, že veľa je o pravde.

Ťažko sa bude hľadať pravda a odhaľovať nepravdu v situácii, v ktorej sa Európa a jej štáty nachádzajú. V súčasnosti má Európska únia väčšiu dôveru u občanov než ich vlastné vlády. Prieskum na túto tému ukázal (jún 2006), že spolu tridsaťsedem percent ľudí Európskej únie verí a osemnásť percent nie. Iba dvadsaťdva percent dôveruje vládam svojich krajín a tridsaťdeväť percent im neverí.

Pravdou sa človek stáva slobodnejším a rovnejším, a teda aj šťastnejším a spokojnejším. Profesori chcú hovoriť o

platky za telefonovanie v únii sú premrštené a neférové. V prepočte na paritu kúpnej sily je cena elektriny na Slovensku najvyššia v únii. Napriek tomu distribučné firmy nemilosrdne ohlasujú ďalší rast cien elektriny.

Politika a moc sa pomaly preskupujú od vlády k finančným skupinám. Ľudia sa síce v prieskumoch vyjadrujú, že nedokážu ovplyvniť politické dianie a nejdú voliť, pretože to nemá zmysel, lenže to problém nerieši. Pýtajú sa, kto vlastne v tejto krajine vládne. Z prieskumu, ktorý urobila agentúra MVK (január 2006), vyplýva, že občania považujú vládu a veľké finančné a podnikateľské skupiny za subjekty s najväčšou mocou na Slovensku a že občania nedokážu ovplyvniť politické dianie na Slovensku.

Ako si treba vysvetliť rozhodnutie nezávislého liberálneho ministra kultúry, ktorý hneď po nástupe do funkcie okleštil pamiatkovú zónu v Bratislave? Takmer polovičnou redukciou plôch zelene, stromov a obľúbených vychádzkových trás pripravil Bratislavčanov o pamiatkovú zónu chránenú desaťročia, ktorú nazývali „zelené pľúca Bratislavy“. Vzápätí sa do nej nastáhovali železobetónové monštrá vil viacerých rýchlochobhatlíkov a luxusné vilové bytové domy vybudované pre solventných zákazníkov.

Nepomohli ani protesty a petície občanov, že o takú ochranu nestoja. Krajský stavebný úrad, ktorý by mal ctíť Ústavu a zákony, ktoré ukladajú povinnosť ochrany obyvateľov a životného prostredia, často rýchlochobhatlíkom vychádzal v ústrety viac, ako je zdravé, a sťažnosti a podania ľudí tvrdošie odmietal. Keďže sa to stáva veľmi často, mnohí na pravdu úradov rezignujú.

Verejnosť so znepokojením sleduje počinanie úradov pri stavbe mrakodrapu v Bratislave na Šancovej alebo pri protestoch proti výstavbe 22-poschodovej budovy pri obchodnom centre Aupark. Vo vilovej štvrti v oblasti Slavína, úrady povolili výstavbu na miestach, ktoré pre Bratislavčanov predstavovali zóny oddychu a pietne miesto spomienok. Zamietli viacero podaní proti deväťdesiatpercentnej zastavanosti pozemku od medze k medzi vilou majetného vlastníka v oblasti označenej za zelené pľúca Bratislavy, kde zvyčajná norma zastavanosti pozemku je okolo dvadsaťšesť percent. Umožnili zmrzačiť nádherné storočné platany v Parku kultúry a oddychu, aby uvoľnili miesto betónu, sklu, kameňu a vystatovačnej výstavbe boháčov.

Nemožno sa čudovať, že ľudia o takýchto úradoch, ktoré nekonajú v mene občanov, nestoja. Poslancov nejdú voliť a v prieskumoch verejnej mienky sa vo väčšine vyjadrujú za ich zrušenie, lebo nie

pravdách a nepravdách, ktoré oslobodzujú alebo strpčujú život ľudí v citlivej oblasti ekonomických a sociálnych vzťahov, najmä vo vzťahu k ich bytiu či nebytiu.

Niektorí autori v západných demokraciách hovoria o tom, že všetko je dnes čoraz viac podriadené ekonomickému poriadku. Pritom ľudia ani netušia, ako ich politicko-mocenské elity cez domnelú pravdu riešenia ekonomických a sociálnych problémov manipulujú. V pozadí je virtuálna realita, že ľudia v podmienkach dostatku a liberalizmu sú odsúdení na intenzívnu starostlivosť, ktorú preberá v demokratickej spoločnosti predovšetkým kapitál prepojený s politikou a s politikmi. Robí sa to vraj v mene človeka, občana, zákazníka, klienta, pacienta, mladých, starých, chudobných a iných, ktorých chcú chrániť, pomáhať im, strážiť pre nich liberalizmus - a v tichosti na nich bohatnúť.

Rýchlochobhatlíci, ktorí

Podľa prieskumu takmer tridsaťdva percent opýtaných si myslí, že najväčšiu moc má vláda. Až dvadsaťšesť percent uviedlo finančné skupiny. Iba dvanásť percent si myslí, že sú to politické strany, a necelých dvanásť percent, sa nazdáva, že je to parlament.

Ľudia sú nespokojní a myslia si, že na politiku majú značný dosah skupiny, bez politického mandátu. Tých, ktorí nemajú politický mandát, ale disponujú reálnou mocou, je celá plejáda. Stačí sa pozrieť na to, ako rastie moc vplyvných lobistov finančných skupín, klientelisticky prepojených pavučín podnikateľských väzieb s dosahom na politikov, politické strany a štátne inštitúcie, rôznych konzultantov, poradcov a ďalších aktérov bažiacich po kontaktoch, odmenách a oceneniach.

„preberajú starostlivosť“ o občana, človeka, klienta atď., sa neuspokojujú iba s vystatovačným budovaním prepýchových mestských domov, rančov, jacht a luxusnými poľovačkami na medvede v Kanade či na tigrov v Afrike, ale siahajú aj vyššie. V zahraničí, najlepšie v nových štátoch únie, kupujú meštianske staroveké pamiatkové domy, na Slovensku napríklad v Levoči, v Kremnici, v Banskej Štiavnici a inde, ale aj kaštiele, ktoré sú najmä na Slovensku v bohatej ponuke. V Bulharsku idú ďalej. Tridsaťjedenročný Brit Scott Alexander si kúpil rovno celé prímorské pobrežie. Miestni obyvatelia sú vraj nadšení, že ho chce pomenovať svojim menom Alexander.

Následne, už len tak mimochodom, noví majitelia si zabezpečujú ochranu svojho rýchlo nadobudnutého majetku svojím vplyvom v mocensko-politických zoskupeniach. Enormné zisky sa potom dajú ľahšie presúvať a ich neférovosť sa málokedy spomína. Napríklad najväčšie ropné spoločnosti budú mať v roku 2006 rovnako veľký zisk ako je hrubý domáci produkt Česka alebo Izraela. Pritom rast cien benzínu a nafty pokračuje. Analýzy Európskej komisie potvrdzujú, že po-

Ide o neformálnu mocenskú štruktúru, ktorá očividne oslabuje u občana pocit, že pravda a spravodlivosť je to, za čo sa ešte oplatí ísť nielen k volebným urnám, ale aj do ulíc. Testom toho je účasť voličov vo voľbách.

To, že apatia voličov, ktorí majú pocit, že ich hlasy nič nezmenia neprevládne nad presvedčením, že účasťou vo voľbách možno vziať veci do svojich rúk, je len zbožné želanie. Žiaľ, očakávané precitnutie sa v predčasných voľbách nekonalo. Volebná účasť vo voľbách 2006 bola historicky najnižšia od roku 1990, iba necelých päťdesiatpäť percent voličov. Bude ťažké hľadať príčiny rezignovania ľudí, že vo voľbách môžu niečo zmeniť. Teodor Križka, publicista a autor právd v neopakovateľných stĺpkoch v dvojtyždenníku KULTÚRA o tom píše: „Slovensko prišlo za osem rokov takmer o všetko. Aj o to, o čo ešte neprišlo, postupne - ako sa zdá - pride v nasledujúcich rokoch, lebo akákoľvek vláda, ktorá vzíde z tých volieb, bude nútená kupovať si mlčanie vševládajúcich mocenských elit a ich médií.“

Tu kdesi treba hľadať aj koreň pochybnosti o tom, či sa dá vo voľbách ešte niečo ovplyvniť. Aj to, či mnohí poslanci, fascinovaní mocou a pozíciou, radšej nevolia stať sa „nezávislými“, aby nezodpovedali nikomu a neboli viazaní programom strany, za ktorú ich voliči poslali do parlamentu. Nie je náhoda, že ich počet sa v slovenskom parlamente v politickom cykle po roku 2002 rozmnožil na dvadsaťpäť.

sú funkčné a neslúžia ľuďom, ako by mali. Nie je dobré, keď Slovákom prischne prívlastok, že sú zaostali pretože nedokážu si chrániť životné prostredie a postaviť sa proti tým, ktorí ho pustošia.

Je neakceptovateľné, že „nezávislý“ liberálny minister zdravotníctva takmer denne vyhlasoval, že reformy v zdravotníctve robí v prospech občanov a na ochranu pacientov, pričom sedemdesiatštyri percent ľudí jeho reformu a ochranu odmieta a považuje ju za zlú. Pre občana sa znížila kvalita zdravotnej starostlivosti, na zdravotníckych službách stále viac dopláca a lieky sú drahšie. Spokojné sú len správčenské spoločnosti, poisťovne a finančné skupiny, ktorých zisky utešene rastú.

Z mnohých ďalších ochrannárskych aktivít politicko-mocenských elit možno uviesť výberové konanie na mobilného operátora, keď prislúšný minister s pozehnaním vlády zaváhal a nepustil na slovenský trh tretieho mobilného operátora (1999), rozpustil výberovú komisiu a voľné frekvencie boli pridelené dvom existujúcim operátorom. Zachoval sa tak monopol a zostali aj vysoké ceny za telefonovanie. Až v roku 2006 sa uskutočnilo výberové konanie na tretieho mobilného operátora. Príkladov tohto druhu „ochrany“ občana sú stovky. Takmer všetky nakoniec vyúsťujú v neprospech občana, klienta, zákazníka...

Úryvky z románu
Študenti a ich profesori
Kresba: M. Krištofovič

X X X

na háčik z mesiaca
sa nedajú
chytať ryby
až na podnebí
vošli do siete
na starých ľudských rukách

potichu si v hrdle
zaviazali uzlík
z každého mlčania
by sa dalo tkať

niekde po tichu
chcel každý človek
aspoň raz
premeniť samotu
na biely obrus

takou istou rečou
mlčal
aj celkom prvý človek
keď si zo zúfalstva
utrel v noci
do mesiaca
aspoň odvrátenú
stranu tváre

holuby

raz sa Ondrejovi z juhu
nevrátili všetky vtáky
pískali zvláštnym nárečím

dlho za ne medzi prstami
mrvil vo vrečku zvláštnu modlitbu

ráno stretol na ulici
ľudí s rozviazanými kravatami

tak veľmi mu pripomínali hrdličky

večer

pred spaním si starý muž
utrel pot z čela
rozopol druhý gombík na košeli
akoby z nej spráchli na zem
kárované hriechy

sám si ju zosunul
z obdivoch pliec

zaspal vo vlastnej dlani
....

piatimi pohybmi
viš urobiť prežehnanie
a keď ťa vymkol
cudzí anjel
jediným
ho zmietneš preč

hrdosť

niekedy sa vina
podobá na zrníčka
ktoré na jar
položil niekto

KATARÍNA DŽUNKOVÁ

Anjelom býva smutno

pred moje dvere
a odišiel
ticho ako keď plačú deti
nad starým nebom
keď mu začali tvrdnúť päty

na konci leta
pred kosením
narástli vysokej tráve
nové kolená

neviem pri nich kľačať

hnev sú guľky
s ktorými sa hrajú
deti zabudnutých bohov
niekedy trafia
do bielej jamky
na mojom hrudníku

detstvo

starým anjelom
býva smutno
keď nájdú ľudom
na lopatkách hlinu
tak ako v prvý deň
po stvorení
keď sa stromy
narodili už staré
a ani sťahovavé vtáky
v nich nespoznali
šediny
v nepokojných nociach
ju chceli z kože zotrieť
akoby bola iba
materské znamienko

keď prišlo ráno
v dlani
obrátili
porcelánovú
sošku svätého
ktorý ešte včera
zacementil ucho
na ich rozbitom hrnčeku

X X X

pred búrkou
by si vopchal dušu do gombíka
akoby sa samota
dala premeniť
na modrú nitku

cez kvapky nevidieť
plaché deti
skúšajú na každú mláku
položiť jemne kolená

len moje
sú ako vyfúknuté zo skla
nikto si na ne nesadne

v posledných rokoch
nedeľa vstúpila
do bielej steny
aj keď na ňu zavesím
tisíc zrkadiel
nedokážem sa
do nich pozrieť

topánky

v kúte izby
starých ľudí
zostali položené

čierne topánky
akoby boli výčitkou
keď ľudia
zamrežovali
svätého
v kaplnke za dedinou

psy brechali od tej noci
o čosi nepokojnejšie

nevšimla som si
že aj nado mnou
sa každé ráno
mesiac v polovici
začal podobať na ucho
s bielou žiarou vlasov
nad sluchami

dospel

keď sa otec
po prvýkrát
nespoznal v zrkadle
hodil doprostred rieky kameň

odvtedy sa rieke zdalo
akoby jej na tom mieste
uviazali kravatu
po každom daždi
mala hnedé vlasy

v lete chcela vystúpiť
bližšie k ľuďom
ale až v decembri
im pod ľadom
videla do tváre

na konci iného príbehu
otec o čosi starší
navliekol na povrázok
posledné domy z dediny
celkom sám
a bez košeľa

X X X

na konci dediny
kričali zvony
akoby sa malo narodiť dieťa
alebo niekde v diaľke
zabíjali ovce

nebolo treba ani prosiť
a dážď
mal kolená až po zem

keď si ich oprášil
po stáde nezostalo
ani stopy
iba nado mnou
plakal môj otec

otcovia a poľovníci
plačú iba raz
keď pre nich deti
zastreli kohútika na puške

Ludovít Fulla: Kapucínsky kostol, drevorez

Milan S. Ďurica:

*Jozef Tiso, životopisný profil
Lúč 2006*

V stručnej zmienke o dôvodoch vydania diela profesora Milana S. Ďuricu sa uvádzajú dvojité výročia týkajúce sa prvého prezidenta Slovenskej republiky Dr. Jozefa Tisu, a to jubileum stodvadsiateho výročia jeho narodenia a šesťdesiate výročie jeho násilnej smrti, uskutočnenej formou politickej a dopredu naplánovanej justičnej vraždy. Obe výročia završuje rok 2007. Preto svoje poznámky píšem najmä so zreteľom na to, ako korešponduje toto kruté zúčtovanie Tisovej politicko-ideologickej opozičnej garnitúry s dokumentmi, ktoré k jeho životopisnému profilu v tejto knihe tak pracne a hojne sústredil profesor Ďurica, a za aký, vice versa, možno na základe tejto Ďuricovej dokumentácie označiť i profil tejto opozície voči významu pôsobenia Jozefa Tisu (ak je vôbec namieste, aby sa tu mohlo ešte použiť takto v podstate eufemizované označenie, keď ide o krajinu nenávisťný tábor protivníkov). Jeho ódiu roky takmer nič neubrali na intenzite, ba akoby ono naberalo nové podoby.

Este v 33. čísle Kultúrneho života z roku 1968 historik slovensko-židovského pôvodu Joshayahu Jelinek napríklad v poznámke Dlh slovenskej historiografie so zjavnou nevlou zareagoval na článok Ladislava Hoffmanna Katolícka cirkev a tragédia slovenských Židov, kde tento konvertita zo židovstva obraňuje Katolícku cirkev a prezidenta Tisu. Ide tu vraj len o citovo podložené písanie, nezlučiteľné s vedeckou metódou historického bádania, čo má byť postavené na exaktných princípoch, ako je to vraj v matematike! Latku historického spoznávania pravdy tu tento pán postavil teda vysoko. No ani zdanie niečoho takého čitateľ nenájde v tejto jeho poznámke, keď je skôr zjavné, že mu pri tejto siláckej deklarácii išlo iba o to, aby aspoň verbálne oslabil účinok toho, čo by sotva bol ochotný prijať hoc i v tej matematicky najexaktnejšej podobe. Veď už Blaise Pascal povedal, že ak by s pravdou, že dvakrát dva sú štyri, súvisela aj dajaká mravne nepríjemná povinnosť, našlo by sa veľa hláv, čo by to mali odvahy spochybniť. A takto sa veci majú, aj čo sa týka pravdy o Jozefovi Tisovi, o čom ľudia z okruhu pána Jelínka vydali už nejedno nezdruživé svedectvo. Profesor Jelinek tu teda vyslovil iba svoju neľúbosť, že aj intelektuál zo židovstva sa postavil proti tomu, čo sa táto komunita na Slovensku i v zahraničí bez zábran a všetkými prostriedkami, vrátane aj práve takejto emotívnosti a s krajinou jednostrannosťou, usiluje predstaviť v tom najhoršom svetle. A pánu Jelínkovi treba ešte pripomenúť, že aj staroveký historik Tacitus citovosť odmieta, no v jeho požiadavke na historické bádanie nejde ani tak o odmietanie citovosti, ako skôr o kritiku prejavov nenávisťní a nadŕžania, teda sine ira et studio, hoci aj, ba najmä, na úkor pravdy.

Nuž pozrime sa, aké sú práve tie a takýmto historikmi režírované „exaktné“ historické pravdy, veľmi rafinovane podávané v TV inscenáciách, keď je reč o prezidentovi Jozefovi Tisovi a tragédii slovenských Židov, a keď sa táto „exaktnosť“ uplatňuje iba v tom, ako psychologicky čo najúčinnejšie podstrčiť divákovi obraz buldozermi zahrabávaných mŕtvol z koncentrákov so sprievodnými zábermi katolíckych kostolov a oltárov, akoby za týmito hrôzostrašnosťami, páchaných v koncentrákoch, stála aj Katolícka cirkev na Slovensku a prezident Tiso. Ba nechýbajú ani také „exaktné“ doplnky ideologicky živenej nenávisťní, čo je už „citovosť“ toho najzvrhlejšieho druhu, ako to môžeme počuť v reprízovaných TV programoch z úst istého príslušníka židovského etnika pôvodom z Nitry. Tu tento človek označuje slovenský národ za najhorší za Hitlerom okupovaných národov Európy, lebo Slováci prenasledovali Židov vraj ako plne suverénny národ, kým iné národy to museli robiť iba z donútenia. (Pritom akosi protékne zabudol na Maďarov, voči ktorým sťaby tu ožívala tá historická náklonnosť,

s akou práve toto etnikum pomáhalo maďarizovať slovenský ľud.) Je zrejme, že tento človek bez akýchkoľvek zábran bol a je schopný produkovať akékoľvek historické pokrivenosti, ak sa mu nimi podarí dosiahnuť svoj stanovený cieľ, bez toho, že by si niečo robil z toho, že verejne vystavuje na obdiv svoje obrovské diery v poznani politických súvislostí doby. To by ho však mohlo do určitej miery azda i diskulovať, lebo v tomto prípade hovoril aj na účet odborného poradcu a či onoho tiež „exaktného historika“, uvádzaného v závere inscenácie, čím sa tento pán tak rád nadraduje nad historikov laikov, čo nemajú diplom na úradné vyslovovanie historickej pravdy! Lenže aj bez ohľadu na to, či niekto takéto diplomy má alebo nemá,

Fundamentálny príspevok k poznaniu

pre obidvoch by tu mohol platiť výrok, čo v spore s Václavom Vaculíkom vyslovil spisovateľ Mináč, keď povedal, že „iba hľupák sa dokáže vyjadrovať o veciach, ktoré nepozná“. Nuž kým som vtedy takýto výraz ešte počítaval ako reč tvrdú, dnes už po viacerých takýchto zisteniach človek akosi prirodzene prichádza k tomu, že pravde treba niekedy dať aj takto zhrnieť! Lebo pod takýto nahlúply kepeň nezodpovedných urážok slovenského ľudu mohli by sme postaviť aj bývalú veľvyslankyňu Č-SR v USA Ritu Klímovú, ktorá bez podobných zábran neváhala označiť Slovákov za „geneticky zaťažených nacionalistov“, čo v porovnaní so skutočnosťou môže povedať tiež iba niekto s takouto genetikou úchylkou, a to už nielen v takomto nacionálnom či ideologickom ohľade!

Mohlo by sa zdať, že som uviedol odťažité úvod k tomu, čím som aj ja chcel prispieť k prezentácii knihy profesora Ďuricu. Lenže všetko, čo som tu doteraz uviedol akoby vo všeobecnosti, o tom v konkrétnych súvislostiach referuje práve táto jeho kniha. Ide teda o vynikajúce kompendium tisologickej tematiky, o ktorom možno povedať, že zhrnuje a završuje všetko, čo sa už aj v minulých rokoch publikovalo, najmä v troch rozsiahlych zborníkoch Svedectiev pravdy o Slovensku. Treba povedať, že najmä očakávaný opozičný čitateľ tejto knihy sa tu bude musieť vyrovnáť s nie prázdnyimi či s dajako okřídlenými vetami, ale s bohatou a všestranne uvádzanými dokumentmi. Preto s veľkým záujmom prečítali by sme si to „exaktné“, teda neverbálne opozičné stanovisko, čo by v posudku na túto knihu mohol tentoraz vecne uviesť spomenutý historik (a dúfajme, že aj uvedie). Materiálovo vyčerpávajúco uvádzaná tisologická tematika tohto vskutku účtyhodného diela môže teda poslúžiť j ako sondáž etického, vedomostného a vôbec charakterového profilu tých, čo do tejto problematiky doteraz vstúpili, a mnohí vari len preto, aby v nej šarapatili!

Na tejto knihe si treba osobitne vážiť najmä tú časť, ktorá presvedčivo a vyčerpávajúco hovorí aj o kňazskom profile Jozefa Tisu. Lebo čo by bol človek najmenej čakal, protitisojské postoje sa tentoraz už objavili aj u časti nášho duchovenstva, najmä neoargaláškého typu, na ktoré akoby bol prešiel duch tohto československého hnutia z prvej čs. republiky, čo malo dosť silné pozície aj na Slovensku, najmä na Spiši. Nuž kto si teda z reprezentantov tohto antitisojského duchovenstva prečíta čo len túto časť, a nie je načisto postihnutý deficitom sebakritickej reflexie, mohol by si vzbudiť v sebe úvahy, či sa tomu ním opľúvanému Tisovi v duchovnom či morálnom alebo teologickom ohľade vôbec môže rovnať a zistiť by najmä to, že pôvod jeho averzie voči Tisovi má celkom banálny politickoideový habit.

Lebo z poznania týchto jednotlivých kňazských subjektov možno, žiaľ, konštatovať, že proti prezidentovi Tisovi sa dnes obyčajne grupuje najmä tá časť katolíckeho duchovenstva, ktorá bola, a možno ešte

aj dnes je, proti vzniku samostatného slovenského štátu. Veď nie je tajomstvom, ako ÚV KSČ starostlivo sledoval, aby kňazské, a najmä najvyššie cirkevné funkcie, ak sa už tomu nebude možné z dajakého medzinárodného ohľadu vyhnúť, obsadili práve reprezentanti vyššie spomenutého politického zamerania. Z týchto pozícií a príčin sa potom napríklad útočilo aj na Msgr. Jána Sokola, o ktorom politické kruhy neskôr zistili (keď najprv dali trnavskej kapitule možnosť slobodnej voľby nového biskupa po smrti arcibiskupa Gábrisa, a ktorá zvolila práve jeho), že nezapadá do tejto koncepcie, a tak sa začali voči nemu prejavovať stranícke výhrady.

No po páde Komunistickej strany jej cirkevná politika prešla na nové československé štruktúry a potom už sťaby psychogénny syndróm pokračovalo i v organizovaní útokov na biskupa Sokola a v zapájaní duchovenstva na podporu československej štátnosti. A to bol aj začiatok polarizácie katolíckych veriacich na Slovensku, čo napokon negatívne vplývalo aj na úspešnosť vyhláseného desaťročia duchovnej obnovy na Slovensku. Treba ešte dodať, že práve tento syndróm československého duchovenstva negatívne ovplyvnil aj jeho vzťah k prezidentovi Tisovi, pretože bol symbolom slovenskej štátnosti.

Preto si myslíme, že kniha prof. Ďuricu môže zohrať významnú úlohu aj v korigovaní postojov k prezidentovi Tisovi a k slovenskej štátnosti tak u niektorých laikov, ako aj členov z radov tohto duchovenstva, čo ešte úplne nestratili schopnosť pozitívnej konverzie na pravých kresťanských a racionálnych princípoch. Nebude to proces ľahký, lebo mali by sme si uvedomiť, že tu okrem spomenutých negatívnych faktorov cítiť už aj ťažké následky etického relativizmu, a to ako osobitnej odrody tajomstva nepravosti (mysterii iniquitatis), čo sa tento raz javí, povedané so svätým Anzelmom z Cantembury, ako mysterium ineptionis či ineptitudinis, teda tajomstvo osprostnosti. Veď tento tzv. etický relativizmus nie je nič iné než všeobecňovanie vecí povytíraných z náležitých súvislostí, čo už poznáme aj ako zhubnosť poloprávd. Preto nie div, že sa niekedy etický relativizmus pokladá aj za náhradu a novú podobu zhubných ideológií komunizmu a fašizmu.

Náprava vzťahu k prezidentovi Tisovi, najmä u nášho duchovenstva, by mohla mať aj teologické pohnútky. Veď ak ho niekto obviňuje z toho, čo sa na Slovensku dialo v období druhej svetovej vojny, mal by svoje výhrady voči nemu konfrontovať aj so základnou normou nášho katolíckeho zmýšľania, a touto normou je Katechizmus Katolíckej cirkvi. Tu sa jasne hovorí, že len sloboda robí človeka zodpovedným za vlastné činy a len v takej miere, v akej ich koná dobrovoľne (KKC 1734). Z toho teda vyplýva aj tzv. pripočítateľnosť nejakého činu a zodpovednosť zaň, ktorá sa tu dá priam exaktne určiť. Podmienkou je tu najmä kritérium násilia (KKC 1735), teda miera schopnosti alebo neschopnosti takémuto násiliu čeliť. Ak sa teda aj v spoločenských vedách domáhame exaktne možných princípov, potom by v tomto procese historické poznávanie mal každý povinnosť vychádzať z toho, čo v časti historickeho bádania, týkajúcej sa kazuistiky, hovorí práve citovaný katechizmus. Preto treba pokladať za nemorálne konanie, ak tu niekto vyslovuje sudy na základe subjektívnych pocitov, čo oprávnené kritizuje aj spomenutý profesor Jelínek.

Práve z analýzy konania prezidenta podľa Katechizmu Katolíckej cirkvi možno označiť odsudzovania prezidenta Tisu za krajne nemorálne, lebo prezident Tiso aj v obraze publikovaného diela profesora Ďuricu vychádza ako jeden z najčistejších osobností, aké kedy pôsobili v politickom svete. Preto aj jeho smrť možno označiť za osobitný prejav onoho tajomstva nepravosti A nebola to iba smrť prezidenta Tisu, veď svätopíseč v biblikej knihe Kazateľ o tom podáva jasné svedectvo: „Stáva sa, že spravodlivý hynie, aj napriek všetkej jeho spravodlivosti!“ (Kaz 7, 15 – 16).

JURAJ CHOVAN

Z myšlienok

Jura HRONCA

(17. 5. 1881 - 1. 12. 1959)

Na Slovensku patrí k významným osobnostiam na poli matematickej kultúry. Prispel tu k vybudovaniu viacerých vysokých škôl (SVŠT, Prírodovedeckej fakulty UK, Vysokej školy obchodnej a Pedagogickej fakulty), položil základy matematickej tvorby a vyučovania matematiky. Jeho vedeckou oblasťou boli diferenciálne rovnice. Napísal 24 samostatných vedeckých prác s touto problematikou. Bol autorom prvých vysokoškolských učebníc vyššej matematiky napísaných po slovensky. Spolu napísal 11 odborných knižných publikácií a 15 článkov o pedagogike i organizácii školstva. Presvedčoval svojou učiteľskou osobnosťou o tom, že z prostredia našich škôl zostane živou len tá predstava, ktorú

sme pochopili, precítili, prežili, zapojili do vnútorných myšlienkových súvislostí. Odhalil hlboký vzťah medzi vyučovacím matematiky a pedagogikou. Zvýraznil zásadný podiel osobnosti učiteľa matematiky, jeho spravodlivosti, uznanlivosti, šľachetnosti, činnej energie, silnej vôle, presnosti i svedomitosti v procese štúdia matematiky. Hlásal i žil matematiku ako prostriedok výchovy charakteru. My Slováci sme malý národ, a preto aj naši mladí matematici nemajú také možnosti rozvoja, ako majú príslušníci veľkých národov. Túto nevýhodu možno vyvážiť jedine zvýšeným úsilím pri sebazdokonaľovaní, vlastnom štúdiu a zabezpečovaní všestranného rastu. Matematická kultúra je aj pre radosť ducha.

Byť učiteľom,

byť formujúcim činiteľom ľudského ducha
je veľmi krásne a vznešené poslanie.

*Hľadať spôsob vyučovania
znamená hľadať dobrých učiteľov,
a tak aj vnútorná reforma závisí
najmä na osobnosti učiteľa.*

Prvou a najhlavnejšou povinnosťou každého vyučujúceho je získať žiaka pre prácu pri vnímaní pojmov a predstáv, priviesť ho k tomu, aby sa aj on pričínal, aby pracoval a učil sa.

Vyučujúci môže oduševnenie u žiakov nižších tried povzbudiť vľúdnosťou, úprimnosťou a taktosťou, u žiakov vyšších tried zasa vedomosťami, skúsenosťou, vzdelanosťou, zvlášť vynikajúcim charakterom. Učiteľ s týmito vlastnosťami imponuje žiakom, žiaci cítia, že učiteľ s nimi žije, a oni sa mu odplácajú usilovným učením, čo však znova povzbudzuje učiteľa k práci a tak oduševnenie sa stane nevyčerpatelným prameňom učiteľovej sily.

**Dobrý učiteľ je vždy živou bytosťou,
ktorá sa úplne oddá práci, výchove a vyučovaniu,
ktorá nehľadá na vlastný záujem,
ale pred očami má len objekt vyučovania:**

tento ju zaujíma a oduševňuje.

Vedomosti sa dajú dosiahnuť po prvé veľkými požiadavkami učiteľovými, ktoré sú spojené s jeho prítomnosťou, po druhé dobrým spôsobom vyučovania.

*V každom žiakovi, v každom človeku
má byť vychovávaná osobnosť ľudská, humanitná,
ktorá svoju silu, svoju energiu podľa možnosti
čo najekonomickjšie venuje prospechu a dobru
celého národa, celého ľudstva.*

Toto má byť konečný a veľkolepý cieľ každého vyučovania.

**Keby som si mal znova voľiť povolanie,
chcel by som byť len profesorom matematiky.
Je to veda, ktorej zásady platili včera, platia dnes
a budú platiť aj zajtra.**

(dmj)

Združenie kresťanských pracovníkov kultúry v spolupráci s Hans-Seidel Stiftung pripravilo už po deviaty raz Dni Ladislava Hanusa. Pokým predošlé ročníky boli zamerané na predstaviteľov básnickej moderny, základným motívom tohtoročného ročníka bolo dielo kňaza a filozofa Ladislava Hanusa.

Účastníci podujatia upozornili, že sme šťastná generácia, ktorá sa dotýkala svätých. Ešte dnes žijú pamätníci L. Hanusa, ktorý i napriek ťažkému obdobiu totality zanechal dielo presahujúce rámec svojej doby a krajiny. Diagnózy a prorocťvá L. Hanusa sú aktuálne práve teraz na prahu 21. storočia a toto dielo neoslovuje iba starších predstaviteľov modernej kultúry a ľudského poznania. Na podujatí popri profesoroch z viacerých vysokých škôl svoj vzťah ku kňazovmu dielu vyslovili mladí z vlastného zorného uhla, často oveľa hlbšie a mnohostrannejšie. Podujatie v priestoroch kňazského seminára v Spišskej Kapitule, ktoré vedie akademický maliar Ladislav Vančo, otvorilo Rok L. Hanusa, ktorého spisovatelia začlenili do slovníka UNESCO.

Čím nás oslovuje osoba a dielo L. Hanusa? Odpoveď nie je jednoduchá. Napriek tomu, že zomrel v roku 1994 a žijú ešte jeho priatelia a pamätníci, osobnosť európskeho významu vstupuje do nášho života a modernej kultúry pomaly a myšlienky popredného filozofa a teológa oslovujú slovenské kultúrne dianie iba sporadicky a letmo. V Ríme bude onedlho medzinárodný seminár Duchovné, kultúrne a filozofické podnety v diele Ladislava Hanusa. Spoluorganizátori sú Slovenský inštitút v Ríme, Slovenský ústav Cyrila a Metoda a Veľvyslanectvo Talianskej republiky v Ríme a Literárne a informačné centrum z Bratislavy.

Rodák z Liptovského Mikuláša (1907) nadobudol teologické vzdelanie v Innsbruku, kde v filozofickom diele nadviazal na popredného mysliteľa vtedajšej Európy Romana Guardiniho. Mladý človek v prostredí Európy na začiatku dvadsiateho storočia spoznával umelecké prúdy a myslenie vtedajšej doby. V roku 1932 sa stal kňazom a ako kaplán a neskôr dekan pôsobil postupne v Spišských Vlachoch, Spišskej Novej Vsi, Ružomberku a v Kežmarku. V roku 1938 sa stal profesorom morálky a sakrálneho umenia na Vysokej škole bohosloveckej v Spišskej Kapitule. Kňazské a liturgické pôsobenie neviazal iba na priestor kostola. Keďže nevedel dobre spievať, sám zvykol hovoriť, nech spievajú cherubíni, hodnoty kresťanstva posúval predovšetkým do roviny sociálnej a myšlienkového prostredníctvom prednáškovej a publikačnej činnosti v Kultúre, Obrode a Verbume. Je autorom kníh Rozprava o kultúrnosti, Filozofia kultúry, Mysliteľ a pedagóg storočia (R. Guardini), Ferko Skyčák, Princíp plurality, Základy morálky, Kostol ako symbol a Život a dielo Jozefa Kútніка. Ako hovorí jeden z jeho životopiscov, v roku 1948 prišli známe „februárové udalosti“ a odišli veľké diela a mnohí ľudia. L. Hanus bol v septembri 1951 spolu s ďalšími kňazmi a lekármi neprávom odsúdený a v rôznych väzeniach a robotách pobudol spolu 16 rokov.

Ťažko riešiť problémy Európy, ak si ľudstvo nebude uvedomovať problematiku metafyziky, nekonečna, transcendentna a Boha. Svet sa pre silu rozumu stále viac triešti. Štáty Európskej únie by mali rozvíjať predovšetkým svoju jedinečnosť a duchovnosť. Budúcnosť Európy závisí od pokračovania pohybu. Stále vyvažovanie tohto stavu nevedie k nehybnému stavu, ale k princípom organickej plurality, kde apatia a neraz až zločinnosť spočíva v absencii duchovnej perspektívy. Byť osobou znamená naplňovať skutočnú slobodu dobrom. Svet sa humanizuje, akou mierou uplatní právo na prácu, kultúru, umenie. Hanus veril, že prostredníctvom kultúry lepšie pozná človeka a človek takto zasa spätne formuje svoje bytie. Všetko toto môžeme vnímať aj ako veľkolepú organickú jednotu. Na základe biblických postáv, napríklad Adama a Evy, si uvedomujeme pozoruhodný proces spoločenstva, problém vzťahu medzi jednotlivcom a spoločnosťou, socialitou a zduchovenosťou spoločnosti. V tomto premýšľaní dominu-

jú ďalej slová ľudská výška a prirodzenosť, stať a stávať sa obrazom. Naplňovať svoj obraz znamená úlohu pred národom a štátom. Primitív a podliaci sa starajú iba o seba. Nie náhodou si jeden z účastníkov podujatia povzdychol, ako by sa dobre budoval štát v pokoji a vyrovnanom spoločenskom, ekonomickom a sociálnom prostredí. Filozofia Hanusa nás nabáda, aby sme sa vymanili zo zadubenosti a na základe týchto slov mladí ľudia charakterizujú napríklad moderný marketing ako postmoderné ópium ľudstva.

V diele L. Hanusa dominuje ďalej slovo symbol. Známa je jeho kniha Kostol ako symbol, kde majstrovsky zachytáva základné postuláty architektúry, modernej estetiky a umeleckého vývoja. Mladí ľudia si v nadväznosti na Hanusove slová kladú otázku, čo bude s človekom, ktorý nebude rozumieť symbolom.

Hanus je dnes už symbolom, ktorý treba skúmať a poznávať. Biblia je plná symbolov, ktoré nám Boh zjavil. Je to deň a noc, manželská vernosť a biblické symboly kresťanskí myslitelia vnímajú a charakterizujú ako výsadu stretnúť sa s Bohom. Hybnou silou v tomto zmýšľaní podľa Hanusa je náboženstvo. Symbol vníma ako preniknutie do metafyzickej hĺbky nášho života a konania. V ľudskom živote by nemala dominovať bezduchá priamočiarosť spoza oceánu a všemocný trh.

Osobitné miesto v zmýšľaní o diele Hanusa zaujíma personalizmus, ktorý profesor Ján Letz nazval chrbiticou ľudstva. V okruhu záujmu kultúrneho personalizmu stojí na prvom mieste rozhladený vzdelanec. Pravá kultúra je tá, ktorú tvorí človek - osobnosť. V myšlienkach Hanusovho učiteľa Guardiniho už v prvých desaťročiach uplynulého storočia dominovali slová: pozdvihnúť celého človeka, celostné pozdvihnutie človeka. Pojem osoby je metafyzický. Nie je výsledkom pokračovania evolúcie, ale dotyku človeka s Bohom a s transcendentnom. V tomto premýšľaní vystupujú aj slová nová syntéza, nová tolerantnosť. Osoba nielen ako individualita, ale i personálnosť. Duchovný rast človeka, ako zdôrazňoval zosnulý pápež, sa dosahuje výchovou. V hierarchii spoločenských úloh sa výchova javí ako najdôležitejšia. Výchova znamená i duchovné napätie. Dnes vo výchove chýba úloha orientácie, moment perspektívy a rastu. U mladých vzdelaných ľudí dominuje takmer výlučne kariéra a jednostranne zameraný úspech.

Na základe týchto slov do popredia prenikli myšlienky, ako ďalej rozvíjať slovenský národ. Predovšetkým hlbšie by sme si mali uvedomovať svoj zmysel a na základe týchto myšlienok a poznatkov formulovať koncept štátnosti a bytia. Modernú hlbokú krízu mladí ľudia vnímajú aj na pozadí faktu, že prakticky všetky staršie generácie zdedili málo z duchovna a mladí ešte menej. Na základe personalizmu človek by sa mal transcendentovať s druhým človekom, hlbšie a otvorenejšie seba vnímať cez druhú osobu. V tomto premýšľaní do popredia vstupujú ďalej slová o sebanájdnení a nájdnení druhého vedomia. Pri-

kňazi, umelci a literáti dodnes nepoznajú odkaz a dielo Ladislava Hanusa. Sestra v svojom premýšľaní ide až tak ďaleko, že na pozadí tohto diela si uvedomuje pozíciu umenia z hľadiska romantizmu a historizmu a súčasné cirkevné umenie nazýva múmiové umenie. Slovenské umenie musí byť moderné, svetové, obsahom však slovenské.

Aj v teológii by mal nastať obrat v živote cirkvi. Viacej treba zdôrazniť dejinnosť, nové ponímanie jednoty. Avšak nie v zmysle gotických katedrál, ale celého hviezdneho priestoru. Hanus kritizoval cirkev. Ako dokonalý znalec umenia bol proti vyhadzovaniu kazateľníc a ďalších liturgických a umelecko-historických predmetov. Problémy každej doby možno chápať však aj ako nedostatok komunikácie s aktuálnymi javmi spoločnosti a sveta. Dlhú dobu žili v Uhorsku a toto spolužitie malo vplyv na náboženský vývoj krajiny a katolicizmus, ktorý podľa Hanusa uviazol v historizme a romantizme. Umenie odráža sentimentalitu, historickú a romantickú nehybnosť. Človek zostáva surový,

zbožnosť je neraz prehnaná a architektúra i sochárstvo vyjadruje umeleckú lož, nepravú podstatu Boha. Slovenský typ katolicizmu nedoceňuje prírodu, je príliš špiritualistický. Zamyslieť by sme sa mali aj nad strnulým uviaznutím v tradíciách. Hanus odmieta ľudovosť ako ideál slovenského človeka. Náboženstvo nie je nadväzovanie, ale os kultúrnosti, ktorá dokáže rozlíšiť medzi dobrom a zlom.

Srdce Sifyfos

Zabudnite na všetko, čo ste sa v školách naučili. Takto radil na konci sedemdesiatych rokov vtedy ešte mladému básnikovi Teodorovi Križkovi (1956) prednášajúci na prvom seminári z ústnej ľudovej tvorby v moskovskom Literárnom inštitúte. Básnik tak našiel oporu a porozumenie pre túžbu a sebavedomie poznávať a tvoriť slobodne, po novom a v súlade so svedomím. T. Križka nadviazal aj na Hanusove princípy života a tvorby, ako o tom píše v autobiografickej knihe Srdce Sifyfos, ktorá mala jednu z premiér aj na podujatí v Spišskej Kapitule. Básnik upozorňuje čitateľa na zložitý život povojnovej generácie, kde napríklad moji kolegovia ešte niekoľko rokov pred revolúciou hovorili, že na žurnalistiku v Bratislave môžu prijať iba takého mladého človeka, ktorý je podkutý v marxizme a leninizme viac ako samotný revolucionári... Literárny kritik Pa-

Ladislav Hanus - osobnosť 21. storočia

Každý je na ceste pravdy

bližne takto sa utvára a môže rozvíjať sféra interpersonálneho vzťahu.

Princíp pluralizmu v modernej spoločnosti

Podľa Zuzany Klačanskej z Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v dnešnej spoločnosti dominujú slová a výrazy postmoderna, multikulturalizmus, postkresťanská spoločnosť. Ďalej možno hovoriť o modernej a tradičnej spoločnosti, etnických a sociálnych skupinách, o liberalizme a kolektívizme a vedomostnej ekonomike. Ani jeden zo životných princípov by sme nemali považovať za nadriadený alebo podriadený. V liberalizme a kolektívizme dochádza však k situácii - všetci proti všetkým a približne v tomto bode končí totalita. Ďalej možno upozorniť na slová a pojmy novosť kultúry či individualizmus mladých ľudí, ktorý z hľadiska odievania poznáme napríklad prostredníctvom formy bedrových texasiiek alebo kolektívizmu úplne odlišného typu, kde do popredia vstupuje hodnota ako tolerancia, zniesť, strpieť, princíp neubližovania, pružnosti, otvorenej spoločnosti, sloboda, stereotyp, rodová výchova. Z hľadiska verejných inštitúcií je dôležitý školský zákon v praxi, ktorý sa formuje na pozadí problémov každej spoločnosti.

Podľa Edity Prihodovej, rehoľnej sestry z Ružomberka, je nepochopiteľné, že

vol Števec nie náhodou hovorí, že T. Križka vrchol svojej tvorby dosahuje práve v čase nepriaznivom pre literatúru. Pokým sa iní pod tlakom komercializácie tvorby a všeobecným zákonom trhu pred duchovným vzopätím odmlčali, „on, básnik požehnaný a povoláný, prichádza s roziahlymi knihami poézie“. A nielen prostredníctvom poézie, ale i v jednotlivých kapitolách autobiografických eseí čitateľa upozorňuje na brezový háj, ktorý na zrak pôsobí ako krištáľový luster a gotickú katedrálu prirovnáva ku krásam a hlbkam lesa, prírody a samoty. Nič nevy-mýšľať, len počúvať, čo hovorí srdce... to je tajomstvo umeleckej tvorby. Hoci sa verejnosti prihovára ako predstaviteľ generácie, ktorá málo zdedila z duhovného odkazu našich predkov, naučil sa počúvať les. „Postupne sa mi zjemneli nielen zmysly a počul som, ba rozlišoval i najmenšie rozdiely v dokonalej lesnej kompozícii zvukov, pachov a farieb, ale prebúdžalo sa vo mne čosi viac. Začal som vidieť, vnímať srdcom. Začal som si uvedomovať podstatnejší rozmer bytia – to, čo nás presahuje, jeho transcenciu.“

Vítaziaci Kristus

Po návrate zo Spišskej Kapituly som po krátkom čase dostala pozvánku na tlačovú konferenciu Evanjelická cirkev augsburského vyznania na prahu 21. storočia pred synodou v Piešťanoch, na ktorej sa po dvanástich rokoch mení predstavenstvo tejto cirkvi. Generálny biskup Ján Filo novinarov pravidelne pozýval na tlačové podujatia, kde sme sa dozvedali o aktivitách a duchovnom rozmere Evanjelickej cirkvi. Počas jeho dvanásťročného pôsobenia sa veľa zmenilo. Popri duchovnom raste veriacich treba spomenúť evanjelické školstvo, vybudovanie bohosloveckého seminára, starostlivosť o kňazov, sociálne aktivity, spoluprácu s médiami a medzinárodný rozmer cirkvi. Ján Filo pripomenul ďalej ekumenickú omšu vo veľkom kostole na Palisádach v Bratislave pri vstupe Slovenska do Európskeho spoločenstva, na ktorej sa zúčastnili mnohí významní predstavitelia našej krajiny a politici.

Aká je hodnota ľudského života? Aký zmysel a zámer sa za ním skrýva? Ako možno na tieto otázky odpovedať na pozadí kontrastu, ktorý vytvára tajomstvo označované slovom smrť? Takto sa pýta Július Filo, autor knihy Vítaziaci Kristus s podtitúлом Život a smrť v helenizme a v Novej zmluve, ktorá vyšla vo vydavateľstve Tranoscius. Boh je v Novej zmluve natoľko láskavý, že túži prijať k sebe všetkých ľudí, a preto uskutočňuje potrebné kroky na odstránenie klatby smrti. Kristovo víťazstvo má obrovský význam pre človečenstvo ľudí, lebo tí, čo uverili v Jeho záchranu, sa stavajú na stranu láskavej spravodlivosti vo svete.

Na záver opät' slová Ladislava Hanusa: Antické umenie dosiahlo už svoj vrchol. Vyčerpalo svoje formové možnosti. Preživalo svoj barok a rokoko, vybíjanie sa vo virtuoznosti foriem na úkor nosného obsahu. Dostávalo sa do slepej uličky a kynul mu zánik. Starokresťanské umenie nadväzuje síce na antické formy, ale badáme, že sa tu deje vnútorná premena. Zakľučenie antických formu otvára do nadprirodzenej nekonečnosti. Láme ju, dáva jej nový zmysel a nový cieľ. A tým vlastne zachraňuje nielen antické umenie, ale vzostup umenia vôbec. Už tu sa črtajú základy velebného rozmachu stredovekého, ktorý sa dvíha potom z domácej kresťanskej pôdy. Románsky sloh sa už pôvabne otvára svetu. Šírku životných oblastí poníma do náboženského posvätenia. Gotika je zas neúprosny výšvih. Pokus o primát bezpodmienečného idealizmu. Kresťanstvo otvorilo rozmery antického človeka k nekonečnu. Šľachetné dedičstvo ľudskosti doviedlo na najvyšší predstaviteľný vrchol, až po ústenie do mystéria.

Kresťanský univerzalizmus pojíma všetko cenné do náboženskej sféry. Posväcuje a začleňuje do nového poriadku. Takýto kozmos je vysoký vychovávateľ kresťanského človeka a spoločnosti. Nie kresťanom byť a gravitovať k násilnej jednostrannosti, úzkosti a obmedzenosti. Nech nie je rozpor medzi veľkolepým objektívnym poriadkom a subjektívnou mentalitou. Nebyť menší ako táto obloha.

Gabčíkovo

(Dokončenie z 3. strany)

Takto hodnotiť úroveň nových účastníkov ma oprávňuje – dnes už objektívne potvrdený a neodškriepiteľný prínos VDG na ekológiu priľahlého územia i ekonomiu celého štátu.

Rozhodnutie ministra Slovenskej vlády pripúšťalo nebudovať Nagymaros, čo je porušenie prezidentskej zmluvy. Pod gesciou ministerstva sa začal „hon na borsorky“. Vymenili sa vedenia podnikov zodpovedných za prípravu VD G-N, vytvorili sa komisie, ktorých zloženie prejednikovalo výsledok. Komisie mali vytvoriť nové „ekologické dielo Gabčíkovo“, prijateľné pre odborníkov hubovsko-vavrouškovského, promaďarského typu.

Komisie sa činili, najmä I. komisia vedená Ing. M. Lichvárom. V čase honom na zápis do knihy rekordov za neceľ mesiac vyniesli ortiel: „Výsledky (ich) prognózy vplyvu prevádzky vodného diela na kvantitu a kvalitu povrchových a podzemných vôd v oblasti VDG sú negatívne“. Okrem iných tiež odborných tvrdení vyniesli rozsudok „v krátkom časovom intervale po uvedení VDG do prevádzky budú jstujúce veľkozdroje pitnej vody postupne znehodnocované a vyradené z prevádzky, preto nie je možné pokračovať vo výstavbe ani VDG“. Istý pán János z nového vedenia Výskumného ústavu vodného hospodárstva určil aj presnejší termín tejto ekologickej katastrofy: „o niekoľko dní“.

Aktéri týchto prognóz, ktorí ešte neodišli pre vek do dôchodku alebo na iné výhodné postavenia sú dnes na významných postoch, nehanbia sa, zasahujú do správy vecí verejných a žiadajú o uznanie ich jedine správnych názorov – napríklad pri riešení kalamity v Tatrách, v protipodvodných opatreniach... Nuž taká je naša spravodlivosť.

Po voľbách, v roku 1990, sa našťastie na Slovensku vplyv „hubovcov“ oslabil, boj proti Gabčíkovu však pokračoval pod gesciou ministra Vavrouška z Prahy. Scenár oddialenia prehradenia Dunaja a uvedenia vodného diela do prevádzky pokračoval v ďalšom hľadaní akejsi „ekologickej výhodnejšej alternatívy“.

A tak v septembri 1990 sa posudzovali rôzne riešenia, „čo s vodným dielom“. Vymyslelo sa 7 možných i nemožných variantov a niekoľko podvariantov. To všetko preto, aby sa dosiahol odsun prípravy náhradného riešenia. Napriek všetkým obštrukciám a klamstvám vyšlo ako jediné reálne možné riešenie, prehradiť Dunaj na našom území, so zachovaním všetkých objektov z pôvodného riešenia – okrem hate Dunakiliti.

Ekologicko-environmentálna komisia mala iný názor, nesúhlasila s metódou posudzovania. Vo vyjadrení sa stotožnili s katastrofickým scenárom Lichvárovej komisie: „Jednotlivé alternatívy sme posudzovali predovšetkým z hľadiska krajinnno-ekologického, ekozoológického, hygienicko-epidemiologického a sociálneho“, konštatovala spracovateľka ich názorov, pani Dr. Kozová a v závere ich sa vyjadruje k estetickosti prostredia, k betónovým hrádzam, k sociálnym dopadom, k objektívnosti – podľa jej kritérií. Na výber odborníkov na nové posúdenie, má svoje kritériá. Povyšuje Eurorefaz, SZOPK, WWF, Zelený kruh, na objektívne organizácie, organizácie mienkotvorné, nepodplatiteľné. V závere vyhodnotenia variantov (A-G) napísala: „Odborníci zo SAV, vysokých škôl a výskumných ústavov, (zabudla napísať, akjej kategórie), ale aj ochrancovia prírody a predstavitelia miestnych občianskych iniciatív, podrobne zhrnuli predpokladané negatívne dôsledky SVD G-N na krajinu a jej zložky a na sociálnu sféru v desiatkach projektov, štúdií, pracovných materiálov, stanovísk, petícií, článkov, listov, žiadostí, posudkov atď., hlavne v posledných 10-15 rokoch. Preto sa v stanovisku obmedzíme. Na sumarizáciu najzávažnejších dopadov a ich špecifikáciu podľa jednotlivých okruhov problémov. Keďže ide prevažne o reálne, ale ťažko vyčísliteľné trvalé škody, resp. o potenciálne očakávané škody (nadvážné, t.j. sekundárne dopady), ktoré vzhľadom na zložitost' narušenia vzájomných vzťahov a súvislostí v krajinnom systéme sa nevedú presne odhadnúť, neuvádzame ekonomické vyčíslenie do dopadov. Komisia odporúča, aby sa pre komplexné

posúdenie dopadov SVD G-N a pre výber optimálnej alternatívy vytvorila spoločná syntetická komisia, ktorú by tvorili členovia vodohospodárskej, ekologicko-environmentálnej a ekologicko-produkčnej komisie a ďalší naši a zahraniční odborníci a špecialisti“.

Odporcovia SVD G-N po rozhodnutí vlád v júli 1991 zmenili taktiku. Zaumienili si preukázať, že je možné s Maďarmi sa dohodnúť, napriek tomu, že maďarský parlament prijal rozhodnutie, že maďarská delegácia môže s čs. delegáciou rokovať iba o zrušení Zmluvy z r. 1977 a o pri navrátení územia do pôvodného stavu.

Že maďarské rozhodnutie považoval minister Vavroušek za možné, dokazuje objednávka štúdie zberania všetkých vybudovaných objektov VDG, a to na ČVUT Praha, u prof. Ing. Ludevita Végha, Dr.Sc., ktorý bol aj členom Rady expertov FMŽP (spolu s Ing. O Vítom a ďalšími priateľmi Slovenska i zo Slovenska).

V objednávacom liste pán minister Vavroušek píše: „Pověřuji Vás tímto vypracováním odborné technicko-ekonomické studie, týkající se odstranění vodního díla Gabčíkovo a spojené s technickou rekultivací terénu a recyklací demolaného betonu“.

Profesor Véghe už v júni 1992 odovzdal ministromi Vavrouškovi 27 stranový elaborát, ako zničiť gabčíkovské vodné dielo zo sveta. Malí to byť stavbárske Lidice. Všetko sa podľa komisie dalo a malo to mať aj isté výhody. Náklady na zburanie boli vyčíslené na 40 mld. Kčs, ale nepovedali, odkiaľ ich zoberú.

„Charta 77“ sa takto zastala našich záujmov: „Vážení páni, medzi Československou a maďarskou vládou prišlo k sporu o dokončenie vodného diela Gabčíkovo - Nagymaros. Čs. vláda protestuje proti rozhodnutiu maďarskej strany zatiaľ pozastaviť práce na priehrade v Nagymarosi. Celá vec sa predkladá ako veľké prekvapenie. Nie je to však prekvapenie pre nikoho, kto sledoval, ako v Maďarsku narastajú protesty laickej aj odbornej verejnosti proti tejto mimoriadne nákladnej, a pritom hospodársky i ekologicky, mierne povedané, spornej stavbe... Nazdávame sa, že rozhodnutie maďarskej vlády by malo byť pre nás skôr dôvodom k zamysleniu sa nad vlastnou nezodpovednosťou, výzvou k vecnej, odbornej a verejnej diskusii, a konečne aj podnetom k štátnickej veľkorysosti, ako príležitosťou k ohováraníu a nezmyselnému osočovaniu našich susedov“. Podpísaní sú Tomáš Hradílek, Dana Nemcová, Saša Vondra, hovorcovia Charty 77.

Gitarista, skladateľ a spevák Ivan Hofman napísal: „Megalománia budovateľov, ktorí s piesňou „poručíme vetru dažďu“ zasadli v päťdesiatych rokoch za rýsovacie dosky, nás v trestnej veci Gabčíkovo doteraz stála dvanásť miliárd korún. Pod zámienkou ochrany podunajskej nížiny pred povodňami, zlepšenia splavnosti Dunaja... a zvýšenia výroby elektriny sa v skutočnosti chystá nevidaná devastácia krajiny... a črtá sa dokonca šanca vyvolať zemetrasenie a naň nadväzujúcu unikátnu povodeň.“ – Lidové noviny, 24. 3. 1990.

Mimo rámca politikov a žurnalistov ešte jednu perlu ducha, ktorú by nebolo škoda hodiť sviniam (prepáč priateľ Hečko, že mením zmysel tvojej nádhernej eseje): „Doutfáme, že vypovolení smlouvy nevyučuje prípadnou maďarskou účasťou na likvidácii stavby a jejích následků... Odvěkým slovenským nacionalistům se

obrovitá stavba v území, souvisle osídleném Maďary, hodila... Po listopadu 1989 byla objektivně dána možnost stavbu okamžitě zastavit a jednat o společně likvidaci stavby, nebo o její podstatné změně. Stalinským odkojená banda slovenských technokratů a nacionalistů však na tuto možnost nereflaktovala, v absurdní stavbě pokračovala... Vyzýváme maďarskou stranu k tvrdému a rozhodnému postupu při dalších jednáních a opatřeních ve věci gabčíkovské přehrady“ – Ing. Aleš Šulc, Ing. Pavel Krivka, Ing. Pavel Punčochář, CSc..

Po bezúspešných rokovaniach vláda ČSFR ako aj Slovenská vláda 12. decembra 1991 konštatovali, že československá strana vyčerpala všetky možnosti dosiahnuť dohodu s vládou MR, a preto potvrdila rozhodnutie Slovenskej vlády zo dňa 23. júla 1991, uviesť VDG do prevádzky náhradným riešením podľa variantu C.

Zároveň určili termín uvedenia do prevádzky rok 1992.

Dnes, po štrnástich rokoch prevádzky VDG máme objektívne dôkazy o „omyloch“ oponentov uvedenia Vodného Diela Gabčíkovo do prevádzky. Ale napriek tomu pán M. Huba, predseda SZOPK, vedecký pracovník SAV, RNDr. CSc., určitý čas poslanec SNR a predseda výboru NRSR pre životné prostredie, jeden z najaktívnejších odporcov SVD, v článku Zdenky Rabayovej (novinárka – veľmi agilná proti SVD) pod názvom „Kto je lepší Slovák“, na jej konštatovanie že: „Vyjadrenie zástancov diela o súčasnom množstve vtáctva v okolí Gabčíkova, ktoré sa snažia vyvrátiť obavy ochranárov z ohrozenia fauny a flóry v tejto oblasti, označili ochranári za kvalifikovanú demagogiu“ odpovedá: „Živočíchy sa riadia inštinktom, pri hľadaní stojatých vôd sadajú aj na ropné škvrny na Záhori, netušiac, čo ich čaká“.

Ďalšia to „zmysluplná a vedecká“ odpoveď znalca vodohospodárskej problematiky, ktorého platí SAV napriek tomu, že na vážne vedecké úlohy nemá peniaze. Určite táto odpoveď nepatrí do kategórie „kvalifikovaná demagogia“ – je to neliciteľná zhubná choroba. Ak by živočíchy sadali na hlúposť, určite by spomínaných nebolo vidieť pod telami inštinktom sa riadiacimi živočíchov.

Na Slovenskej technickej univerzite, na chemicko - technologickej fakulte, pôsobil pán prof. Tölgyessi a pani Ing. Margita Harangozó. Spoločne podali 27. februára 1990 patentový návrh. „Predmetom vynálezu je spôsob využitia derivačného kanála vodného diela Gabčíkovo na skladovanie tuhých odpadov“.

Takýto a podobní sa i u nás presved-

čivo ohánajúc vedeckosťou tvrdili, že SVD nevyhnutne spôsobí ekologickú katastrofu, vyvolá okrem iného i zemetrasenie, prsto nastane Sodoma a Gomora dvadsiateho storočia. Nebude lesa, trávy, a keď bude, tak to bude iný les, iná tráva, iné ryby, ako povedala pri príležitosti 10 výročia prehradenia Dunaja „známa pani“, v súčasnosti platená Greenpeasom – že nie je tráva ako tráva, nie je les ako les, nie je ryba ako ryba, škoda, že zabudla doplniť, že nie je teľa ako teľa. Tak sa pýtam opätovne - prečo? Viem odpoveď, ale nechám ju na čitateľa.

Skutočné vplyvy VDG na okolie

Na základe vedeckých analýz, skúseností zo sveta, z výsledkov „modelu v mierke 1:10 Vodného diela Maďunice-Drahovce“, ako sa dalo predpokladať, uvedenie do prevádzky VD Gabčíkovo – t. j. naplnenie jeho zdrže – usvedčilo katastrofálne predpovede z faľošnosti. A ich širiteľov z nevedomosti, či skôr zo zaujatosti a predajnosti, čo je ten horší prípad.

Namiesto predpovedaného poklesu hladín podzemných vôd v celej vnútrozemskej delte Dunaja sa hladiny podzemných vôd na väčšine ovplyvneného územia priaznivo zvýšili. Pod Bratislavou až o 3-4 metre! Len v úzkom zanedbateľnom páse pozdĺž brehov Dunaja, kde chýbajú prehrádzky, nevybudované maďarskou stranou, došlo k zníženiu hladiny podzemných vôd, lebo znížená hladina Dunaja pôsobí ako drén.

Ramená Dunaja nevyschli, ale naopak – sú trvalo zásobované vodou, pôsobia blahodárne na okolitú prírodu a umožnili návrat rýb aj vodného vtáctva, podstatne zlepšili prostredie.

Predpovedaný pokles hladín podzemných vôd, spolu s ich otrávením karcinogénnymi, teratogénnymi a mutagénnymi látkami za niekoľko dní po napustení zdrže a ohrozenie zásob pitnej vody – bol ničím neodôvodnený výmysel. V skutočnosti sa kvalita vody zlepšila alebo nezmenila, výdatnosť studní v zdroji Ostrovné lúčky stúpala až o 40 %. Zvýšeným priesakom zo zdrže, relatívne čistej vody s vysokým obsahom kyslíka, sa postupne riedi v minulosti znečistená povrchová vrstva podzemných vôd. Preukázala sa ochrana území (na oboch stranách Dunaja) pred veľkými vodami, zlepšili sa podmienky plavby.

Mohol by som pokračovať v popise prínosov, vrátim sa k niektorým údajom v ďalšej kapitole.

Rok 1998- zvolenieba sa

V roku 1998 bolo vodné dielo Gabčíkovo v prevádzke šesť rokov, výsledky na prírodné prostredie a ďalšie funkcie boli preukázané. Dunajské dielo presvedčilo vidiacich a počujúcich o svojich prínosoch, okrem tých, ktorí stále dúfali v ekologickú katastrofu. Bolo potrebné predložiť iný dôkaz o tom, prečo sa VDG nemalo uviesť do prevádzky.

Médiá dostali politickú objednávku na obvinenie zo zadlženosti štátu pôžičkami Vodohospodárskej výstavby na VDG a VD Žilina, čo bolo publikované v niekoľkých periodikách – v slovenčine, maďarčine, češtine a ďalších jazykoch v televízii Markiza, v ČST Praha. Obsirny článok priniesla OS – Občianska spoločnosť v novembri 1998.

Na májovom rokovaní parlamentu (1999) predniesol podpredseda vlády Ivan Mikloš informáciu o rokovaní vlády, na ktorom vláda schválila „stratégiu urýchlenia reforiem“ s podtitulom „stratégia ozdravenia“. Po vypočítaní „informácie“ som si dal opäť otázku, prečo? Prelistoval som vyjadrenia politikov po prehradení a našiel som i vyjadrenie I. Mikloša.

SMENA 27. 10. 1992 uviedla: „Za povinnosť vyjadriť sa k prehradeniu Dunaja si zrejme považoval aj prvý podpredseda ODÚ Ivan Mikloš na večeršej tlačovej besede. Podľa neho nebolo treba prehradzovať, kým sme si nezabezpečili medzinárodnú podporu tohto kroku. „Škody, ktoré ČSFR budú spôsobené z hľadiska postoja Európskeho spoločenstva a ostatného sveta, budú oveľa väčšie ako odloženie prác,“ uviedol. Povedal, že Gabčíkovo je výsostne politický problém. Ak nebudú nasledovať ústupky z oboch strán, môžeme čakať eskaláciu napätia“.

Uvádžam časť príspevku pána Mikloša tak, ako je zaznamenaný v dokumentoch z rokovania NRSR: „Dámy a páni, vláda SR schválila v pondelok tohoto týždňa stratégiu urýchlenia reforiem alebo program ozdravenia. Hneď v úvode chcem vyjadriť radosť zo záujmu NR SR získať informáciu o tomto programe... Základnou diagnózou stavu ekonomiky je jej extrémne, raketové zadlžovanie a umelé zadržiavanie viacerých spotrebiteľských cien. Jednoducho povedané, vláda SR si za posledné roky neuvieriteľne nezodpovedným spôsobom požíčevala, na strane druhej nevytvárala ani základné podmienky na následky splátky úverov. Uvediem niekoľko príkladov: Vodohospodárskej výstavbe, š.p., boli v rokoch 1995, 1997 a 1998 poskytnuté zahraničné bankové úvery so štátnou zárukou v celkovom objeme cca 500 mil. USD na financovanie vodných diel Gabčíkovo a Žilina. 500 mil. USD, to je dnes temer 22 mld. SK. To je strašne veľa peňazi. Keby som tieto peniaze rozpisal na poslancov snemovne, tak to znamená, že by ste museli každý zaplatiť 100 tisíc Sk každý mesiac po dobu 122 rokov, aby ste ten dlh splatili. Tento dlh predstavuje 4 000 Sk na každého občana SR. Každý vie, že opatrenia, ktoré sme prijali, zatiaľ občana SR sumou medzi 320 až 400 Sk každý mesiac. Ale nikto nevie, že len dlžoba tohoto podniku znamená, že táto mesačná zvýšená záťaž pôjde celá po dobu jedného roka len na oddlženie tohoto jediného podniku. Inými slovami: Ak by sme odkladali všetko, čo zvýši rozpočet občana SR z uvedených opatrení po dobu jedného roka, nazbierali by sme sumu, ktorá sotva pokryje štátny dlh jediného podniku – VHV. Vodohospodárska výstavba plánovala uhrádzať svoje záväzky prostredníctvom nárastu ceny elektrickej energie. Tomuto nárastu však predchádzajúca vláda bránila. Teda povedzte si to celkom jasne: štát dával vládne garancie, zadlžoval sa a míňal, ale ceny nezvyšoval. Táto nezodpovedná politika viedla k tomu, že VHV je dnes neschopná splácať svoje dlžoby, ale tiež svoje záväzky, vyplývajúce z obchodných vzťahov. Táto situácia dostáva VHV absolútne na bubon a záväzky v uvedenom strašnom rozsahu dostáva na krk štát. Pýtam sa: kto a z čoho má začať splácať tieto záväzky? Je mi veľmi, veľmi ľúto, že musím povedať, že z veľkej časti občan – na základe zvýšenej ceny elektrickej energie. Ak mi niekto povie lepšiu cestu, budem najpozornejší poslucháč. To, čo sa vo VHV štyri roky zanedbávalo, musíme riešiť v priebehu niekoľkých dní. Banky svoje peniaze nekompromisne žiadajú. Povedzte to ale ľuďom celkom otvorene: bola to predchádzajúca vláda, ktorá ľuďom deň čo deň vyťahovala peniaze z ich peňaženky. Teraz, žiaľ, už sa to skrývať nedá“. Ďalej pokračoval vo vyčíslňovaní ďalších dlžob...

Nikdy som si nemyslel, ani si nemyslí, že pán Mikloš je hlupák. Príspevok s takým obsahom na túto tému, bez cieľov dehonstácie, bez vedomia, že klame, však môže prečítať len hlupák. A tým p. Mikloš určite nie je. Preto mi vychádza, že pán Mikloš mal iný cieľ ako objektívne informovať parlament a cez médiá verejnosť a že vedome klamal. Na Slovenskú politickú scénu nastúpil inštitút štátnej lži ako metóda vládnutia. Pán Mikloš nie z nevedomosti prehliadol, že Gabčíkovo vyrába elektrickú energiu a že od nastúpenia Dzurindovej vlády do termínu splatenia splátky na úroky a istinu vyrobilo viac než 2 miliardy kWh elektrickej energie. Čo bolo viac, ako bolo potrebné na splátku. Neobstojí ani tvrdenie o zme- ne kurzu koruny, veď dovoz alebo vývoz

elektrickej energie sa platil v dolároch, a nie korunách. Za vyrobenú elektrickú energiu v Gabčíkove odberatelia zaplatili, prostriedky zostali v pokladnici Slovenských elektrární i v pokladnici štátneho rozpočtu.

K rozpisu dlžoby Vodohospodárskej výstavby na poslancov i obyvateľov sa nebudem vyjadrovať, znížil by som sa i vo vlastných očiach na bytosť bez úsudku.

Aká je pravda a čo je štátna lož

Do konca roku 1992 bola SVD G-N financovaná zo štátneho rozpočtu celkovou sumou 21,5 miliárd Kčs. V roku 1993 vláda SR svojím Uznesením č. 342 z 25. mája 1993 vzala na vedomie (citácia z uznesenia) návrh ministra financií, spôsob dofinancovania SVD G-N na území SR, vrátane „náhradného“ uvedenia vodného diela Gabčíkovo do prevádzky na území SR a vytvorenie Združenia Dunaj, podľa § 829 až 841 Občianskeho zákonníka. Čím vláda presunula svoje povinnosti voči občanom i územiu, ako aj jej medzinárodné záväzky, zabezpečenie medzinárodnej plavby po Dunaji na Vodohospodársku výstavbu Bratislava (VVB). Združenie vytvorili štyri podniky: Vodohospodárska výstavba, š.p. Bratislava, Povodie Dunaja š.p. Bratislava, Slovenský energetický podnik, š.p. Bratislava, Vodné elektrárne, š.p. Trenčín.

V zmluve o Združení zo dňa 16. 4. 1993 sa o vlastnom financovaní hovorí v čl. 3: „Združenie z prostriedkov získaných prevádzkou vybudovaných objektov bude financovať náklady na prevádzku vybudovaných objektov, splácanie prijatých úverov členov združenia na financovanie SVD. Všetky zostávajúce prostriedky získané činnosťou združenia na SVD orientuje na financovanie stavby SVD. Majetok získaný združenou činnosťou, tak ako aj doteraz vytvorený majetok je v práve hospodárenia, danom „Zmluvou“. Združenie bude spoločne vyvíjať nevyhnutné kroky pre získanie dodatočných zdrojov, potrebných pre komplexné dokončenie diela, vrátane účasti štátu na financovaní verejnoprospešnej časti SVD“.

Ani jedna z vlád od roku 1993 nefinancovala verejnoprospešnú časť, ochranu územia, zabezpečenie plavby, škody spôsobené povodňami. Pre pána podpredsedu je to samozrejme i v nasledujúcich ôsmich rokoch jeho vládnutia.

Združenie od svojho vzniku v roku 1993 plnilo svoje poslanie a vtedajší Slovenský energetický podnik, š. p. odvádzal Združeniu finančné prostriedky, získané z predaja elektrickej energie na VDG dohodnutou cenou 1,1 Sk/kWh. Čo činilo 2,5 mld. Sk ročne. Táto suma postačovala na dokončovacie práce, na prevádzku VDG, i na solidárne financovanie VD Žilina, nebolo potrebné brať úvery.

Problém vo financovaní nastal až potom, keď Moravčíkova vláda uznesením č. 901 zo dňa 30. augusta 1994 schválila privatizáciu časti podniku Slovenský energetický podnik, š. p., súčasťou ktorej bola aj vodná elektrárň Gabčíkovo. V dôsledku toho Slovenské elektrárne a. s. prestali platiť za vyrobenú energiu v Gabčíkove. Často som počul poznámky – keď si si prehradil, staraj sa. Nuž postaral som sa.

Uznesením z 13. júna 1995 číslo 426 vláda vzala na vedomie Vodohospodárskou výstavbou pripravené solidárne financovanie, i správu o návrhu financovania VDG, VDŽ a VN Tichý Potok a súhlasila s príslubom štátnej záruky na zahraničný úver vo výške 500 mil. USD. VVB získala dva úvery so štátnou garanciou – 173,46 mil. DM a 280 mil. USD, s úrokom v priemere 6,5% ročne, čo bolo menej ako ročná inflácia. Nechcem začať čitateľovi, ale tí, ktorí majú ekonomickú vedomosť, vedia, čo som poznámkou chcel naznačiť.

VE Gabčíkovo do konca augusta

2006 vyrobila 31,86 mld. kWh elektrickej energie (do roku 1998 13,5 miliárd kWh.). Do konca októbra 2006, kedy uplynú 14 rokov, je predpoklad dosiahnuť výrobu 32,2 mld. kWh. Okrem toho preukázateľného množstva kWh elektrickej energie podieľa sa na riešení poruchových stavov v elektrifikačnej sústave, za čo sa všade vo svete platí. Podmienkou pripojenia na Európsku elektrizačnú sústavu UCPT (Zväz pre koordináciu vývozu a prenos elektriny - The Union for the Coordination of production and transmission of electricity) bolo preukázanie dostatku regulačného výkonu vo vlastných zdrojoch, pre autonómu primárnu a sekundárnu reguláciu. Regulytory turbin VE Gabčíkovo i Žilina boli vybavené obvodmi pre primárnu reguláciu. Teda výkony Vodnej elektrárne Gabčíkovo (VEG) a Vodnej elektrárne Žilina sa výrazne podieľajú na podmienkach stabilnej elektrizačnej sústavy SR v rámci európskej energetiky a vytvárajú možnosť okamžitého zaskoku za vypadnutie 110 MW bloku jadrových alebo tepelných elektrární.

Záväzky VVB sú nižšie ako objem elektrickej energie, ktorú by sme museli doviezť do predpokladaného nábehu súšobnej (nie zabezpečenej) prevádzky v Jadrovej elektrárni Mochovce koncom roku 1998.

Jeden z ďalších úmyselných útokov s cieľom uškodiť zo strany vtedajších vládných činiteľov, je komuniké zo zasadnutia vlády – dodatok. 28. 1. 1999: „Vláda na záver svojho včerajšieho programu rokovania prerokovala na verejnom rokovaní informáciu o súčasnom stave plavebných komôr stupňa Gabčíkovo, ktorej obsah pojednáva o technických problémoch, pretrvávajúcich a neriešených za posledné roky, spočívajúcich v nežiadúcich priesakoch plavebných komôr. Vláda prijala účinné opatrenia na odstránenie jestvujúcich nedostatkov. Dospela k záveru, že tieto problémy sa navrhli aj v dôsledku zanedbania problémov zo strany zodpovedných inštitúcií. Na základe podanej informácie minister vnútra a generálny prokurátor začali vo veci konať“.

Pisomnú správu, ktorú podával splnomocnenec vlády, som mal k dispozícii. Čo povedal na verejnom rokovaní, ak nejaké bolo, neviem. Viem jedno, takmer 8 rokov po tomto oznámení nebolo začaté trestné konanie ani vypočutie.

Pred voľbami 2002

Keď už neprišla ekologická katastrofa, preukázalo sa, že VD sa splatilo, a to len z výnosov výroby elektrickej energie (ostatné prínosy nie je potrebné oceňovať, predstavujú niekoľkonásobok investovateľných prostriedkov), museli sa nájsť ďalšie „argumenty“. Veď sa blížil termín ďalších volieb, zahraniční poradcovia poradili dobre.

Nič nie je účinnejšie na zakrytie vlastných neúspechov, prešľapov, ako poukazovanie na „hriechy, či domnelé alebo skutočné“ politických protivníkov – napr. sprenevera, okradnutie štátu, fiktívne zmluvy, faktúry, atď. Cieľ nevylučuje použiť akékoľvek prostriedky, uplatňuje sa samozrejme prezumpcia viny. Zákonná prezumpcia nevinu sa toleruje, pravdivejšie požaduje.

A tak 25. júla 2002 priniesla Národná obroda na strane 7 pod titulom *Utopili sa v Gabčíkove stovky miliónov? toto: „Vodné dielo Gabčíkovo, ktoré je v prevádzke už roky, vyvoláva množstvo otázok. A to v súvislosti s jeho financovaním. Na fakturáciu prác, ktoré vraj neboli na dielo vykonané, upozornil až tento týždeň médiá vládnym splnomocnenec Dominik Kocinger. Ten dokonca tvrdí, že sa podpísali fiktívne zmluvy a na účtoch súkromných firiem skončilo niekoľko sto miliónov korún daňových poplatníkov“* (autorka Lenka Živnerová).

Zostavili sa grafy presunu peňazí, články sa opakovali, novinári sa predbiehali v zaručených „zisteniach“, pán splno-

mocnec vlády bol mediálnou hviezdou, vysvetľoval, rečnil. Bol mu vhodný i priestor pred kostolom, reštaurácia Parlamentka, cesta autobusom do Ríma. Písal i súkromné listy, napr. pre „pána farára“ Hlinku, požadoval rozhovor medzi štyrmi očami. Cieľ bol prvoradý. Dosiahnuť to gøeblovské: stokrát opakovaná lož...
Mohol začať ďalší pohon. Keď nie faktúry, tak štrky – nastúpi vyšetrovacie tímy. Bratislavský, keď nezistí miliónové krádeže, je nahradený prešovským, ten ďalším bratislavským šatekovským a pokračovalo to ďalej – vraj vyšetrovateľ je autonómny. Novinári kopú do Bindera a jeho rodiny vo viere, že predsa to nemôže vydržať. (Pýtal som sa na názor amerického právnika počas návštevy v Číne, ktorý obdobný prípad vyšetroval v tejto ázijskej krajine, či je to pripravovaná vražda. Jeho názor – dá sa to za určitých okolností tak hodnotiť, a ponúkol sa mi za obhajcu. Možno jeho služby využijem). Moje trestné oznámenie na páchatel'ov krivého obvinenia ležalo štyri roky pod „kobercom“. Nepomohli ani moje osobné intervencie u pánov ministrov vnútra.

Keď síce s nevoľou hovorca ministerstva vnútra na otázku nedečkávkých novinárov povie, že sa nezistili nezrovnalosti vo faktúrach, ani zmluvách Vodohospodárskej výstavby, je sklamanie a čaká sa na iný povel.
Nuž, možno si dať otázku – sú to náhody?
Je náhodou, že 16. septembra 2003 o 11.00 hod., v slnečný deň, keď je cesta takmer bez áut, mňa starca na štátnej ceste bezdôvodne napadne mladík cvičený v bojových umeniach? Jeho úder do tváre našťastie stlmili okuliare – mám „iba“ rozbité čelo a okuliare, musím byť hospitalizovaný. Pamätám si typ i číslo auta, identifikujem páchatel'a aj po pol roku. Ale materiál je uložený! Na súde by mohla padnúť otázka: „Kto to organizoval?“ Je október 2006, súd sa stále nekoná – vraj má veľa dôležitejších prípadov.

Riešenie sporu S Maďarskom právnou cestou

Maďarská vláda pred, ale najmä po prehraní Dunaja, rozptala medzinárodnú kampaň proti Slovensku, podala podnet na súdne riešenie do Haagu i napriek tomu, že Medzinárodný súdny dvor (MSD) v Haagu rieši spor po podaní oboch sporiacich sa strán. Slovensko malo záujem o vyriešenie prerušenia prác a pokus o jednostranné ukončenie Zmluvy vládou Maďarska.

„Tichou diplomaciou“ našich právníkov sa pripravili podmienky pre prijatie sporu do Haagu, obe zmluvné strany podpísali v apríli 1993 (6 mesiacov po prehraní) Osobitnú dohodu, ktorou predložili spor MSD v Haagu, žiadajúc odpovede na štyri spoločne sformulované otázky:
- Bolo Maďarsko v roku 1989 oprávnené zastaviť stavebné práce a úplne opustiť plnenie svojich zmluvných povinností?
- Bolo Československo oprávnené pokračovať v roku 1991 Variantom C a uviesť jednostranne Gabčíkovo do prevádzky v októbri 1992?
- Akú právnú záväznosť má jednostranné maďarské ukončenie Zmluvy v máji 1992?
- Aké právne a ekonomické dôsledky vyvolajú odpovede na horeuvedené tri otázky?

Po štvorročnej príprave a vypracovaní rozsiahlych materiálov začali v marci 1997 ústne pojednávania na MSD v Haagu. To už boli k dispozícii päťročné pozorovania vplyvu Vodného diela Gabčíkovo, evidentne preukazujúce kladný vplyv na kvalitu vôd i životné prostredie, i na priebeh veľkých vôd.

V priebehu ďalších piatich mesiacov súd vypracoval svoj rozsudok, v ktorom zaviazal sporiace sa strany rokovať o jeho implementáciu v dobrej viere.

Rokovania začali a boli ukončené za nasledujúcich 5 mesiacov – v termíne,

ktorý si strany určili v Osobitej dohode. Bola vypracovaná „Rámcová dohoda...“ (RD), ktorá bola parafovaná vedúcimi rokovacích tímov vo februári 1998. Bola schválená Slovenskou vládou, ale Hornova vláda (zrejme z obavy pred nepriaznivým vplyvom dohody so SR na výsledky volieb) ponechala schválenie RD novej vláde.

V Maďarsku nastupuje Orbánova vláda, jej poradcom je smutne známy János Varga, z maďarskej strany začínajú obštrukcie. Slovenská vláda konala v zmysle prijatej Rámcovej dohody a požadovala jej plnenie. Zmena na politickej scéne na Slovensku spôsobila, že posledným prejavom svojprávnosti SR boli dokumenty z druhej polovice roku 1998:

- 9. 7. 1998 MZV SR žiada bezodkladne pristúpiť k rokovaniu na podklade Rámcovej dohody.

- 28. 7. 1998 MZV MR namiesto rokovania o Rámcovej dohode (ktorú ešte výslovne neodmieta) ponúka vytvoriť jednotný spoločný výklad Rozsudku MSD. V tom čase ešte maďarská strana (MS) neprezentovala oficiálne svoje tvrdenie, že Súd rozhodol, že MR nie je povinná postaviť dolný stupeň, MZV SR – ako gestor sporu – nevidelo dôvod vyjašňovať Rozsudok, ktorý pre nás bol na prasto jasný – Zmluva '77 platí a jej ciele treba splniť! Asi preto z našej strany nebola žiadna (pisomná) kladná reakcia na túto ponuku. Bolo jasné, že MS chcela odkazom na potrebu skúmanie vplyvu VDG (pri súčasnej diskusii o výklade Rozsudku) získať čas.

- 17. 8. 1998 MZV MR oznámila pripravenosť na rokovanie o naplnení Rozsudku.

Do vlády Slovenskej republiky vstupuje SMK s vyhraneným protigabčíkovským stanoviskom. Dôsledkom koalíčných dohôd je, že po voľbách v roku 1998 vláda SR sa podriaďuje záujmom SMK, ktorá je „najstabilnejšou vládnou stranou“.

Po dohode nových rokovacích tímov MS vypracovala svoj návrh na rokovanie, ktorý v rozsahu vyše 1000 strán v maďarčine doručuje v decembri 1999 na Slovensko.

Vláda so svojprávnosťou by tento návrh „splnenia Rozsudku MSD bez splnenia Zmluvy 77“, kategoricky odmietla, lebo ignoruje existenciu Zmluvy 77 a nespĺňa jej ciele – nielen čo do kvality, ale aj čo do rozsahu, t. j. v celom využívanom úseku Dunaja!

Namiesto toho do decembra 2000 sa náš tím zaoberal drobnými pripomienkami k jednotlivým častiam alebo formuláciám maďarského návrhu, pričom naša odpoveď vôbec neobsahovala súhrnné a jednoznačné stanovisko SR. Maďarská tlač to komentovala takto: „SR síce maďarským návrhom nie je nadšená, radšej by mali realizáciu VDN, ale je ochotná návrh MR akceptovať“.

V rokovaniach sa pokračovalo až v roku 2001. Už od decembra 1999 však bolo jasné, že MS nemieni rokovať o Rámcovej dohode a nerespektuje Rozsudku MSD.

V uznesení vlády MR z decembra 2004 bol výslovne uvedený aj falošný výklad Rozsudku – dokonca s dodatkom, že o Nagymaros si MR nepravie ani diskutovať! Hoci toto bolo výslovne obmedzenie mandátu členov delegácie MS, porušenie rokovania v dobrej viere a znevažovanie MSD, Slovensko nepodal ani len oficiálny protest alebo nové podanie na MSD. Všetky rokovania prebiehali v takejto réžii.

V ostatných dňoch boli publikované správy o výsledkoch rokovanií o vodnom dieli Gabčíkovo–Nagymaros, medzi vládnym splnomocnencom D. Kocingerom a vedúcim vládnej delegácie Maďarska G. Erdyom. STORIN priniesol správy tohto znenia: „Výsledok dnešných rokovaní by sa zjednodušene dal zhrnúť asi tak, že vládne delegácie sa zhodli na tom, že vo veci vodného diela Gabčíkovo–Nagymaros naďalej budú hľadať možnosti

vzájomnej dohody tak, aby vyhovelí rozhodnutiu medzinárodného súdu. Delegácie na rokovaní posúdili správu troch pracovných skupín a ukázala sa úplná zhoda. Ako formuloval vedúci maďarskej delegácie György ERDEY, prijatím týchto hlásení sa uzavrela jedna etapa rokovaní. Dohoda sa dosiahla v celom rade takých otázok, ktoré čakali na riešenie. Zhodli sa aj na tom, že rokovania urýchlia a začnú s prípravou definitívneho textu medzivládnej dohody. K pokračovaniu rokovaní však strany musia dostať od svojich vlád mandáty. Čo bude definitívna dohoda obsahovať, to vo veľkej miere závisí od vlád. Stanovisko Maďarska je zatiaľ také, že vodný stupeň v Nagymarosi nevybudujú. Podľa ich názoru totiž otázku splnatosť je možné riešiť aj inými metódami.“

Dominik KOCINGER, vedúci slovenskej delegácie, potvrdil po rokovaní vládnych delegácií oboch krajín v Bratislave, že slovenská strana prichádza s návrhom na dohodu o implementácii rozsudku. Dodal, pochopiteľne, s dohodou musí najprv byť oboznamená vláda a až potom dostane mandát na to, čiže prepáče, ak ju akokož pred vami tajíme, netajíme ju, ale zatiaľ o nej nebudeme diskutovať.“

„Vládne delegácie akceptovali závery všetkých troch expertných skupín. Splnomocnenec maďarskej vlády György ERDEY: Tým, že sme prijali hlásenie všetkých troch pracovných skupín, myslím si, že sa uzavrela jedna etapa rokovaní. Mnohé otázky práve vďaka práci pracovných skupín boli vyjasnené. Chcel by som naznačiť, že sa plne zhodujeme v názore, že chceme urýchliť priebeh rokovaní.“

Vyjadrenia vedúcich delegácií sú nejednoznačné. Vedúci MS hovorí o definitívnej dohode, vedúci SS o dohode.

Pred prerokovaním návrhu dočasnej dohody nemôže to byť bez VDN definitívna dohoda. Je nevyhnutné požiadať MR o formálne zrušenie uznesenia maďarského parlamentu z apríla 1991, ktoré sa po vynesení Rozsudku MSD stalo protiprávnym a súčasne aj o zrušenie príslušného odseku nového uznesenia vlády MR 1139/2004 z decembra 2004, ktoré je v rozpore s Rozsudkom MSD a teda od začiatku protiprávne, a preto neplatné!

Prioritou novej, ale dočasnej dohody by malo byť:

- Uznanie objektov v Čunove a uhradenia polovice nákladov týchto nových spoločných objektov MS.

- Urýchlene vykonanie prehĺbenia dna Dunaja a odpadového kanála v zmysle projektu, čo je nevyhnutné pre dosiahnutie bezpečného odvedenia veľkých prietokov.

- Ubezpečenie MS, že vykoná v úseku starého koryta práce, ktoré jej pripadajú podľa Zmluvy '77.

- Súhlas MS s tým, aby podiel vyrobenej elektrickej energie na VEG, ktorý pripadá MR úmerne vynaloženým a využívaným nákladom (v súlade so zásadami Zmluvy '77), si SR ponechá na čiastočnú úhradu spôsobených škôd.

- Súhlas MS, že škody slovenskej strany na hodnote vyrobenej elektrickej energie sa budú prepočítavať z množstva špičkovej a dennej energie na príslušne väčšie množstvo ekvivalentnej základnej energie.

- Ubezpečenie MS, že bude finančne uhrádzať všetky náklady spojené s údržbou plavebného nákladu a koryta Dunaja v úseku vzdutia VDN, až do jeho vybudovania.

- Odmietnuť ďalšie environmentálne štúdie za účasti tretej strany, vychádzať v posudzovaní zo spoločného monitoringu. Slovensko už má „skúsenosti“ s arbitrážnymi rozhodnutiami „tretích strán“.

- Poveriť vedením rokovania za Slovenskú stranu o dočasnej dohode riaditeľ Vodoohospodárskej výstavby, ktorý je zodpovedný za splácanie úveru a prevádzku VDG.

Po zverejnení návrhu na dohodu avizovanú D. Kocingerom budem reagovať.

JÚLIUS BINDER

KULTÚRA

dvotýždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnícká 41,
841 05 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalík (Kanada), Vladimír Kubovčík, Peter Kubica. – Šéfredaktor: Teodor Krížka. – Grafik: Alojz Tomášek. – Cena jedného čísla je 29,- Sk. Polročné predplatné 290,- Sk, celoročné predplatné 580,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia

vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlač@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Historici sa ešte ani dnes nevedia dohodnúť ani na chronológii niektorých udalostí, priamo spojených so zaujatím vlasti. Všetko sa začalo r. 894, keď byzantský cisár Lev VI. Múdry navrhol vodcom Ugorov uzavrieť dohodu o spoločnej vojenskej výprave proti Bulharom. V tom čase Bulhari boli už etnicky pomiešani s tam žijúcimi Slovanmi (prevzali ich reč) a boli už kresťanmi. Ich sídla boli v širokej oblasti dolného Dunaja a ich ríša sa sľubne rozvíjala a stávala sa konkurentom Byzancie na Balkánskom polostrove. Rýchly rozvoj a narástanie vojenskej sily i hospodárskej prosperity Bulharskej ríše nebolo po vôli cisárovi Byzancie, a preto naplánoval a pripravil spoločnú byzantsko-ugorskú vojenskú výpravu proti Bulharom. Vodcovia ugarského kmeňového zväzu ponuku prijali, a tak boli Bulhari v r. 894 napadnutí z dvoch strán. Z juhu útočila byzantská armáda a zo severu ugarská. Bulharské vojská boli porazené a rozvoj ich krajiny spomalený. S výsledkom vojenského ťaženia boli spokojní Byzantínci, lebo dosiahli plánovaný cieľ.

V súvislosti s touto výpravou Lev VI. Múdry ako prvý opísal ugarské zvyky a spôsob ich života, najmä spôsob boja, ktorý Ugori použili v jeho službách pri uvedenej výprave. Cisár priznal ugarským vojskám významný podiel na víťazstve nad Bulhari. Spokojní boli aj Ugori, lebo odmena i korisť boli bohaté. Nespokojní, pochopiteľne, boli Bulhari a čakali na vhodnú príležitosť, aby sa Ugorom pomstili. A dlho čakať ani nemuseli. Ešte v tom istom roku (894) sa Bulharom podarilo nielen uzavrieť mier s Byzanciou, ale aj dohodu s Pečenehmi o spolenectve proti Ugorom. Ako vieme, v tom čase Pečenehovia sídlili na východ od sídel Ugorov v Etekköze. Vodcovia Ugorov o týchto dohodách asi nič nevedeli, lebo bez obavy prijali ponuku panovníka Slovanov Svätopluka, aby zaútočili a vyplienili bohatú provinciu Panónie, ktorá bola súčasťou Východofranskej ríše s kráľom Arnulfom na čele. Časť ugarskej armády, zložená údajne z kabarských kmeňov, vpadla do Panónie už v lete r. 894 a vyplienila všetko až po bavorské hranice. (Na vysvetlenie uvádzame, že Svätoplukova ponuka Ugorom bola odplatou za arnulfovsko-ugorské ťaženie proti Svätoplukovej ríši, ktorú inicioval a Ugorov pozval v r. 892 kráľ Arnulf. Následky tohto ťaženia vtedy boli strašné a Svätoplukova ríša bola spustošená a rozvrátená.) Určitú úlohu tu mohla hrať aj tá skutočnosť, že kráľ Arnulf už v r. 892 inicioval franko-bulharské spolenectvo namierené proti Svätoplukovej ríši. Medzi iným chcel zabrániť dovozu soli z Bulhari ovládaných baní v Sedmohradsku do Svätoplukovej ríše.

Skoro na jar r. 895 sa na výpravu do Panónie vydali aj hlavné sily Ugorov na čele s obidvomi najvyššími vodcami, sakrálnym kniežatom (kendem) Álmošom a vojvodcom (ďulom) Arpádom. (Sú však aj historici, ktorí si vedenie Ugorov predstavujú v inom zložení.) Po prekročení Karpát cez Verecký priesmyk sa hlavné sily Ugorov údajne stretli s kabarskými jednotkami, ktoré po vyplienení Panónie vraj prezimovali v oblasti hornej Tisy. Je to len dohad či úvaha, bez podkladov.

Aj pri opisovaní niektorých ďalších udalostí spojených so zaujatím vlasti sme odkázali z časového i vecného hľadiska na úvahy a dohady, resp. na zbieranie neúplných údajov roztrúsených v rôznych historických materiáloch. Pre ilustráciu ťažkostí pri zostavovaní objektívneho obrazu zaujatia vlasti uvádzame niekoľko citátov z prác súčasných významných maďarských historikov.

Bertényi a Gyapay opisujú zaujatie vlasti začínajú slovom: „Zaujatie vlasti - vďaka Anonymovým gestám - sa zakotvilo v našej (maďarskej) historiografii a v národnom povedomí ako pamiatka na slávne boje. Čiastočne to aj tak mohlo byť: Arpád a jeho armáda s úspechom napadla a dobyla bulharské hrady (Černohrad-Csongrád a Titel) postavené v južnej časti Dolnej zeme (Alföld). Súčasne ale musíme vedieť aj to, že tieto

víťazstvá motivoval aj vynútený útek dopredu a strach zo zániku (megsemmisülés réme).“ Ďalej pokračujú: „Hlavný úder Pečenehov - tak sa zdá - prišiel nečakane v r. 895, v čase, keď Arpád po prekročení (Karpát) cez Verecký priesmyk zaútočil na bulharské dolnozemske (alföldi) územie, alebo - podľa predstáv iných historikov - hlavná maďarská armáda bojovala proti Bulharom na dolnom Dunaji“.

P. Lendvai vo svojej knihe píše: „Nešťastie malo začiatok vo vojenskej pomoci, ktorú Ugori poskytli Byzantincami, ale aj poraziť vojsko vedené Arpádovým synom (Levente, pozn. autora) a obrátiť Pečenehov z východu proti Ugorom. A pretože v tom čase väčšina ugarských bojovníkov bojovala na juhu

EDITA TARABČÁKOVÁ

Maďarské mýty

alebo na Morave (Veľkej Morave, pozn.aut.), mohli Pečenehovia ... spustošiť ich sídliská“.

L. Kontler začiatok zaujatie vlasti zase opisuje takto: „Avšak hlavné ugarské sily prešli cez Verecký priesmyk len na jar 895 a ich počiatočné úspechy prinútili podunajské mocnosti k zastaveniu nepriateľstva. Frankovia a Moravia rýchle uzavreli mier, zatiaľ čo Simeon (cár Bulharov, pozn. autora), ktorý sa spojil s Pečenehmi, otáľal s dojednaním mieru s Byzanciou.“

Uvedli sme niekoľko citátov z kníh súčasných významných maďarských historikov. Z uvedených citátov vidieť, že ich autori na niektoré udalosti spojené so zaujatím vlasti majú rozdielne názory. Opíšeme začiatok i priebeh zaujatie vlasti tak, ako sa to nám javí na základe štúdia rozsiahleho historického materiálu.

Ugori si boli vedomí, že Bulhari na byzantsko-ugorskú výpravu v r. 894 tak rýchle nezabudnú a budú sa chcieť pomstiť. Preto na ochranu južnej hranice Etekközu zanechali časť svojich bojovníkov pod vedením skúseného veliteľa (harka) Arpádovho syna Leventeho. Bulhari v rýchлом slede za sebou uzavreli mier s Byzantincami a navrhli Pečenehom dohodu o spolenectve zameranú proti Ugorom. Mierom s Byzanciou si Bulhari zabezpečili južné hranice a protiugorskou dohodou s Pečenehmi spolenca na prípadný útok proti Ugorom. Je pravdepodobné, že Bulhari mali informácie o dlhodobej nevrávnosti medzi Pečenehmi a Ugori. Pečenehovia ponuku Bulharov prijali a bolo treba len čakať na vhodnú príležitosť. Tá sa čoskoro naskytla. Keď sa Bulhari dozvedeli, že hlavné ugarské sily sa pod vedením najvyšších hodnostárov vypravili za Karpatský oblúk, považovali to asi za znak i dar nebies. Pečenehom oznámili, že ugarské sídla ostali bez primeranej ochrany a že bez obáv môžu na sídla Ugorov v Etekköze zaútočiť. Sami Bulhari zaútočili na Leventeho armádu, porazili ju a v opakovaných bojoch padol údajne aj Levente. Podľa Fuldských analýz stratili víťazní Bulhari v týchto bojoch údajne 20 000 jazdcov a straty porazených Ugorov boli ešte väčšie. Myslíme si, že tieto čísla sú prehnaté. Maďarskí historici sa vyhýbajú podrobnejšiemu opisu osudu Leventeho a jeho armády. Tak Bertényi a Gyapay harku Leventeho ani nespomínajú. P. Lendvai ho nemenuje, len uvádza, že „Bulharom sa nakoniec podarilo ... poraziť i vojsko vedené Arpádovým synom“. L. Kontler mu venuje jediné (nič nehovoriaci) vetu: „...že nositeľom tretej najvyššej hodnosti, harka, bol Arpádov syn Levente, ktorý viedol ugarské sily proti Bulharom.“

Približne v rovnakom čase zaútočili Pečenehovia na nedostatočne chránené sídla Ugorov a ich spojencov Kabarov. Maďarskí historici tento útok úmyselne dlho zamlčovali, alebo aspoň obchádzali. Opíšeme ho v podaní cisára Konštan-

tína. Podľa neho, Pečenehovia zaútočili na Ugorov z východu na základe podnecovania bulharského cára Simeona. Útok Pečenehov bol nečakaný a taký prudký, že na odpor nebolo ani len pomyslenie. Ugori, ktorí sídlili vo východných územiach Etekközu boli radi, keď mali čas si zachrániť holé životy. Stáda zvierat i ďalší majetok boli stratené. Predpokladá sa, že Ugori žijúci bližšie ku Karpatom si mohli zachrániť aspoň časť majetku, najmä dobytok. Útek bol sťažný tým, že na utečencov zachraňujúcich sa útekom v smere ku Karpatom, neustále útočili Bulhari. Cisár Konštantín dodáva: „Keď Turci (Ugori) nastúpili do vojny (na Panóniu), Pečenehovia so Simeonom zaútočili na Turkov (Ugorov), ich rodiny zničili a Turkov (Ugorov) ponechaných na strážení sídiel podlo zahnali“.

Podobne o tom hovoria aj najstaršie

ugorské povesti. Ugori „nemohli ostať v pôvodných domovoch, lebo kobyľky (Pečenehovia) sa na nich tak vrhli ako muchy zo stromov a zožrali dobytok a kone“.

V súčasnosti stanovisko maďarskej historiografie je jednoznačné. Ugorské kmene na jeseň v r. 895 vyrazili na pochod (de facto útek) do Karpatskej kotliny pod vonkajším tlakom. Postupovali od severovýchodu cez Verecký priesmyk, ale aj z východu a juhovýchodu cez priesmyky a tiesňavy východných a južných Karpát a asi aj pozdĺž Dunaja. Predpokladá sa, že kvôli neustálym útokom Bulharov sa len málo utečencov dostalo do Sedmohradka cez priesmyky a tiesňavy južných a prídunajských Karpát. Oficiálna maďarská historiografia priznáva, že to boli kruté a osudové porážky, ktoré Ugorom a ich spojencom uštedrili Pečenehovia a Bulhari, čo prinútili Ugorov hľadať si novú domovinu.

Príchod veľkého počtu zbadačených utečencov do Sedmohradka mal kruté dôhody. Utečenci zabili (iniciovali zabitie) sakrálnu knieža (kendeho) Álmoša, lebo podľa predstavy orientálnych národov, Álmoš už nemal magickú silu, aby zabránil útoku Pečenehov a Bulharov a ochránil Ugorov pred združujúcou porážkou. Tak to opisujú (i kreslia) kroniky a akceptuje to i väčšina súčasných historikov. Pravda, vyskytujú sa aj takí historici, ktorí uvažujú o Álmošovej samovražde, alebo jednoducho napíšu, že sa vytratil z dejín.

Podľa všeobecne prijatého názoru prvé územie za karpatským oblúkom, na ktorom sa Ugori, Kabari a ďalšie skupiny usídlili, bolo severné Sedmohradsko, zhruba po rieke Marušu (Maroš) na juhu a po Tisu na západe. V čase príchodu Ugorov bola časť tohto územia súčasťou Svätoplukovej ríše alebo aspoň pod jeho kontrolou. Podľa legendy ju Svätopluk I. v posledných mesiacoch svojho života (894) údajne venoval Ugorom za dohovorový útok na Arnulfovu Panóniu. Je to len povest' či legenda, a nie je o tom nespochybniteľný doklad. Podľa ďalšej povesti, keď sa Ugori v Sedmohradsku „uchytili“, každý kmeňový náčelník ugarských kmeňov (nie kabarských) údajne vybudoval jeden hlinený hrad, teda spolu sedem hlinených hrádov, na ochranu svojich žien a majetku. Väčšina súčasných historikov spochybňuje stavbu siedmich hrádov (ich existenciu archeológia nedokázala) a predpokladá sa, že ide o etymologizáciu vychádzajúcu z latinského a nemeckého pomenovania tejto krajiny (Septemcastra, resp. Siebenbürgen - Sedmohradsko). Sú však aj historici, ktorí tvrdia, že nemecký názov Siebenbürgen má pôvod práve v Ugormi postavených siedmich hlinených hradoch. My sme však toho názoru, že prichádzajúci Ugori v tom čase v Sedmohradsku hlinené ani iné hrady nepostavili, ale niekde v údolí Marušu možno postavili nejaké opevnenia. Južne od Maru-

ša boli územia patriace Bulharskej ríši a podľa Fuldských analýz Ugori a Bulhari v tejto oblasti viackrát medzi sebou bojovali. Je potrebné zdôrazniť, že Ugorom veľmi záležalo na ovládaní bohatých sedmohradských baní na soľ. Soľ bola mimoriadne dôležitý artikl a Ugori v danej situácii iný zdroj soli nemali. Urobili všetko, čo bolo v ich silách, aby sedmohradské soľné bane boli v ich rukách. Nedá sa vylúčiť, že Arpád a jeho vojsko preto zaútočili a obsadili niekoľko bulharských hrádov (Černograd, Titel a ďalšie), ktoré by boli v bulharských rukách dobrým východiskovým miestom na útok na soľné bane.

Ugori v Sedmohradsku mali mnoho starostí s konsolidáciou svojich síl. Po rituálnom obetovaní sakrálného kniežata Álmoša došlo k sporom medzi náčelníkmi kmeňov o tom, kto nesie zodpoved-

nosť za katastrofálne porážky a obrovské straty na obyvateľstve i majetku. Dlho pretrvávali spory pri prerazovaní zachránenej dobytky a väčšie-menšie nedorozumenia vznikali aj pri určovaní prídorostorov prídorovaných ugarským a kabarským kmeňom i ďalším skupinám, ktoré spolu s Ugormi hľadali záchranu za mohutným chrbtom Karpát na úsídlenie sa. Pre uvedené a pravdepodobne aj ďalšie príčiny Ugori, ako aj ich spojenci Kabari a Sikuli do r. 899 ostávali v Sedmohradsku a Zátisii.

V r. 899 Arnulf, teraz už cisár, vyzval Ugorov, aby mu pomohli v boji s Berengarom I., ktorý sa zmocnil veľkej časti Itálie a robil si záľusk aj na cisársku korunu. Cisár Arnulf žiadal Ugorov, aby Berengara napadli a vyhнали z Itálie. Ugorom cisárova ponuka vyhovovala a tak ju prijali. Knieža Arpád pre ťaženie do Itálie vyčlenil vojsko o sile okolo 5 000 jazdcov a za veliteľa určil jedného zo svojich synov. Ugorské vojsko tiahlo do Lombardie cez Zadunajsko (Panóniu). Ich prvým významným cieľom v Itálii boli bohaté Benátky, ktoré chceli dobyť a vyplieniť. Ugori útočili od Lida pravdepodobne smerom do oblasti, kde sa teraz nachádza chrám sv. Marka. Pri útoku použili aj kožené člny, a tak benátska flotila nemala veľký problém ich poraziť a doslova rozprašiť. Potom ugorské vojsko napadlo početne silnejšiu Berengarovu armádu u rieky Brenty. Ugorské vojsko tam zvíťazilo a tak mali celú Lombardiu k dispozícii na plienenie, čo aj využili. V Lombardii plienili celý rok a tam aj prezimovali (899-900) a v r. 900 plienenie dokončili. Údajne sa im Lombardia tak zapáčila, že uvažovali o tom, že sa tam natrvalo usídlia. Cisár Arnulf sa z porážky Berengara veľmi netešil. Dostával správy o neuveriteľnom pustošení a neslýchaných krutostiach Ugorov po celej Lombardii a koncom roka 899 zomrel. Ugori využili zmätky, ktoré nastali v Arnulfovej ríši po jeho smrti, a obrátili zbrane proti Bavorsku a ďalším nemeckým oblastiam. Ugorské vojsko sa z Lombardie vracalo v r. 900 a po ceste plienilo všade a všetko, čo mu prišlo do cesty. Býval problémov sa zmocnilo takmer celej vtedajšej Panónie, t. j. dnešného Zadunajska vrátane susedných území, ktoré dnes patria Rakúsku. Pri obsadzovaní Panónie z Itálie vracajúci sa Ugori spolupracovali so svojimi súkmeňovcami, ktorí útočili z východu. Súčasne s vojenským obsadzovaním sa do Panónie sťahovali aj Ugori zo Sedmohradka. Pozvanie Ugorov na výpravu do Itálie prišlo Východofranskej ríši veľmi drahé. Ugorom museli nielen zaplatiť, ale museli sa nečinne prizerať, ako je celá Lombardia spustošená a vydrancovaná. Ugori sa vracali s neobyčajne bohatou korisťou, a čo bolo pre nich ešte cennejšie, získali skúsenosti o politických pomeroch na tých územiach, ktoré sa mali stať v najbližšom polstoročí cieľom ich lúpežných nájazdov. Tiež objavili najkrat-

šie prístupové cesty a oboznámili sa s taktikou boja miestneho usadeného obyvateľstva. Lahko sa presvedčili, že nomádske spôsoby boja je efektívnejší a že v krajinách západnej Európy majú „zlatú baňu“ pre svoje budúce lúpežné výpravy.

Niektorí maďarskí historici považujú vojenskú výpravu do Itálie v rokoch 899-900 za prvú lúpežnú výpravu (kalandozás). Iní na prvé miesto kladú lúpežnú výpravu v r. 862 z Etekközu do Panónie. Sú však aj historici, ktorí majú ešte ďalšie, odlišné názory.

Nájazd Ugorov do Lombardie, objedený cisárom Arnulfom, mal desivé následky. Ľudia v nájazdom postihnutých oblastiach sa už v roku 900 modlili: „De sagittis Hungarorum libera nos Domine“! Taká hrôza nepadla na nájazdom postihnuté obyvateľstvo ani v časoch Attilových Hunov, ani v časoch Bajanových Avarov. Ugori svojimi neslýchanými ukrutnosťami prekonávali Hunov aj Avarov. Ugorský vpád do Lombardie mal aj významný politický dôsledok. V roku 901, pod vplyvom nájazdu na Lombardiu a spustošenia predtým previtajúcej Panónie, ktorú hromadne a v rýchlom tempe osídľovali ugarské kmene, došlo k moravsko-bavorskému spolenectvu. Altaišské analýzy to zaznamenali takto: „V meste Rezne (Regensburgu) sa konal všeobecný snem. Okrem iných sem prišli aj postavia Moravanov (zo Svätoplukovej ríše) a žiadali mier. Čo žiadali bolo hneď schválené a prisahou potvrdené. ...na Moravu boli poslaní biskup Richarius a gróf Udalrik, ktorí v tom zmysle, ako bolo v Bavorsku potvrdené, prisahou zaviazali samotného knieža (Mojmíra II.) a všetkých jeho veľmožov, že tento mier zachovajú“.

O procese zabratia ďalších území a ich rozdelení mnoho nevieme a vedú sa o tom spory. Zabratie bolo pozvoľné a trvalo asi 10 rokov. Ďalšie zabratie mohlo prebiehať asi nasledovne. Po obsadení Zadunajska a príľahých území Ugori dokončili obsadenie Sedmohradka, Zátisia i oblasti medzi Dunajom a Tisou. To znamená, že okolo roku 901 mali Ugori pod kontrolou centrálnu časť Karpatskej kotliny, okrem Svätoplukovej ríše (Veľkej Moravy). V roku 902 Ugori napadli tzv. jadro Svätoplukovej ríše, ale jej panovník, najstarší syn Svätopluka - Mojmir II., útok nielen odrazil, ale uštedril ugarskému vojsku ťažkú porážku. V tom čase Mojmir II. vládol už len okypenej Svätoplukovej ríši (jadru Veľkej Moravy) - Morave a Nitriansku. O ďalšom osude Svätoplukovej ríše sú len legendy, povesti a dohady. Niektorí historici udávajú, že veľkomoravské vojská ešte aj v roku 906 zvíťazili s Ugormi víťaznú bitku a porazili ich. L. Kontler zase píše: „Ugori ... sa počas roku 900 celkom ľahko zmocnili Panónie a po roku 906 rovnaký osud pripravili aj Veľkej Morave“. Rovnaký údaj uvádza aj P. Lendvai: „Ugori rozvrátili Veľkú Moravu v roku 906“. Naproti tomu Bertényi a Gyapay uvádzajú: „...roky 896 - 900 - postupné obsadenie Karpatskej kotliny“. Sú ale aj iní historici, ktorí dokazujú, že Ugori niekedy medzi rokmi 902-905 uštedrili Moravanom ťažkú, ale nie zničujúcu porážku. Svoj názor opierajú o skutočnosť, že v oboch častiach bývalej Svätoplukovej ríše, na Morave i Nitriansku, život v podstate plynuce pokračoval ďalej. Na základe informácií čerpaných z povestí a legend sa historický priebeh zániku Svätoplukovej ríše nedá objektívne interpretovať. Preto ani dnes spoľahlivo nevieme, či sa Svätoplukova ríša rozpadla z vonkajších, alebo vnútorných príčin. Zdá sa, že niekedy v rokoch 905-906 v boji zahynul panovník Veľkej Moravy knieža Mojmir II., čo v tých hektických a pre Veľkú Moravu osudových časoch malo tragické dôsledky. Niekoľko desaťročí trvajúce takmer neprestajné boje s Východofranskou ríšou, s Ugormi i bratovražedný boj medzi potomkami kniežata Svätopluka Veľkú Moravu tak vyčerpali, že už nemala dostatok ani vojenských ani politických síl, aby odolala tlaku Ugorov.

(Pokračovanie v budúcom čísle)